

۱. تغییر لفظی مضارع منصوب را توضیح دهید.

در صیغه‌های ۱۳، ۱۴، ۷، ۴ و ۱۴ چنانچه صحیح الآخر باشند نصب آن به فتحه و چنانچه معتل الآخر باشند نصب آن در ناقص الفی به فتحه‌ی مقدر و در ناقص واوی و یایی به فتحه‌ی ظاهری است و در بقیه‌ی صیغه‌های معرب، نصب آن به حذف نون عوض رفع است.

صیغه	مضارع	حالت نصب	مثال
۱۲ و ۶		مبنی بر سکون	أَنْ يَضْرِبَنَّ
صیغه‌های ۱۳، ۱۴، ۷، ۴ و ۱۴	صحیح الآخر	فتحه	أَنْ يَضْرِبَ
	معتل - ناقص الفی	فتحه‌ی مقدر	أَنْ يَخْشَى
	معتل - ناقص یایی	فتحه	أَنْ يَرْمِيَ
	معتل - ناقص واوی	فتحه	أَنْ يَدْعُوَ
بقیه صیغه‌ها (۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۵، ۳، ۲)		حذف نون عوض رفع	أَنْ يَضْرِبَا / أَنْ يَخْشِيَا / أَنْ يَرْمِيَا / أَنْ يَدْعُوَا

۲. افعال زیر را با آن صرف کنید. يَظْلِمُ، يَهْبُ، يَجُوزُ، يَعْصَى، يُوقَى به، يَسْهُو.

يَظْلِمُ بَا لَنْ

لَنْ يَظْلِمَ	لَنْ يَظْلِمَا	لَنْ يَظْلِمُوا	لَنْ يَظْلِمْنَ	لَنْ يَظْلِمْنَ	لَنْ يَظْلِمْنَ
لَنْ يَظْلِمَ	لَنْ يَظْلِمَا	لَنْ يَظْلِمُوا	لَنْ يَظْلِمْنَ	لَنْ يَظْلِمْنَ	لَنْ يَظْلِمْنَ
		لَنْ أَظْلِمَ	لَنْ نَظْلِمَ		

يَهْبُ بَا لَنْ (يَوْهَبُ: يَهْبُ)

لَنْ يَهْبَ	لَنْ يَهْبَا	لَنْ يَهْبُوا	لَنْ يَهْبْنَ	لَنْ يَهْبْنَ	لَنْ يَهْبْنَ
لَنْ يَهْبَ	لَنْ يَهْبَا	لَنْ يَهْبُوا	لَنْ يَهْبْنَ	لَنْ يَهْبْنَ	لَنْ يَهْبْنَ
		لَنْ أَهَبَ	لَنْ نَهَبَ		

يَجُوزُ بَا لَنْ (يَجُوزُ: يَجُوزُ)

لَنْ يَجُوزَ	لَنْ يَجُوزَا	لَنْ يَجُوزُوا	لَنْ يَجُوزْنَ	لَنْ يَجُوزْنَ	لَنْ يَجُوزْنَ
لَنْ يَجُوزَ	لَنْ يَجُوزَا	لَنْ يَجُوزُوا	لَنْ يَجُوزْنَ	لَنْ يَجُوزْنَ	لَنْ يَجُوزْنَ
		لَنْ أَجُوزَ	لَنْ نَجُوزَ		

يُعَصَى بَا لَنْ (يُعَصَى: يُعَصَى)

لَنْ يُعَصَى	لَنْ يُعَصَا	لَنْ يُعَصُوا	لَنْ تُعَصَى	لَنْ تُعَصَا	لَنْ تُعَصَيْنَ
لَنْ تُعَصَى	لَنْ تُعَصَا	لَنْ تُعَصُوا	لَنْ تُعَصَى	لَنْ تُعَصَا	لَنْ تُعَصَيْنَ
		لَنْ أُعَصَى	لَنْ نُعَصَى		

يُوقَى بِهِ بَا لَنْ (يُوقَى: يُوقَى)

لَنْ يُوقَى بِهِ	لَنْ يُوقَا بِهِ	لَنْ يُوقُوا بِهِ	لَنْ تُوقَى بِهِ	لَنْ تُوقَا بِهِ	لَنْ تُوقَيْنَ بِهِ
لَنْ تُوقَى بِهِ	لَنْ تُوقَا بِهِ	لَنْ تُوقُوا بِهِ	لَنْ تُوقَى بِهِ	لَنْ تُوقَا بِهِ	لَنْ تُوقَيْنَ بِهِ
		لَنْ أُوقَى بِهِ	لَنْ نُوقَى بِهِ		

يَسْهُوُ بَا لَنْ (يَسْهُوُ: يَسْهُوُ)

لَنْ يَسْهُوُ	لَنْ يَسْهُوَا	لَنْ يَسْهُوُوا	لَنْ تَسْهُوُ	لَنْ تَسْهُوَا	لَنْ تَسْهُوَيْنَ
لَنْ تَسْهُوُ	لَنْ تَسْهُوَا	لَنْ تَسْهُوُوا	لَنْ تَسْهُوُ	لَنْ تَسْهُوَا	لَنْ تَسْهُوَيْنَ
		لَنْ أُسْهُوُ	لَنْ نُسْهُوُ		

۳. برای هر یک از با فعل مضارع دو مثال جدید بیاورید و آن‌ها را معنا کنید.

حروف نصب	مثال ۱	معنا	مثال ۱	معنا

۴. حروف نصب چه تأثیراتی بر فعال مضارع می‌گذارند؟

ص ۱۴۵: حروف نصب‌دهنده‌ی فعل مضارع: آن، لَنْ، كَى، إِذَنْ

آن: فعل مضارع را تأویل به مصدر می‌برد (معنایی به آن می‌دهد که می‌توان به جای آن و فعل مضارع، مصدر آن فعل را گذاشت).

لَنْ: معنای فعل مضارع را به صورت مؤکد نسبت به زمان آینده منفی می‌کند.

كَى: فعل مضارع را تأویل به مصدر می‌برد و مصدر مؤول را علت ماقبل خود قرار می‌دهد.

إِذَنْ: فعل مضارع را جواب و جزای مطلبی مشخص قرار می‌دهد.

نهی یَقُومُ با نون ثقیله:

لَا يَقُومَنَّ	لَا يَقُومَانِ	لَا يَقُومُوا	لَا يَقُومْنَ	لَا يَقُومَانِ	لَا يَقُومَنَّ
لَا يَقُومَنَّ	لَا يَقُومَانِ	لَا يَقُومُوا	لَا يَقُومْنَ	لَا يَقُومَانِ	لَا يَقُومَنَّ
		لَا أَقُومَنَّ	لَا أَقُومَنَّ		

نهی يَهْدِي با نون ثقیله:

لَا يَهْدِيَنَّ	لَا يَهْدِيَانِ	لَا يَهْدِيُوا	لَا يَهْدِيْنَ	لَا يَهْدِيَانِ	لَا يَهْدِيَنَّ
لَا يَهْدِيَنَّ	لَا يَهْدِيَانِ	لَا يَهْدِيُوا	لَا يَهْدِيْنَ	لَا يَهْدِيَانِ	لَا يَهْدِيَنَّ
		لَا أَهْدِيَنَّ	لَا أَهْدِيَنَّ		

نهی يَرْجُو با نون ثقیله:

لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ
لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ	لَا يَرْجُونَ
		لَا أَرْجُونَ	لَا أَرْجُونَ		

۹. مضارع منفی به لم و لَمَّا چرا مؤکد به نون تأکید نمی‌شود؟

زیرا نمی‌توان بین زمان ماضی و آینده جمع کرد، در واقع معنای فعل جحد زمان ماضی را می‌رساند، در حالی که نون مؤکد زمان آینده را می‌رساند.

۱۰. چرا در صیغه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ امر مضاعف مؤکد به نون تأکید فقط یک وجه جایز است؟

زیرا حرف پیش از نون تأکید (لام‌الفعل) در صیغه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ همواره مفتوح می‌شود به دلیل اینکه این پنج صیغه هنگام الحاق نون تأکید به آخرشان مبنی بر فتحه می‌شوند. بنابراین خواندن آنها، دیگر بر چند وجه جایز نیست و لام‌الفعل آنها تنها با فتحه خوانده می‌شود.

امر معلوم یَرْجُوْ بِا نون ثقیله:

یَرْجُوْنَ	یَرْجُوْنَ	یَرْجُوْنَ	یَرْجُوْنَ	یَرْجُوْنَ
أَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ
		لَأَرْجُوْنَ	لَأَرْجُوْنَ	

امر معلوم یَرْجُوْ بِا نون خفیفه:

یَرْجُوْنَ	یَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ	أَرْجُوْنَ
		لَأَرْجُوْنَ	لَأَرْجُوْنَ	

۷. حروف تأکید چه خصوصیتی از خصوصیات فعل مضارع را زایل می کنند؟
حروف تأکید سه خصوصیت را از فعل مضارع زایل می کنند: (۱) حالت ساده و بدون تأکید بودن
معنای آن را و (۲) حالت اینکه می تواند در زمان حال یا آینده استعمال شود و (۳) حالت مرفوع بودن
او را می گیرند، بنابراین فعل مضارع با نون تأکید، مؤکد و مختص به آینده و مبنی می شود.
۸. نهی افعال تمرین ۵ را با نون تأکید ثقیله صرف کنید.

نهی یَكْتُبُ بِا نون ثقیله:

لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ
لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ
		لَا یَكْتُبْنَ	لَا یَكْتُبْنَ		

نهی یَسُرُّ بِا نون ثقیله:

لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ
لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ
		لَا یَسُرُّنَّ	لَا یَسُرُّنَّ		

امر معلوم یَسْرُ بِا نون ثقیله:

لِیَسْرُونَ	لِیَسْرَانُ	لِیَسْرُونَ	لِیَسْرُونَ	لِیَسْرَانُ	لِیَسْرُونَ
سُرُونَ	سُرَانُ	سُرُونَ	سُرُونَ	سُرَانُ	سُرُونَ
		لِیَسْرُونَ	لِأَسْرُونَ		

امر معلوم یَسْرُ بِا نون خفیفه:

لِیَسْرُونَ	لِیَسْرُونَ	سُرُونَ	لِیَسْرُونَ	لِیَسْرُونَ	سُرُونَ
		لِیَسْرُونَ	لِأَسْرُونَ		

امر معلوم یَقُومُ بِا نون ثقیله:

لِیَقُومُونَ	لِیَقُومَانُ	لِیَقُومُونَ	لِیَقُومُونَ	لِیَقُومَانُ	لِیَقُومُونَ
قُومُونَ	قُومَانُ	قُومُونَ	قُومُونَ	قُومَانُ	قُومُونَ
		لِیَقُومُونَ	لِأَقُومُونَ		

امر معلوم یَقُومُ بِا نون خفیفه:

لِیَقُومُونَ	لِیَقُومُونَ	قُومُونَ	لِیَقُومُونَ	لِیَقُومُونَ	قُومُونَ
		لِیَقُومُونَ	لِأَقُومُونَ		

امر معلوم یَهْدِي بِا نون ثقیله:

لِیَهْدِيْنَ	لِیَهْدِيَانُ	لِیَهْدِيْنَ	لِیَهْدِيْنَ	لِیَهْدِيَانُ	لِیَهْدِيْنَ
اِهْدِيْنَ	اِهْدِيَانُ	اِهْدِيْنَ	اِهْدِيْنَ	اِهْدِيَانُ	اِهْدِيْنَ
		لِیَهْدِيْنَ	لِأَهْدِيْنَ		

امر معلوم یَهْدِي بِا نون خفیفه:

لِیَهْدِيْنَ	لِیَهْدِيْنَ	اِهْدِيْنَ	لِیَهْدِيْنَ	لِیَهْدِيْنَ	اِهْدِيْنَ
		لِیَهْدِيْنَ	لِأَهْدِيْنَ		

باستخامه تمرین صرف معلوم

معنای صیغه یکم: حتماً حتماً قیام می‌کنند

یَقُومُ با نون ثقیله:

یَقُومَنَّ	یَقُومَانِ	یَقُومُونَ	یَقُومُونَ	یَقُومُونَ	یَقُومُونَ
یَقُومَنَّ	یَقُومَانِ	یَقُومُونَ	یَقُومُونَ	یَقُومُونَ	یَقُومُونَ
		أَقُومَنَّ	أَقُومُونَ		

معنای صیغه یکم: حتماً حتماً هدایت می‌کنند

يَهْدِي با نون ثقیله:

يَهْدِيَنَّ	يَهْدِيَانِ	يَهْدِيُونَ	يَهْدِيُونَ	يَهْدِيُونَ	يَهْدِيُونَ
يَهْدِيَنَّ	يَهْدِيَانِ	يَهْدِيُونَ	يَهْدِيُونَ	يَهْدِيُونَ	يَهْدِيُونَ
		أَهْدِيَنَّ	أَهْدِيُونَ		

معنای صیغه یکم: حتماً حتماً امید دارد

يَرْجُو با نون ثقیله:

يَرْجُونَنَّ	يَرْجُونَانِ	يَرْجُونُونَ	يَرْجُونُونَ	يَرْجُونُونَ	يَرْجُونُونَ
يَرْجُونَنَّ	يَرْجُونَانِ	يَرْجُونُونَ	يَرْجُونُونَ	يَرْجُونُونَ	يَرْجُونُونَ
		أَرْجُونَنَّ	أَرْجُونُونَ		

۶ امر معلوم افعال تمرین ۵ را با نون ثقیله و خفیفه صرف کنید.

امر معلوم يَكْتُبُ با نون ثقیله:

يَكْتُبَنَّ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ
يَكْتُبَنَّ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ
		أَكْتُبَنَّ	أَكْتُبُونَ		

امر معلوم يَكْتُبُ با نون خفیفه:

يَكْتُبَنَّ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ
يَكْتُبَنَّ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ	يَكْتُبُونَ
		أَكْتُبَنَّ	أَكْتُبُونَ		

۱. يَرْجُو: فعل و از ماده (رجو) و بر وزن (فَعَلَ يَفْعُلُ - رَجَا يَرْجُو) و به معنای: امیدوار بودن است.

ب) در صیغه‌هایی که نون عوض رفع وجود دارد آن نون می‌افتد: **يَذْهَبَانِ** ← **يَذْهَبَانِ**، **تَذْهَبَانِ** ← **تَذْهَبَانِ**.

ج) در جمع مذکر و مفرد مؤنث مخاطب، علاوه بر نون عوض رفع، «واو» و «یاء» ضمیر نیز می‌افتد مگر اینکه ماقبل ضمیر، مفتوح باشد که در این صورت ضمیر ثابت می‌ماند و برای اینکه التقاء ساکنین پیش نیاید به حرکت مناسب خود متحرک می‌شود - واو، مضموم و یاء، مکسور می‌گردد - بنابراین: **يَذْهَبُونَ** ← **يَذْهَبُونَ** و **يَذْهَبُونَ**، **تَذْهَبُونَ** ← **تَذْهَبُونَ** و **تَذْهَبُونَ**، **يَذْهَبُونَ** ← **يَذْهَبُونَ** و **يَذْهَبُونَ**، **يَذْهَبُونَ** ← **يَذْهَبُونَ** و **يَذْهَبُونَ**، **يَذْهَبُونَ** ← **يَذْهَبُونَ** و **يَذْهَبُونَ**.

د) در جمع مؤنث، میان نون جمع و نون تأکید ثقیله، «الف» فاصله می‌شود: **يَذْهَبْنَ** و **تَذْهَبْنَ** ← **يَذْهَبْنَ** و **تَذْهَبْنَ**.

۴. می‌توانید بگویید چرا میان نون ثقیله و نون جمع مؤنث «الف» فاصله می‌شود؟

به دلیل سهولت تلفظ، الف فاصله می‌شود، زیرا تلفظ سه حرف متماثل پشت سر هم ثقیل می‌باشد.

۵. **يَكْتُبُ**، **يَسُرُّ**، **يَقُومُ**، **يَهْدِي** و **يَرْجُو** را با نون ثقیله صرف کنید و صیغه یکم مؤکد هر یک از آنها را معنا نمایید.

يَكْتُبُ با نون ثقیله: معنای صیغه یکم: **حَتْمًا حَتْمًا** بنویس.

يَكْتُبُونَ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبِينَ	يَكْتُبِينَ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبُونَ
تَكْتُبُونَ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبِينَ	تَكْتُبِينَ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبُونَ
		نَكْتُبَنَّ	أَكْتُبَنَّ		

يَسُرُّ با نون ثقیله: معنای صیغه یکم: **حَتْمًا حَتْمًا** خوشحال می‌کند.

يَسُرُّونَ	يَسُرُّانِ	يَسُرُّونَ	يَسُرُّونَ	يَسُرُّانِ	يَسُرُّونَ
تَسُرُّونَ	تَسُرُّانِ	تَسُرُّونَ	تَسُرُّونَ	تَسُرُّانِ	تَسُرُّونَ
		تَسُرُّنَّ	أَسُرُّنَّ		

پرسش و تمرین ۳۶: مضارع مؤکد

۱. فرق حرف تأکید با سایر حروفی که بر فعل مضارع داخل می‌شوند چیست؟
حرف تأکید که همان نون تأکید است، برخلاف سایر حروفی که بر سر فعل مضارع داخل می‌شوند در آخر فعل مضارع که زمان آن مستقبل باشد (خواه معلوم باشد و خواه مجهول) در می‌آید و آن را مؤکد می‌کند.

حرف تأکید به آخر مضارع افزوده می‌شود ولی سایر حروف بر اول مضارع داخل می‌شوند و علاوه بر آن مضارع با الحاق نون تأکید مبنی می‌شود زیرا در واقع نون تأکید به جهت شدت اتصالش به فعل در حکم جزء کلمه قرار می‌گیرد و مانع از اعراب مضارع می‌شود.
۲. حروف تأکید چند اثر در فعل مضارع دارند؟ بیان کنید.

دو اثر: اثر لفظی و معنوی.

الف: اثر معنوی: حروف تأکید مضارع را مؤکد و مختص به آینده می‌کنند.

ب: اثر لفظی:

۱) در صیغه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ ماقبل خود (لام الفعل) را مفتوح می‌کنند و اگر لام الفعل «الف» مقلوب باشد، به «یاء» برمی‌گردد.

۲) در صیغه‌هایی که نون عوض رفعی وجود دارد آن را می‌اندازند.

۳) در جمع مذکر و مفرد مؤنث مخاطب «واو» و «یای» ضمیر را می‌اندازند مگر اینکه ماقبل ضمیر مفتوح باشد که در این صورت ضمیر ثابت مانده به حرکت مناسب متحرک می‌شود.

۴) در جمع مؤنث بین نون تأکید و نون جمع الفی فاصله می‌شود.

۳. اثر لفظی حروف تأکید در فعل مضارع را توضیح دهید.

اثر لفظی نون تأکید در فعل مضارع چنین است:

الف) حرف پیش از نون تأکید (لام الفعل) در صیغه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ مفتوح می‌شود و چنانچه

لام الفعل، الف مقلوب باشد به یاء بر می‌گردد: **يَذْهَبُ** ← **يَذْهَبَنَّ** و **يَذْهَبْنَ**، **يَدْعُو** ← **يَدْعُونَّ** و

يَدْعُونَ، **يَرْمِي** ← **يَرْمِيَنَّ** و **يَرْمِيْنَ**، **يَخْشَى** ← **يَخْشِيَنَّ** و **يَخْشَيْنَ**، **يَرْضَى** ← **يَرْضِيَنَّ** و **يَرْضَيْنَ**

يُدْعَى ← **يُدْعِيَنَّ** و **يُدْعَيْنَ**.

۹. غیر از ابواب مشهور، چه نوع ابواب دیگری در ثلاثی مزید وجود دارد؟
 در نوع پانزده باب «غیر مشهور» است و تعدادی هم ابواب «نادرو» وجود دارد که ثلاثی مجردهای
 معدودی طبق هر یک از آنها مزیداً به می‌گردند و با کاربرد کمی دارند.
 ۱۰. اوژان زیر را صرف کنید: افعال، فاعل، انفعال، تفاعل، بتفعّل، بتفعّل، بتفعّل، بتفعّل، بتفعّل، بتفعّل.

الفعال

أَفْعَلُ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلُوا	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ
أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ
		أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ

فاعل

فَاعِلٌ	فَاعِلَانِ	فَاعِلَيْنِ	فَاعِلَانِ	فَاعِلَانِ	فَاعِلَانِ
فَاعِلْتُمْ	فَاعِلْنَا	فَاعِلْتُمْ	فَاعِلْتُمْ	فَاعِلْنَا	فَاعِلْتُمْ
		فَاعِلْنَا	فَاعِلْتُمْ	فَاعِلْنَا	فَاعِلْتُمْ

الانفعال

إِنْفَعَالٌ	إِنْفَعَالَانِ	إِنْفَعَالَيْنِ	إِنْفَعَالَانِ	إِنْفَعَالَانِ	إِنْفَعَالَانِ
إِنْفَعَلْتُمْ	إِنْفَعَلْنَا	إِنْفَعَلْتُمْ	إِنْفَعَلْتُمْ	إِنْفَعَلْنَا	إِنْفَعَلْتُمْ
		إِنْفَعَلْنَا	إِنْفَعَلْتُمْ	إِنْفَعَلْنَا	إِنْفَعَلْتُمْ

تفاعل

تَفَاعُلٌ	تَفَاعُلَانِ	تَفَاعُلَيْنِ	تَفَاعُلَانِ	تَفَاعُلَانِ	تَفَاعُلَانِ
تَفَاعَلْتُمْ	تَفَاعَلْنَا	تَفَاعَلْتُمْ	تَفَاعَلْتُمْ	تَفَاعَلْنَا	تَفَاعَلْتُمْ
		تَفَاعَلْنَا	تَفَاعَلْتُمْ	تَفَاعَلْنَا	تَفَاعَلْتُمْ

بتفعّل

بِتَفَعَّلُوا	بِتَفَعَّلْنَا	بِتَفَعَّلْتُمْ	بِتَفَعَّلُوا	بِتَفَعَّلْنَا	بِتَفَعَّلْتُمْ
بِتَفَعَّلْتُمْ	بِتَفَعَّلْنَا	بِتَفَعَّلْتُمْ	بِتَفَعَّلْتُمْ	بِتَفَعَّلْنَا	بِتَفَعَّلْتُمْ
		بِتَفَعَّلْنَا	بِتَفَعَّلْتُمْ	بِتَفَعَّلْنَا	بِتَفَعَّلْتُمْ

بفعّل

بِفَعَّلُوا	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلُوا	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ
بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ
		بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ

بتشتعل

بِتَشْتَعَلُوا	بِتَشْتَعَلْنَا	بِتَشْتَعَلْتُمْ	بِتَشْتَعَلُوا	بِتَشْتَعَلْنَا	بِتَشْتَعَلْتُمْ
بِتَشْتَعَلْتُمْ	بِتَشْتَعَلْنَا	بِتَشْتَعَلْتُمْ	بِتَشْتَعَلْتُمْ	بِتَشْتَعَلْنَا	بِتَشْتَعَلْتُمْ
		بِتَشْتَعَلْنَا	بِتَشْتَعَلْتُمْ	بِتَشْتَعَلْنَا	بِتَشْتَعَلْتُمْ

بفعّل

بِفَعَّلُوا	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلُوا	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ
بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ
		بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ	بِفَعَّلْنَا	بِفَعَّلْتُمْ

۱. همانگونه که ملاحظه می‌شود: در ماضی بیشتر این ابواب، ماقبل آخر مفتوح است، بنابراین در اینجا هم به همان اعتبار می‌گوییم: افعال - افعال بوده است و در مضارع بیشتر این ابواب، ماقبل آخر مکسور است، بنابراین در

۱۱. مجهول اوزان تمرین ۱۰ را صرف کنید.

مجهول افعال:

أَفْعَلُ	أَفْعَلَا	أَفْعَلُوا	أَفْعَلْتُ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ
أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْتُمْ	أَفْعَلْنَا	أَفْعَلْتُمْ
			أَفْعَلْتُ	أَفْعَلْنَا	

مجهول فاعل:

فُرِعِلَ	فُرِعِلَا	فُرِعِلُوا	فُرِعِلْتُ	فُرِعِلْنَا	فُرِعِلْتُمْ
فُرِعِلْتُمْ	فُرِعِلْنَا	فُرِعِلْتُمْ	فُرِعِلْتُمْ	فُرِعِلْنَا	فُرِعِلْتُمْ
			فُرِعِلْتُ	فُرِعِلْنَا	

مجهول انفعال:

أُنْفَعِلُ	أُنْفَعِلَا	أُنْفَعِلُوا	أُنْفَعِلْتُ	أُنْفَعِلْنَا	أُنْفَعِلْتُمْ
أُنْفَعِلْتُمْ	أُنْفَعِلْنَا	أُنْفَعِلْتُمْ	أُنْفَعِلْتُمْ	أُنْفَعِلْنَا	أُنْفَعِلْتُمْ
			أُنْفَعِلْتُ	أُنْفَعِلْنَا	

مجهول تفاعل:

تَفَرَعِلَ	تَفَرَعِلَا	تَفَرَعِلُوا	تَفَرَعِلْتُ	تَفَرَعِلْنَا	تَفَرَعِلْتُمْ
تَفَرَعِلْتُمْ	تَفَرَعِلْنَا	تَفَرَعِلْتُمْ	تَفَرَعِلْتُمْ	تَفَرَعِلْنَا	تَفَرَعِلْتُمْ
			تَفَرَعِلْتُ	تَفَرَعِلْنَا	

مجهول تنفعل:

تُنْفَعِلُ	تُنْفَعِلَا	تُنْفَعِلُوا	تُنْفَعِلْتُ	تُنْفَعِلْنَا	تُنْفَعِلْتُمْ
تُنْفَعِلْتُمْ	تُنْفَعِلْنَا	تُنْفَعِلْتُمْ	تُنْفَعِلْتُمْ	تُنْفَعِلْنَا	تُنْفَعِلْتُمْ
			تُنْفَعِلْتُ	تُنْفَعِلْنَا	

۱. با توجه به امر مطلب که سه باب افعال افعال و افعال همیشه لازمند بنابراین با حرف جر متعدی می شود.

مجهول بفعل:

يُفْعَلُ بِهِ	يُفْعَلُ بِهِمَا	يُفْعَلُ بِهِنَّ	يُفْعَلُ بِكُمْ	يُفْعَلُ بِكُنَّ	يُفْعَلُ بِنَّ
يُفْعَلُ بِكُمْ	يُفْعَلُ بِكُنَّ	يُفْعَلُ بِنَّ	يُفْعَلُ بِنَّ	يُفْعَلُ بِنَّ	يُفْعَلُ بِنَّ
			يُفْعَلُ بِنَّ	يُفْعَلُ بِنَّ	

مجهول يستفعل:

يُسْتَفْعَلُ	يُسْتَفْعَلَانِ	يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلِينَ	يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ
يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ
			يُسْتَفْعَلُونَ	يُسْتَفْعَلُونَ	

مجهول يتفعل:

يُتَفَعَّلُ بِهِ	يُتَفَعَّلُ بِهِمَا	يُتَفَعَّلُ بِهِنَّ	يُتَفَعَّلُ بِكُمْ	يُتَفَعَّلُ بِكُنَّ	يُتَفَعَّلُ بِنَّ
يُتَفَعَّلُ بِكُمْ	يُتَفَعَّلُ بِكُنَّ	يُتَفَعَّلُ بِنَّ	يُتَفَعَّلُ بِنَّ	يُتَفَعَّلُ بِنَّ	يُتَفَعَّلُ بِنَّ
			يُتَفَعَّلُ بِنَّ	يُتَفَعَّلُ بِنَّ	

۱۲. ماضی های مذکور در تمرین ۱۰ را به مضارع تبدیل و آن را با لای نهی و نون تاکید تخیله صرف کنید.

نهی مضارع افعال با نون تخیله:

لَا يُفْعَلُ	لَا يُفْعَلَانِ	لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلِينَ	لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ
لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ
			لَا يُفْعَلُونَ	لَا يُفْعَلُونَ	

نهی مضارع فاعل با نون تخیله:

لَا يُفْعَلُ بِهِ	لَا يُفْعَلُ بِهِمَا	لَا يُفْعَلُ بِهِنَّ	لَا يُفْعَلُ بِكُمْ	لَا يُفْعَلُ بِكُنَّ	لَا يُفْعَلُ بِنَّ
لَا يُفْعَلُ بِكُمْ	لَا يُفْعَلُ بِكُنَّ	لَا يُفْعَلُ بِنَّ	لَا يُفْعَلُ بِنَّ	لَا يُفْعَلُ بِنَّ	لَا يُفْعَلُ بِنَّ
			لَا يُفْعَلُ بِنَّ	لَا يُفْعَلُ بِنَّ	

نهی مضارع اِنْفَعَلٌ با تون ثقیله:

لا یَنْفَعِلَنَّ	لا یَنْفَعِلَانِ	لا یَنْفَعِلُوا	لا یَنْفَعِلْنَ	لا یَنْفَعِلْنَ	لا یَنْفَعِلْنَ
لا یَنْفَعِلَنَّ	لا یَنْفَعِلَانِ	لا یَنْفَعِلُوا	لا یَنْفَعِلْنَ	لا یَنْفَعِلْنَ	لا یَنْفَعِلْنَ
		لا أَنْفَعِلَنَّ	لا أَنْفَعِلَنَّ		

نهی مضارع تَفَاعَلٌ با تون ثقیله:

لا یَتَفَاعَلَنَّ	لا یَتَفَاعَلَانِ	لا یَتَفَاعَلُوا	لا یَتَفَاعَلْنَ	لا یَتَفَاعَلْنَ	لا یَتَفَاعَلْنَ
لا یَتَفَاعَلَنَّ	لا یَتَفَاعَلَانِ	لا یَتَفَاعَلُوا	لا یَتَفَاعَلْنَ	لا یَتَفَاعَلْنَ	لا یَتَفَاعَلْنَ
		لا أَنْتَفَاعَلَنَّ	لا أَنْتَفَاعَلَنَّ		

نهی مضارع یَنْفَعُلٌ با تون ثقیله:

لا یَنْفَعُلَنَّ	لا یَنْفَعُلَانِ	لا یَنْفَعُلُوا	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ
لا یَنْفَعُلَنَّ	لا یَنْفَعُلَانِ	لا یَنْفَعُلُوا	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ
		لا أَنْفَعُلَنَّ	لا أَنْفَعُلَنَّ		

نهی مضارع یَنْفَعُلٌ با تون ثقیله:

لا یَنْفَعُلَنَّ	لا یَنْفَعُلَانِ	لا یَنْفَعُلُوا	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ
لا یَنْفَعُلَنَّ	لا یَنْفَعُلَانِ	لا یَنْفَعُلُوا	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ	لا یَنْفَعُلْنَ
		لا أَنْفَعُلَنَّ	لا أَنْفَعُلَنَّ		

نهی مضارع یَنْتَفَعِلٌ با تون ثقیله:

لا یَنْتَفَعِلَنَّ	لا یَنْتَفَعِلَانِ	لا یَنْتَفَعِلُوا	لا یَنْتَفَعِلْنَ	لا یَنْتَفَعِلْنَ	لا یَنْتَفَعِلْنَ
لا یَنْتَفَعِلَنَّ	لا یَنْتَفَعِلَانِ	لا یَنْتَفَعِلُوا	لا یَنْتَفَعِلْنَ	لا یَنْتَفَعِلْنَ	لا یَنْتَفَعِلْنَ
		لا أَنْتَفَعِلَنَّ	لا أَنْتَفَعِلَنَّ		

نهی مضارع یَفْعَالٌ با تون ثقیله:

لا یَفْعَالَنَّ	لا یَفْعَالَانِ	لا یَفْعَالُوا	لا یَفْعَالْنَ	لا یَفْعَالْنَ	لا یَفْعَالْنَ
لا یَفْعَالَنَّ	لا یَفْعَالَانِ	لا یَفْعَالُوا	لا یَفْعَالْنَ	لا یَفْعَالْنَ	لا یَفْعَالْنَ
		لا أَنْفَعَالَنَّ	لا أَنْفَعَالَنَّ		

۱۳. سماعی بودن ابواب مزید فیه را توضیح دهید.

سماعی بودن آنها به این معناست که: هر فعل ثلاثی مجردی را نمی توان به دلخواه خود به یک یا چند باب ثلاثی مزید برد. زیرا برخی از افعال ثلاثی مجرد اصلاً مزید فیه ندارند و آنهایی هم که مزید فیه دارند، اینکه به چه باب یا باب‌هایی برده می شوند و در آن باب چه معنایی پیدا می کنند، سماعی است. بنابراین می توان گفت: محتوای ابواب ثلاثی مزید سماعی است.

۱۴. وضعیت ضمائر ماضی، مضارع و امر را شرح دهید.

الف: ضمائر در ماضی: در صیغه‌های ۴ و ۱ مستتر و در بقیه بارز هستند.

ب: ضمائر در مضارع: در صیغه‌های ۱۴، ۱۳، ۷، ۴ و ۱ مستتر و در بقیه صیغه‌ها بارزند.

ج: ضمائر در فعل امر: مانند مضارع در صیغه‌های ۱۴، ۱۳، ۷، ۴ و ۱ ضمائر مستتر و در بقیه صیغه‌ها بارزند.

پروش و تمرین ۳۸: باب افعال

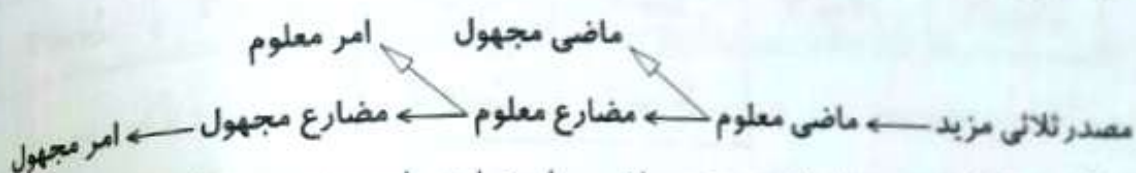
۱. امر معلوم مخاطب باب افعال بر چه وزنی است؟ همزه آن چه حرکتی دارد؟ چرا؟ این فعل امر بر وزن «أفعل» است و همزه آن مفتوح است. زیرا باب افعال دارای این خصوصیت است که همزه آن در مصدر، ماضی و امر، همزه قطع است؛ یعنی چون در اثنای کلام واقع شود تلفظ می شود و مابعد خود را از ماقبل خود قطع می کند.

توضیح اینکه: همزه فعل امر باب افعال همان همزه‌ای است که در ماضی آن بوده است. زیرا فعل امر را - این جا - از مضارع اصلی می گیریم و مضارع اصلی باب افعال، یُفْعَلُ است (أفعل - یُفْعَلُ). که چون در صیغه ۱۳ مضارع (أُفْعِلُ) دو همزه (همزه متکلم و همزه باب افعال) جمع می شد، همزه باب را از همه صیغه‌های فعل مضارع انداخته اند.

پرسش و تمرین ۳۷: فعل ثلاثی مزید

۱. اشتقاق اقسام فعل ثلاثی مزید را بیان کنید.

فعل ماضی معلوم ثلاثی مزید - همانند فعل ثلاثی مجرد - از مصدر گرفته می شود، بدین صورت که: صیغه یکم ماضی معلوم ثلاثی مزید از مصدر ثلاثی مزید گرفته می شود، و بقیه صیغه های ماضی معلوم از صیغه یکم آن گرفته می شوند و سایر افعال ثلاثی مزید (ماضی مجهول، مضارع معلوم و مجهول و امر معلوم و مجهول) به ترتیبی که در فعل ثلاثی مجرد شرح داده شد از ماضی معلوم گرفته می شوند:

۲. آیا در ثلاثی مزید با داشتن وزن ماضی یا مضارع یا مصدر می توان وزن دوتای دیگر را به دست آورد؟ چرا؟

بله، چون هر یک از ماضی و مضارع و مصدر هر باب ثلاثی مزید مشخص است و وزن مخصوص به خود را دارد، لذا با دانستن وزن یکی از ماضی یا مضارع یا مصدر، می توان وزن دو قسمت دیگر را به دست آورد.

توضیح: تمامی وزن های ماضی معلوم ثلاثی مزید شناسایی شده و مضبوط است و همچنین در غیر ثلاثی مجرد (ثلاثی مزید، رباعی مجرد و رباعی مزید): مضارع هر ماضی بیش از یک وزن ندارد و لذا وزن مضارع معلوم هر ماضی معلوم نیز مشخص و معین است و وزن مصدر یا اوزان مصدرهای هر «ماضی - مضارع» ثلاثی مزید نیز مشخص و معین می باشد، بنابراین با داشتن هر یک به راحتی قسمت دیگر را می توان به دست آورد.

۳. مضارع ماضی های زیر چیست؟

ماضی	أَفْعَلْ	إِفْعَلْ	إِفْتَعَلْ	إِسْتَفْعَلْ	فَاعَلْ
مضارع	يُفْعِلُ	يَفْعَلُ	يَفْتَعِلُ	يَسْتَفْعِلُ	يُفَاعِلُ

۴. ماضی مضارع‌های زیر چیست؟

مضارع	يُفَعِّلُ	يَتَفَاعَلُ	يُنْفَعِلُ	يُفَعِّلُ
ماضی	فَعَّلَ	تَفَاعَلَ	نَفَعَّلَ	فَعَّلَ

۵. مضارع مصادر زیر چیست؟

مصادر	إِفْعَالٌ	إِفْعِلَالٌ	إِفْعَالٌ	إِفْعَالٌ
مضارع	يُفَعِّلُ	يُنْفَعِلُ	يَتَفَاعَلُ	يُنْفَعِلُ

۶. چرا به مضارع ثلاثی مجرد با اینکه دارای حرف زاید است مزید فیه گفته نمی‌شود؟

زیرا فعل ثلاثی مزید آن است که صیغه اول ماضی آن دارای حرف زاید باشد. بنابراین در مضارع ثلاثی مجرد به دلیل آنکه صیغه اول ماضی آن دارای حرف زاید نیست، به آن مزید فیه گفته نمی‌شود.

۷. مشهور بودن در ابواب ثلاثی مزید به چه معناست؟

در ثلاثی مزید ده باب مشهور (پر کاربرد) وجود دارد که ثلاثی مجردهای فراوانی طبق آنها مزید فیه می‌شوند. با ثلاثی مجردهایی که بر طبق آنها مزید فیه می‌شوند پر کاربرد هستند.

۸. ابواب مشهور ثلاثی مزید را نام ببرید.

ابواب مشهور ثلاثی مزید و اوزان ماضی، مضارع و مصدر آنها عبارتند از:

وزن مصدر	وزن مضارع	وزن ماضی	نام باب
إِفْعَالًا	يُفَعِّلُ	أَفْعَلَّ	(۱) باب إفعال
تَفْعِيلًا	يُنْفَعِلُ	فَعَّلَ	(۲) باب تفعیل
مُفَاعَلَةً	يُتَفَاعَلُ	فَاعَلَ	(۳) باب مُفَاعَلَة
إِفْتِعَالًا	يَفْتَعِلُ	إِفْتَعَلَ	(۴) باب إفتعال
إِنْفِعَالًا	يُنْفَعِلُ	إِنْفَعَلَ	(۵) باب إنفعال
تَفْعُلًا	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلَ	(۶) باب تفعُّل
تَفَاعُلًا	يَتَفَاعَلُ	تَفَاعَلَ	(۷) باب تفاعُل
إِفْعِلَالًا	يُنْفَعِلُ	إِفْعَلَّ	(۸) باب إفعلال
إِسْتِفْعَالًا	يَسْتَفْعِلُ	إِسْتَفْعَلَ	(۹) باب إستفعال
إِفْعِلَالًا	يُنْفَعِلُ	إِفْعَلَّ	(۱۰) باب إفعلال

۲. افعال زیر را به باب افعال ببرید: (توجه: هر گاه گفته شود فلان فعل را به فلان باب ببرید باید صیغه یکم ماضی و صیغه یکم مضارع و سپس مصدر آنرا ذکر کنید).

فعال	ماضی	مضارع	مصدر
خَرَجَ	أَخْرَجَ	يُخْرِجُ	إِخْرَاجٌ
مَدَّ	أَمَدَّ	يُمَدُّ	إِمْدَادٌ
وَعَدَ	أَوْعَدَ	يُوعِدُ	إِيعَادٌ
مَاتَ	أَمَاتَ	يُمِيتُ	إِمَاتَةٌ
رَأَى	أَرَى	يُرَى	إِرَاءَةٌ
حَيَّ	أَحْيَى	يُحْيِي	إِحْيَاءٌ

۳. از باب افعال افعال تمرین ۲، ماضی معلوم سه فعل اول، مضارع معلوم سه فعل دوم، مضارع مجهول سه فعل اول، ماضی مجهول سه فعل دوم، امر معلوم سه فعل اول و امر مجهول سه فعل دوم را صرف کنید.

ماضی معلوم باب افعالِ خَرَجَ:

أَخْرَجْتُ	أَخْرَجْتُمَا	أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْنَا	أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْنَا
أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْنَا	أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْنَا
			أَخْرَجْنَا	أَخْرَجْتُمْ	أَخْرَجْنَا

ماضی معلوم باب افعالِ مَدَّ:

أَمَدْتُ	أَمَدْتُمَا	أَمَدْتُمْ	أَمَدْنَا	أَمَدْتُمْ	أَمَدْنَا
أَمَدْتُمْ	أَمَدْتُمْ	أَمَدْتُمْ	أَمَدْنَا	أَمَدْتُمْ	أَمَدْنَا
			أَمَدْنَا	أَمَدْتُمْ	أَمَدْنَا

أَخْرَجَ: فعل ماضی معلوم و از ریشه (خرج) و به معنای: خارج کردن است.
 أَمَدَّ: فعل ماضی معلوم از باب افعال و از ماده (مد) و به معنای: امداد رساندن است.

ماضی مجهول باب افعال حئی:

أَخْبَى	أَخْبَى	أَخْبَى	أَخْبَى	أَخْبَى	أَخْبَى
أَخْبَيْتَ	أَخْبَيْتَ	أَخْبَيْتَ	أَخْبَيْتَ	أَخْبَيْتَ	أَخْبَيْتَ
		أَخْبَيْتَ	أَخْبَيْتَ		

امر معلوم باب افعال خرج:

لِيُخْرِجْ	لِيُخْرِجَا	لِيُخْرِجُوا	لِيُخْرِجُوا	لِيُخْرِجَا	لِيُخْرِجَنَّ
أُخْرِجْ	أُخْرِجَا	أُخْرِجُوا	أُخْرِجُوا	أُخْرِجَا	أُخْرِجَنَّ
		لَاُخْرِجْ	لَاُخْرِجْ		

امر معلوم باب افعال مد:

لِيُؤْمِدَ (لِيُؤْمِدَ)	لِيُؤْمِدَا	لِيُؤْمِدُوا	لِيُؤْمِدُوا	لِيُؤْمِدَا	لِيُؤْمِدَنَّ
أُؤْمِدْ (أُؤْمِدْ)	أُؤْمِدَا	أُؤْمِدُوا	أُؤْمِدُوا	أُؤْمِدَا	أُؤْمِدَنَّ
		لَاُؤْمِدْ (لَاُؤْمِدْ)	لَاُؤْمِدْ (لَاُؤْمِدْ)		

امر معلوم باب افعال وعد:

لِيُؤْعِدَ	لِيُؤْعِدَا	لِيُؤْعِدُوا	لِيُؤْعِدُوا	لِيُؤْعِدَا	لِيُؤْعِدَنَّ
أُؤْعِدْ	أُؤْعِدَا	أُؤْعِدُوا	أُؤْعِدُوا	أُؤْعِدَا	أُؤْعِدَنَّ
		لَاُؤْعِدْ	لَاُؤْعِدْ		

امر مجهول باب افعال مات:

لِيُتَمِّتَ	لِيُتَمِّتَا	لِيُتَمِّتُوا	لِيُتَمِّتُوا	لِيُتَمِّتَا	لِيُتَمِّتَنَّ
تَمِّتْ	تَمِّتَا	تَمِّتُوا	تَمِّتُوا	تَمِّتَا	تَمِّتَنَّ
		لَاُتَمِّتْ	لَاُتَمِّتْ		

مضارع مجهول باب افعال خرج

يُخْرِجُونَ	تُخْرِجَانِ	تُخْرِجُ	يُخْرِجُونَ	يُخْرِجَانِ	يُخْرِجُ
تُخْرِجُونَ	تُخْرِجَانِ	تُخْرِجِينَ	تُخْرِجُونَ	تُخْرِجَانِ	تُخْرِجُ
		تُخْرِجُ	أَخْرَجَ		

مضارع مجهول باب افعال ند

يُنَدُّونَ	تُنَدُّانِ	تُنَدُّ	يُنَدُّونَ	يُنَدُّانِ	يُنَدُّ
تُنَدُّونَ	تُنَدُّانِ	تُنَدُّينَ	تُنَدُّونَ	تُنَدُّانِ	تُنَدُّ
		تُنَدُّ	أَنَدَّ		

مضارع مجهول باب افعال وعد

يُوعِدُونَ	تُوعِدَانِ	تُوعِدُ	يُوعِدُونَ	يُوعِدَانِ	يُوعِدُ
تُوعِدُونَ	تُوعِدَانِ	تُوعِدِينَ	تُوعِدُونَ	تُوعِدَانِ	تُوعِدُ
		تُوعِدُ	أُوعِدُ		

ماضي مجهول باب افعال مات

أُمِيتَ	أُمِيتَا	أُمِيتَتْ	أُمِيتُوا	أُمِيتَا	أُمِيتَ
أُمِيتَ	أُمِيتَا	أُمِيتَتْ	أُمِيتُمْ	أُمِيتَا	أُمِيتَ
		أُمِيتَا	أُمِيتُ		

ماضي مجهول باب افعال رأى

أُرِيَتْ	أُرِيْتَا	أُرِيَتْ	أُرُوا	أُرِيَا	أُرِيَتْ
أُرِيَتْ	أُرِيْتَا	أُرِيْتِ	أُرِيْتُمْ	أُرِيْتَا	أُرِيَتْ
		أُرِيْنَا	أُرِيْتُ		

ماضی معلوم باب افعال و وعد:

أَوْعَدْتُ	أَوْعَدْنَا	أَوْعَدْتُمْ	أَوْعَدْتُمْ	أَوْعَدَا	أَوْعَدْنَا
أَوْعَدْتُ	أَوْعَدْنَا	أَوْعَدْتُمْ	أَوْعَدْتُمْ	أَوْعَدَا	أَوْعَدْنَا
		أَوْعَدْتُ	أَوْعَدْتُمْ		

مضارع معلوم باب افعال مات:

يُؤَمِّتُ	يُؤَمِّتَانِ	يُؤَمِّتُونَ	يُؤَمِّتُونَ	يُؤَمِّتَانِ	يُؤَمِّتَانِ
يُؤَمِّتُ	يُؤَمِّتَانِ	يُؤَمِّتُونَ	يُؤَمِّتُونَ	يُؤَمِّتَانِ	يُؤَمِّتَانِ
		أَمِيتُ	أَمِيتُ		

مضارع معلوم باب افعال رأى:

يُرِي	يُرِيَانِ	يُرُونَ	يُرُونَ	يُرِيَانِ	يُرِيَانِ
يُرِي	يُرِيَانِ	يُرُونَ	يُرُونَ	يُرِيَانِ	يُرِيَانِ
		أَرِي	أَرِي		

مضارع معلوم باب افعال حي:

يُحْيِي	يُحْيِيَانِ	يُحْيُونَ	يُحْيُونَ	يُحْيِيَانِ	يُحْيِيَانِ
يُحْيِي	يُحْيِيَانِ	يُحْيُونَ	يُحْيُونَ	يُحْيِيَانِ	يُحْيِيَانِ
		أُحْيِي	أُحْيِي		

۱. أَوْعَدْتُ: فعل ماضی معلوم و از ماده (وعد) و به معنای: وعده دادن است.
۲. يُؤَمِّتُ: فعل مضارع معلوم از ماده (موت) و به معنای: ۱. میراندن ۲. بر نفس چیره شدن است.
۳. يُرِي: فعل مضارع معلوم از باب افعال و از ماده (رأى) و به معنای: نمایش دادن است.
۴. يُحْيِي: فعل مضارع معلوم از ماده (حی) و به معنای: ۱. زندگی دادن ۲. زنده ترک کردن است.

امر مجهول باب افعالِ رَأَى:

لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا
لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا	لِئْرِيَا
		لِئْرِيَا	لِئْرِيَا		

امر مجهول باب افعالِ حَيَّ:

لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا
لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا	لِئْحِيَا
		لِئْحِيَا	لِئْحِيَا		

۴. با مراجعه به کتاب لغت معتبر مشخص کنید که در افعال به کار برده شده در جمله‌های زیر، کدام یک از معانی باب افعال مراد است؟

معنا	فعل	معنا	فعل
واجدیت، دارای مبدأ فعل شدن فاعل	أَخْوَصَتِ النَّخْلَةَ ^۲	تعدیه	أَحْسَنَ زَيْدٌ فِعْلَهُ ^۱
مطاوعه	أَجْمَعَ زَيْدٌ النَّاسَ ^۴	دخول فاعل در وقت	أَضْحَى زَيْدٌ ^۳
صیوروت یا مطاوعه	أَحْمَدَ عَلِيٌّ ^۷	معنای ثلاثی مجرد ^۶	أَزْدَقَ زَيْدٌ خَالِدًا ^۵
تعدیه	أَكْمَلَ ^۹	مفعول را دارای صفتی یافتن	أَحْمَدْتُ زَيْدًا ^۸

۱. أَحْسَنَ زَيْدٌ فِعْلَهُ: زید کارش را نیکو کرد و ثلاثی مجرد آن: حَسَنَ به معنای: نیکو شد است.
۲. أَخْوَصَتِ النَّخْلَةَ: درخت خرما خوشه‌دار شد و (الخوص) به معنای: شاخه خرما است.
۳. أَضْحَى زَيْدٌ: زید چاشت کرد یا به هنگام چاشت آمد.
۴. أَجْمَعَ زَيْدٌ النَّاسَ: زید مردم را جمع کرد.
۵. أَزْدَقَ زَيْدٌ خَالِدًا: زید دنبال خالد قرار گرفت، زید خالد را دنبال کرد.
۶. زِدَّقَهُ و أَزْدَقْتَهُ: به معنی واحد به کار رفته‌اند، «منبع: لسان‌العرب».
۷. أَحْمَدَ عَلِيٌّ: احمد ستایش شد.
۸. أَحْمَدْتُ زَيْدًا: زید را ستوده دیدم.
۹. أَكْمَلَ: کامل کرد و (كَمَلَ) به معنای: کامل شده است.

معنای ثلاثی مجرد	أَسْرَعَ زَيْدٌ فِي الْمَشْيِ ^۱	معنای ثلاثی مجرد	أَفْطَرَ الصَّائِمُ ^۱
معنای ثلاثی مجرد ^۵	أَنْتَجَتِ الْفَرْسُ ^۴	واجدیت، ثلاثی مجرد	أَنْمَرَتِ الشَّجَرَةُ ^۳
سلب	أَفْرَعْتُ زَيْدًا ^۷	تعدیه به مفعول دوم	أَشْفَيْتُ الْمَرِيضَ عَسَلًا ^۶
ثلاثی مجرد یا ضد آن	أَخْفَيْتُ أَمْرِي ^۹	تعریض	أَقْتَلْتَنِي ^۸
داخل شدن فاعل در مکان	أَحْجَزَ (به حجاز رسید)	داخل شدن فاعل در مکان	أَعْرَقَ (وارد عراق شد)
مفعول را دارای صفتی یافتن	﴿ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْتَهُ ﴾ ^{۱۰}	داخل شدن فاعل در مکان	أَجْبَلْ (به کوه رفت)
تعدیه	﴿ وَ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ ﴾		
آرتونی: تعدیه افرغ: ثلاثی مجرد	﴿ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ... أَفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴾		
دخول فاعل در وقت	﴿ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَ حِينَ تُصْبِحُونَ وَ لَهُ الْحَمْدُ... حِينَ تَطْهَرُونَ ﴾		
آمات: تعدیه آقبر: واجدیت	﴿ ثُمَّ آمَاتُهُ فَاقْبَرَهُ ﴾		

۱. أَفْطَرَ الصَّائِمُ: روزه‌دار افطار کرد و (أَفْطَرَ الصَّائِمُ) به معنای: روزه‌دار افطار کرد.
۲. أَسْرَعَ زَيْدٌ فِي الْمَشْيِ: زید در راه رفتن تند رفت و (أَسْرَعَ) به معنای: تند بودن و شتاب کردن.
۳. أَنْمَرَتِ الشَّجَرَةُ: درخت میوه‌دار شد و (نَمَرَ) به معنای: بارور شد.
۴. أَنْتَجَتِ الْفَرْسُ: ماده اسب زانید و (تَنَجَّتِ الْبَهِيمَةُ وَلَدًا) به معنای: جاریا زانید و اگر به معنای: «وقت زاییدن چهارپا رسید» باشد، معنایش وصول وقت، خواهد بود.
۵. بسیاری از لغویین معتقدند استعمال این ماده، به شکل مجرد یا از باب افعال آن به صورت معلوم به معنای «وضع حمل کردن» نیست، زیرا معلوم «نتیج» به معنای «زایاندن» است و گفته می‌شود تُنَجَّتْ و أَنْتَجَتِ، و امّا أَنْتَجَتِ «فمعناه إذا حَمَلَتْ وَ حَانَ نَتَاجُهَا» - یعنی: وصول وقت. منبع: کتاب لسان العرب.
۶. أَشْفَيْتُ الْمَرِيضَ عَسَلًا: عسل را برای مریض شفا قرار دادم. و (شَفَى اللَّهُ فَلَانًا) به معنای: خداوند فلانی را شفا داد.
۷. أَفْرَعْتُ زَيْدًا: بیم زید را برطرف کردم و (فَرَعَ مِنْهُ) به معنای: از آن ترسید.
۸. أَقْتَلْتَنِي: مرا در معرض قتل قرار دادی.
۹. أَخْفَيْتُ أَمْرِي: کارم را پنهان کردم. و (خَفَى الشَّيْءُ) به معنای: آن چیز را پنهان کرد، آشکار کرد. این ماده در ثلاثی مجرد دو معنای ضد هم دارد.
۱۰. فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْتَهُ: هنگامی که او را دیدند، او را بسیار باشکوه یافتند.

۵. تغییرات رخ داده در کلماتی مانند: إِرَاةٌ، إِسَاءَةٌ و إِحَاظَةٌ را شرح دهید.
 إِرَاةٌ^۱ در اصل «إِرْمَاي» بوده است که «ی» لام الفعل در آخر کلمه بعد از الف زائد تبدیل به همزه می شود و اعلال دیگر اینکه استثناء در این ماده همزه پس از نقل حرکت به ماقبل می افتد و به جای آن «ة» در آخر مصدر (مثل اجوف) اضافه می شود.

إِسَاءَةٌ^۲ در اصل «إِسْوَاء» بوده است که در مصدر اجوف باب افعال، عین الفعل به جهت قواعد اعلال (قاعده ۱ و ۱۰ اعلال عمومی) حذف شده و به جای آن یک «تاء» در آخرش آورده می شود.
 إِحَاظَةٌ^۳ در اصل «إِحْوَاظ» بوده است که در مصدر اجوف باب افعال، عین الفعل به جهت قواعد اعلال (قاعده ۱ و ۱۰ اعلال عمومی) حذف شده و به جای آن یک «تاء» در آخرش آورده می شود.
 ۶ این کلمات قرآنی را که همگی از باب افعال هستند، معرفی کنید:

کلمه	اَوْتُوا	آذُوا	أَجِيبَتْ	تُدِيرُونَ	تُرَدْنَ
معرفی	ماضی مجهول ۳	ماضی مجهول ۳	ماضی مجهول ۴	مضارع معلوم ۹	مضارع معلوم ۱۲
کلمه	أَغْوَيْنَ	أَنبَيُوا	أَنسَوَا	أَعِيدُ	تُظْهِرُونَ
معرفی	مضارع معلوم مؤنث به نون ثقیله	امر معلوم ص ۹	ماضی معلوم ص ۳	مضارع معلوم ۱۳	مضارع معلوم ۹

پرسش و تمرین ۳۹: باب تفعیل

۱. ماضی و مضارع مصادر زیر را ذکر کنید:

مصدر	تَقْدِمَةٌ	تَحِيَّةٌ	تَهَيِّئَةٌ	تَكْلِيمٌ	تَضَالٌ
ماضی	قَدَّمَ ^۴	حَيَّ ^۵	هَيَّأَ ^۶	كَلَّمَ ^۷	مَثَلَ ^۸
مضارع	يُقَدِّمُ	يُحَيِّي	يُهَيِّئُ	يُكَلِّمُ	يُمَثِّلُ

۱. إِرَاةٌ: اسم و از ریشه (رأى) و مصدر آزی است و به معنای: نشان دادن است.
۲. إِسَاءَةٌ: اسم و از ریشه (سوأ) و به معنای: ۱. سوءاستفاده ۲. توهین است.
۳. إِحَاظَةٌ: اسم و از ریشه (حوط) و به معنای: ۱. احاطه ۲. شامل شدن است.
۴. قَدَّمَ: فعل و از ماده (قدم) و به معنای: ۱. جلو افتادن ۲. قسم خوردن ۳. تقدیم کردن است.
۵. حَيَّ: فعل و از ماده (حی) و به معنای: ۱. سلام دادن ۲. زنده نگه داشتن است.
۶. هَيَّأَ و از ماده (هیا) و به معنای: مهیا کردن است.
۷. كَلَّمَ: فعل و از ماده (کلم) و به معنای: ۱. زخمی کردن ۲. سخن گفتن است.
۸. مَثَلَ: فعل و از ماده (مثل) و به معنای: ۱. به تصویر کشاندن ۲. مثال زدن ۳. نمونه و الگو بودن است.

امر مجهول باب تفعیل سَمَا:

لِئْسَمَ ^۱	لِئْسَمِنَا	لِئْسَمُوا	لِئْسَمَ	لِئْسَمِنَا	لِئْسَمِينَ
لِئْسَمَ	لِئْسَمِنَا	لِئْسَمُوا	لِئْسَمِنَ	لِئْسَمِنَا	لِئْسَمِينَ
		لِئْسَمَ	لِئْسَمَ		

نهی معلوم باب تفعیل وَفَى:

لَا يُوفِّ ^۲	لَا يُوفِّنَا	لَا يُوفُّوا	لَا تُوفِّ	لَا تُوفِّنَا	لَا يُوفِّينَ
لَا تُوفِّ	لَا تُوفِّنَا	لَا تُوفُّوا	لَا تُوفِّ	لَا تُوفِّنَا	لَا تُوفِّينَ
		لَا تُوفِّ	لَا تُوفِّ		

مضارع معلوم مقرون به «لَنْ» باب تفعیل حَوَى:

لَنْ يُحَوِّيَ ^۳	لَنْ يُحَوِّنَا	لَنْ يُحَوُّوا	لَنْ تُحَوِّيَ	لَنْ تُحَوِّنَا	لَنْ يُحَوِّينَ
لَنْ تُحَوِّيَ	لَنْ تُحَوِّنَا	لَنْ تُحَوُّوا	لَنْ تُحَوِّيَ	لَنْ تُحَوِّنَا	لَنْ تُحَوِّينَ
		لَنْ أُحَوِّيَ	لَنْ نُحَوِّيَ		

مضارع مجهول مؤکد به نون ثقیله باب تفعیل أَدَبَ:

يُؤَدِّبَنَّ ^۴	يُؤَدِّبَانَّ	يُؤَدِّبَنَّ	يُؤَدِّبَنَّ	يُؤَدِّبَانَّ	يُؤَدِّبَانَّ
تُؤَدِّبَنَّ	تُؤَدِّبَانَّ	تُؤَدِّبَنَّ	تُؤَدِّبَنَّ	تُؤَدِّبَانَّ	تُؤَدِّبَانَّ
		أُؤَدِّبَنَّ	نُؤَدِّبَنَّ		

۱. لِئْسَمَ: امر مجهول سَمَى و به معنای: نامگذاری کردن است.

۲. لَا يُوفِّ: فعل نهی معلوم از ماده (وفي) و به معنای: کامل کردن است.

۳. لَنْ يُحَوِّيَ: فعل مضارع معلوم مقرون به لَنْ، از ماده (حوي) و به معنای: به دست گرفتن است.

۴. يُؤَدِّبَنَّ: مضارع مجهول مؤکد از ماده (أدب) و به معنای: ۱. ادب آموختن ۲. تنبیه کردن است.

ماضی مجهول باب تفعیل و سَع:

وُسَعُ	وُسَعَا	وُسَعُوا	وُسَعَتْ	وُسَعْنَا	وُسَعْنَ
وُسَعْت	وُسَعْتُمَا	وُسَعْتُمْ	وُسَعْتِ	وُسَعْتُمَا	وُسَعْنِ
		وُسَعْتُ	وُسَعْنَا		

مضارع معلوم باب تفعیل جاز:

يُجَوِّزُ	يُجَوِّزَانِ	يُجَوِّزُونَ	تُجَوِّزُ	تُجَوِّزَانِ	يُجَوِّزْنَ
تُجَوِّزُ	تُجَوِّزَانِ	تُجَوِّزُونَ	تُجَوِّزِينَ	تُجَوِّزَانِ	تُجَوِّزْنَ
		أَجَوِّزُ	نُجَوِّزُ		

مضارع مجهول باب تفعیل حَدَّ:

يُحَدِّدُ	يُحَدِّدَانِ	يُحَدِّدُونَ	تُحَدِّدُ	تُحَدِّدَانِ	يُحَدِّدْنَ
تُحَدِّدُ	تُحَدِّدَانِ	تُحَدِّدُونَ	تُحَدِّدِينَ	تُحَدِّدَانِ	تُحَدِّدْنَ
		أُحَدِّدُ	نُحَدِّدُ		

امر معلوم باب تفعیل يَسَّرَ:

يُسِّرُ	يُسِّرَا	يُسِّرُوا	يُسِّرُ	يُسِّرَا	يُسِّرْنَ
يَسِّرُ	يَسِّرَا	يَسِّرُوا	يَسِّرِي	يَسِّرَا	يَسِّرْنَ
		لَا يُسِّرُ	لَنْ يُسِّرَ		

۱. وُسَعُ: مجهول و سَع و به معنای: فراخ کردن و توسعه بخشیدن است.
۲. يُجَوِّزُ: مضارع معلوم جَوِّز و به معنای: ۱. اجازه دادن ۲. جایز یافتن است.
۳. يُحَدِّدُ: مضارع مجهول حَدَّ و به معنای: ۱. حد و مرز گذاشتن ۲. تعیین کردن است.
۴. يُسِّرُ: امر معلوم يَسَّرَ و به معنای: ۱. آسان کردن ۲. فراهم کردن است.

۲. افعال زیر را به باب تفعیل ببرید:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	الفعال	ماضی	مضارع	مصدر
صَغَّرَ	صَغَّرَ	يُصَغِّرُ	تَصْغِيرٌ	وَسَّعَ	وَسَّعَ	يُوسِّعُ	تَوْسِيعٌ
جَازَ	جَوَزَ	يُجَوِّزُ	تَجْوِيزٌ	حَدَّ	حَدَّدَ	يُحَدِّدُ	تَحْدِيدٌ
يَسَّرَ	يَسَّرَ	يُسِّرُ	تَيْسِيرٌ	سَعَا	سَعَى	يُسْعَى	تَسْمِيَةٌ
وَفَى	وَفَى	يُوفِي	تَوْفِيَةٌ	خَوَى	خَوَى	يُخَوِي	تَخْوِيَةٌ
أَدَّبَ	أَدَّبَ	يُؤَدِّبُ	تَأْدِيبٌ	بَرَى	بَرَى ^۱	يُبْرِئُ	تَبْرِئَةٌ
خَطَأَ	خَطَأَ ^۲	يُخْطِئُ	تَخْطِئَةٌ	عَدَا	عَدَا ^۳	يُعْدِي	تَعْدِيَةٌ
سَلَا	سَلَا ^۴	يُسَلِّي	تَسْلِيَةٌ	جَزَأَ	جَزَأَ ^۵	يُجْزِئُ	تَجْزِئَةٌ

۳. از باب تفعیل افعال تمرین ۲، ماضی معلوم فعل اول، ماضی مجهول فعل دوم، مضارع معلوم فعل سوم، مضارع مجهول فعل چهارم، امر معلوم فعل پنجم، امر مجهول فعل ششم، نهی معلوم فعل هفتم، مضارع معلوم مقرون به لَن فعل هشتم و مضارع مجهول مؤکد به نون ثقیله فعل نهم را صرف کنید، و ابواب ثلاثی مجرد بقیه افعال را با مراجعه به کتاب لغت، مشخص نمایید.

ماضی معلوم باب تفعیل صَغَّرَ:

صَغَّرَ ^۶	صَغَّرَا	صَغَّرُوا	صَغَّرْنَا	صَغَّرْتُمْ	صَغَّرْتُمْ
صَغَّرْتُمْ	صَغَّرْتُمْ	صَغَّرْتُمْ	صَغَّرْنَا	صَغَّرْنَا	صَغَّرْنَا

۱. بَرَى: فعل و از ماده (برأ) و به معنای: تبرئه کردن و از گناه پاک کردن است.

۲. خَطَأَ: فعل و از ماده (خطأ) و به معنای: کسی را خطا کار خواندن است.

۳. عَدَا: فعل و از ماده (عدو) و به معنای: ۱. (چیز) اجرا کردن ۲. (رود) گذشتن است.

۴. سَلَا: فعل و از ماده (سلو) و به معنای: تسلی خاطر دادن است.

۵. جَزَأَ: فعل و از ماده (جزأ) و به معنای: تقسیم کردن است.

۶. صَغَّرَ: فعل و از ماده (صغر) و به معنای: ۱. کوچک کردن ۲. خوار کردن ۳. کم کردن است.

ابواب ثلاثی مجرد بقیه افعال

جزاً	سلا	عدا	خطأ	بری
فَعْلٌ - يَفْعُلُ	فَعْلٌ - يَفْعُلُ	فَعْلٌ - يَفْعُلُ	فَعْلٌ - يَفْعُلُ	فَعْلٌ - يَفْعُلُ

۴. معنای باب تفعیل در افعال زیر را با مراجعه به کتاب لغت مشخص نمایید.

معنا	فعل	معنا	فعل
معنای ثلاثی مجرد	عَدَّلَ فُلَانٌ الْمَتَاعَ ^۱	نسبت	عَدَّلَ الرَّاوِي ^۱
سلب	جَلَّدَ الشَّاةَ ^۴	تعدیه به مفعول دوم	عَرَفَنِي زَيْدٌ كِتَابَهُ ^۳
تعدیه	يُسَوِّي الْأَرْضَ ^۶	نسبت، تعدیه	صَدَّقَهُ ^۵
تعدیه	قَدَّمَهُ ^۸	معنای ثلاثی مجرد	قَسَمَ مَالَهُ ^۷
معنای ثلاثی مجرد	نَظَّمَ الْأَشْيَاءَ ^{۱۰}	تعدیه	كَثُرَ الشَّيْءُ ^۹
سلب	قَرَّرَ الْبَعِيرَ ^{۱۲}	تعدیه	أَدَّبَهُ ^{۱۱}
تکثیر در فعل و مفعول	﴿ قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ﴾	تکثیر در مفعول	﴿ يَذَّبْحُونَ أَبْنَاءَكُمْ ﴾
اهداع و ایجاد	يَبِيءُ الْيَاءَ	به سمت و سوی مکانی رفتن	فَوَّزَ (بِهِ مَفَازَةَ رَفْتِ)

۱. عَدَّلَ الرَّاوِي: راوی عادل شناخته شد، روایت کننده راستگو دانسته شد.

۲. عَدَّلَ فُلَانٌ الْمَتَاعَ: فلان شخص کالا را تعدیل و راست و درست کرد.

۳. عَرَفَنِي زَيْدٌ كِتَابَهُ: زید کتابش را به من شناساند.

۴. جَلَّدَ الشَّاةَ: پوست گوسفند را کند.

۵. صَدَّقَهُ: او را تصدیق کرد، حرف یا کار او را درست دانست.

۶. يُسَوِّي الْأَرْضَ: زمین را برابر و صاف می کند.

۷. قَسَمَ مَالَهُ: مالش را تقسیم کرد.

۸. قَدَّمَهُ: او را جلو انداخت.

۹. كَثُرَ الشَّيْءُ: آن چیز را زیاد کرد.

۱۰. نَظَّمَ الْأَشْيَاءَ: اشیاء را دسته کرد.

۱۱. أَدَّبَهُ: او را ادب کرد.

۱۲. قَرَّرَ الْبَعِيرَ: کنه را از شتر جدا کرد.

پرسش و تمرین ۴۰: باب مفاعله

۱. افعال زیر را به باب مفاعله ببرید:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
عَمِلَ	عَامَلٌ	يُعَامِلُ	مُعَامَلَةٌ	وَضَعَ	وَأَضَعَ	يُؤَاضِعُ	مُؤَاضِعَةٌ
عَادَ	عَاوَدَ	يُعَاوِدُ	مُعَاوِدَةٌ	عَانَ	عَانَيْنَ	يُعَانِينُ	مُعَانِيَةٌ
عَدَا	عَادَوَ	يُعَادُو	مُعَادَوَةٌ	سَوَى	سَاوَى	يُسَاوِي	مُسَاوَاةٌ

۲. از باب مفاعله افعال تمرین ۱، معلوم و مجهول ماضی عَمِلَ، مضارع معلوم وَضَعَ و امر معلوم عَادَ را صرف کنید، همچنین مضارع معلوم عَدَا را با «لای ناهیه»، مضارع مجهول عَانَ را با «لام امر» و امر مجهول سَوَى را با «نون تأکید ثقیله» صرف کنید.

ماضی معلوم مفاعله عَمِلَ:

عَامِلٌ ^۱	عَامِلًا	عَامَلُوا	عَامَلْتُ	عَامَلْنَا	عَامَلْنَ
عَامَلْتُ	عَامَلْتُمَا	عَامَلْتُمْ	عَامَلْتِ	عَامَلْتُمَا	عَامَلْتُنَّ
		عَامَلْتُ	عَامَلْنَا		

ماضی مجهول مفاعله عَمِلَ:

عُومِلَ	عُومِلًا	عُومِلُوا	عُومِلْتُ	عُومِلْنَا	عُومِلْنَ
عُومِلْتُ	عُومِلْتُمَا	عُومِلْتُمْ	عُومِلْتِ	عُومِلْتُمَا	عُومِلْتُنَّ
		عُومِلْتُ	عُومِلْنَا		

۱. عَامِلٌ: ماضی معلوم و از ماده (عمل) و به معنای: ۱. معامله کردن ۲. رفتار کردن است.

ابداع و ايجاد	صَوَّءَ السَّرَاجَ ^۱	ابداع و ايجاد	نَوَّنَ التُّونَ
ابداع و ايجاد	صَنَّفَتْ سَعَادُ فِي اللُّغَةِ	ابداع و ايجاد	أَلَّفَ سَعِيدٌ فِي الفِقْهِ ^۲
تعدیه	بَوَّبَ الكِتَابَ ^۳	ابداع و ايجاد	بَوَّبَ البَابَ
صیوروت	بَيَّضَ الجِدَارَ ^۵	ابداع و ايجاد	بَيَّتَ البَيْتَ ^۴
ابداع و ايجاد	تَوَّجَ التَّاجَ	صیوروت، تعدیه	بَيَّنَ الشَّيْءَ ^۶
تعدیه	تَيَّبَتِ المَرَأَةَ	تعدیه	تَوَّمَتِ الصَّبِيَّةَ
تعدیه	شَجَّعَ الجُنْدَى ^۸	تعدیه	شَوَّقَ التَّلْمِيذَ ^۷
تأکید و مبالغه	﴿كَلَّمَ اللّٰهُ مُوسَى تَكْلِيماً﴾	رسیدن به مکان	عَرَفَ الحُجَّاجَ ^۹

۵. سه فعل لازم را با باب تفعیل متعدی کنید:

فَرَّخَ زَيْدٌ (زید خوشحال شد) ← فَرَّخَ بَكَرٌ زَيْدًا (بکر، زید را خوشحال کرد)

كَرَّمَ زَيْدٌ (زید گرامی و کریم بود) ← كَرَّمَ بَكَرٌ زَيْدًا (بکر، زید را گرامی داشت)

سَلَّمَ زَيْدٌ (زید به سلامت بود) ← سَلَّمَ بَكَرٌ زَيْدًا (بکر، سلامتی زید را درخواست کرد)

۶. افعال زیر - از باب تفعیل - را معرفی کنید:

فعل	عَدَّتْ	حَدَّدَنَ	تَوَفَّقُونَ	وَلَّوْا	سَمَّ
معرفی	ماضی معلوم صیغه ۴	امر معلوم صیغه ۱۲	مضارع معلوم صیغه ۹	ماضی مجهول صیغه ۳	امر معلوم صیغه ۷

۱. صَوَّءَ السَّرَاجَ: به چراغ روشنائی بخشید.

۲. أَلَّفَ سَعِيدٌ فِي الفِقْهِ: سعید در فقه تألیف کرد.

۳. بَوَّبَ الكِتَابَ: کتاب را فصل فصل کرد.

۴. بَيَّتَ البَيْتَ: خانه را ساخت.

۵. بَيَّضَ الجِدَارَ: دیوار را سفید کرد.

۶. بَيَّنَ الشَّيْءَ: آن چیز را آشکار کرد.

۷. شَوَّقَ التَّلْمِيذَ: در دانش آموز ایجاد شوق کرد.

۸. شَجَّعَ الجُنْدَى: سرباز را شجاع کرد (سرباز را تشویق نمود).

۹. عَرَفَ الحُجَّاجَ: حجاج به عرفات رسیدند.

۴. این افعال را که از باب مفاعله هستند، معرفی کنید:

فعل	داوی	آذوا	نودوا	قاومن
معرفی	ماضی معلوم صیغه ۱	مضارع معلوم صیغه ۳	ماضی مجهول صیغه ۳	امر معلوم صیغه ۱۲

پرستی و تمرین ۴۱: باب افتعال

۱. افعال زیر را به باب افتعال ببرید:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
كَسَبَ ^۱	اِكْتَسَبَ	يَكْتَسِبُ	اِكْتِسَاب	حَوَى ^۲	اِخْتَوَى	يَخْتَوِي	اِخْتِواء
وَسِعَ ^۳	اِتَّسَعَ	يَتَّسِعُ	اِتِّسَاع	غَابَ ^۴	اِغْتَاب	يَغْتَابُ	اِغْتِيَاب
عَادَ	اِعْتَادَ ^۵	يَعْتَادُ	اِعْتِيَاد	رَضِيَ	اِرْتَضَى ^۶	يُرْتَضِي	اِرْتِضَاء
وَقِيَ	اِتَّقَى ^۷	يَتَّقِي	اِتِّقَاء	خَارَ	اِخْتَارَ ^۸	يَخْتَارُ	اِخْتِيَار
بَاعَ	اِئْتَاعَ ^۹	يَبْتَاعُ	اِئْتِيَاع	مَارَ	اِمْتَارَ ^{۱۰}	يَمْتَارُ	اِمْتِيَاذ
جَاذَ	اِجْتَاذَ ^{۱۱}	يَجْتَاذُ	اِجْتِيَاذ	خَانَ	اِخْتَانَ ^{۱۲}	يَخْتَانُ	اِخْتِيَان

۱. كَسَبَ و اِكْتَسَبَ: هر دو به معنای: به دست آوردن هستند.

۲. حَوَى: جمع کرد و اِخْتَوَى: به معنای: در بر گرفتن است.

۳. وَسِعَ: فعل و از ماده (وسع) و به معنای: وسیع شدن است و اِتَّسَعَ نیز به همین معنا است.

۴. غَابَ: فعل و از ماده (غیب) و به معنای: ۱. غایب شدن ۲. غروب کردن ۳. بدگویی کردن است.

۵. اِعْتَادَ: از ماده (عود) و به معنای: عادت کردن است.

۶. اِرْتَضَى: فعل و از ماده (رضو) و به معنای: ۱. راضی شدن، رضایت دادن ۲. برگزیدن است.

۷. اِتَّقَى: فعل و از ماده (وقی) و به معنای: ۱. پرهیزکار شدن ۲. دوری جستن است.

۸. اِخْتَارَ: فعل و از ماده (خیر) و به معنای: انتخاب کردن است.

۹. اِئْتَاعَ: فعل و از ماده (بیع) و به معنای: خریدن است.

۱۰. اِمْتَارَ: فعل و از ماده (میز) و به معنای جدا شدن است.

۱۱. اِجْتَاذَ: فعل و از ماده (جوز) و به معنای: ۱. پیمودن ۲. رنج کشیدن است.

۱۲. اِخْتَانَ: فعل و از ماده (خان) و به معنای: خیانت کردن است.

امر مجهول مفاعله سوی با نون تأکید ثقیله:

لِشَاوَيْنَ ^۱	لِشَاوَيَانُ	لِشَاوُونَ	لِشَاوَيْنَ	لِشَاوَيَانُ
لِشَاوَيْنَ	لِشَاوَيَانُ	لِشَاوُونَ	لِشَاوَيْنَ	لِشَاوَيَانُ
		لِشَاوَيْنَ	لِشَاوَيْنَ	

۳. معنای باب مفاعله را در افعال زیر، با مراجعه به کتاب لغت مشخص نمایید:

معنا	فعل
ثلاثی مجرد	بَارَكَ اللَّهُ فِي عُمْرِكَ ^۲
مشارکت	صَافِحَ زَيْدٌ بَكْرًا ^۳
ثلاثی مجرد	شَاهَدْتُ زَيْدًا ^۴
هیچ کدام	عَايَنَ زَيْدٌ خَالِدًا ^۵
مشارکت	صَالِحٌ سَعِيدٌ زَيْدًا ^۶
مشارکت	﴿ فَاسْتَبَشِرُوا بِبَيْعِكُمْ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ﴾ ^۷
مشارکت	﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ ﴾ ^۸
ثلاثی مجرد	﴿ وَ سَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ ﴾ ^۹

۱. يُشَاوَيْنَ: امر مجهول ساوی و به معنای: مساوی بودن است.
۲. بَارَكَ اللَّهُ فِي عُمْرِكَ: خدا، عمر شما را زیاد کند؛ خداوند به عمرتان برکت دهد.
۳. صَافِحَ زَيْدٌ بَكْرًا: زید با بکر مصافحه کرد.
۴. شَاهَدْتُ زَيْدًا: زید را مشاهده کردم.
۵. عَايَنَ زَيْدٌ خَالِدًا: زید خالد را دید.
۶. صَالِحٌ سَعِيدٌ زَيْدًا: سعید با زید مصالحه کرد.
۷. فَاسْتَبَشِرُوا بِبَيْعِكُمْ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ: پس به این معامله که با او کردید، شادمان باشید. (باع) به معنای: خرید و فروش کرد، بایعه به معنای: با او معاهده و پیمان بست.
۸. إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ: فقط با خدا بیعت می کنند. مجرد این ماده به معنای «بیعت» نیست و اصولاً بیعت همیشه دو طرف دارد.
۹. وَ سَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ: بشتابید به سوی مغفرت از پروردگار و (سارع) به معنای: شتاب کرد است.

مضارع معلوم مفاعله وَضَعُ:

يُوضِعُ ^۱	يُوضِعَانِ	يُوضِعُونَ	تُوضِعُ	تُوضِعَانِ	تُوضِعْنَ
			تُوضِعِينَ	تُوضِعَانِ	تُوضِعْنَ
			أُوضِعُ	أُوضِعُ	

امر معلوم مفاعله عَادَ:

لِيُعَادِ ^۲	لِيُعَادَا	لِيُعَادُوا	لِيُعَادِ	لِيُعَادَا	لِيُعَادْنَ
			عَادِي	عَادَا	عَادْنَ
			لِيُعَادِ	لِيُعَادِ	

مضارع معلوم مفاعله عدا با لای نهی:

لَا يُعَادِ ^۳	لَا يُعَادِيَا	لَا يُعَادُوا	لَا تُعَادِ	لَا تُعَادِيَا	لَا تُعَادْنَ
			لَا تُعَادِي	لَا تُعَادِيَا	لَا تُعَادْنَ
			لَا تُعَادِ	لَا تُعَادِ	

مضارع مجهول مفاعله عانَ با لام امر:

لِيُعَايِنَ ^۴	لِيُعَايِنَا	لِيُعَايِنُوا	لِيُعَايِنِ	لِيُعَايِنَا	لِيُعَايِنْنَ
			لِيُعَايِنِي	لِيُعَايِنَا	لِيُعَايِنْنَ
			لِيُعَايِنِ	لِيُعَايِنِ	

۱. يُوَضِعُ: مضارع معلوم وَضَعُ و به معنای: ۱. شرط بندی کردن ۲. شرط باطل کردن است.
۲. لِيُعَادِ: امر معلوم عَادَ و از ماده (عود) به معنای: ۱. دوباره از سر گرفتن ۲. برگشتن ۳. عود کردن بیماری است.
۳. لَا يُعَادِ: نهی مضارع معلوم عَادِي و به معنای: دشمنی کردن است.
۴. لِيُعَايِنِ: مضارع مجهول عَايَنَ و به معنای: نگاه کردن است.

دَرَأَ	إِدْرَأَ ^۱	يَدْرَأُ	إِدْرَاءُ	زَاجٌ ^۲	إِزْدَوَجٌ	يَزْدَوِجُ	إِزْدَوِاجٌ
زَلَفَ	إِزْدَلَفَ ^۳	يَزْدَلِفُ	إِزْدِلَافٌ	مَدٌّ	إِمْتَدَّ ^۴	يَمْتَدُّ	إِمْتِدَادٌ
عَدَّ	إِعْتَدَّ ^۵	يَعْتَدُّ	إِعْتِدَادٌ	زَحَمَ	إِزْدَحَمَ ^۶	يَزْدَحِمُ	إِزْدِحَامٌ
صَكَّ	إِصْطَكَّ ^۷	يَصْطُكُّ	إِصْطِكَاكٌ	ضَجَعَ	إِضْطَجَعَ ^۸	يَضْطَجِعُ	إِضْطِجَاعٌ
صَادَ	إِصْطَادَ ^۹	يَصْطَادُ	إِصْطِيَادٌ	صَفَا	إِضْطَفَى ^{۱۰}	يَضْطَفِي	إِضْطِفَاءٌ
طَلَبَ	إِطْلَبَ ^{۱۱}	يَطْلُبُ	إِطْلَابٌ	ظَارَ	إِظَارَ ^{۱۲}	يَظِيرُ	إِظَارٌ
ذَخَرَ	إِذْخَرَ	يَذْخِرُ	إِذْخَارٌ	دَعَا	إِدَّعَى	يَدَّعِي	إِدَّعَاءٌ
أَفَنَكَ	إِثْنَفَكَ	يُثْنِفُكَ	إِثْنِكَافٌ	أَلَفَ	إِثْلَفَ	يُثْلِفُ	إِثْلِفَانٌ
أَكَلَ	إِثْكَلَ	يُثْكِلُ	إِثْكَالٌ	أَوَى	إِثْوَى	يُثْوِي	إِثْوَاءٌ
أَتَى	إِثْتَلَى	يَأْتِلِي	إِثْتِلَاءٌ	أَمَّ	إِثْمَمَ ^{۱۳}	يَأْتَمُّ	إِثْمَامٌ
وَهَمَ	إِثْمَمَ	يُثْمِمُ	إِثْمَامٌ	وَصَلَ	إِثْصَلَ	يُثْصِلُ	إِثْصَالٌ

۱. إِدْرَأَ: فعل و از ماده (درا) و به معنای: (شکار را) گول زدن و (ذَرَّةُ الصَّائِدِ یعنی شکارچی پنهان شده که شکار او را نبیند)
۲. زَاجٌ: فعل و از ماده (زوج) و به معنای: بر یکدیگر تحریک کردن است و إِزْدَوِجَ الْقَوْمُ: از یکدیگر زن گرفتند.
۳. إِزْدَلَفَ: فعل و از ماده (زلف) و به معنای: پیش رفتن، جلو رفتن است.
۴. اِشْتَدَّ: فعل و از ماده (مد) و به معنای کشیده شد و (مَدُّ الشَّيْءِ به معنای: آن را کشید).
۵. اِعْتَدَّ: فعل و از ماده (عد) و به معنای: ۱. شمرده شدن ۲. آماده کردن است (عَدَّ الشَّيْءُ: آن را شمرد).
۶. إِزْدَحَمَ: فعل و از ماده (زحم) و به معنای: ۱. تحت فشار بودن ۲. همدیگر را کنار زدن است و (زَحَمَهُ به معنای: جا را برای او تنگ کرد) و (إِزْدَحَمَ الْقَوْمُ به معنای: به یکدیگر فشار آوردند) است.
۷. إِصْطَكَّ: فعل و از ماده (صک) و به معنای: اصطکاک ایجاد شد و (صَكَّه به معنای محکم به او زد) است.
۸. إِضْطَجَعَ: فعل و از ماده (ضجع) و به معنای: به پهلو دراز کشید.
۹. إِصْطَادَ: فعل و از ماده (صید) و به معنای: شکار کردن است و (إِصْطَادَ الطَّيْرِ: به معنای: پرنده را شکار کرد) است.
۱۰. إِضْطَفَى: فعل و از ماده (صفا) و به معنای: برگزید و (صَفَا الْجَوُّ به معنای: هوا صاف شد) است.
۱۱. إِطْلَبَ: فعل و از ماده (طلب) و به معنای: با سختی چیزی را درخواست کردن است.
۱۲. إِظَارَ: فعل و از ماده (ظار) و (ظَارَ الْمَرْأَةُ عَلَيَّ وَوَلِدِ غَيْرِهَا به معنای: زن را نسبت به بچه دیگری مهربان کرد) و (إِظَارَتْ الْمَرْأَةُ به معنای: زن نسبت به بچه دیگری مهربان شد).
۱۳. اِثْمَمَ: فعل و از ماده (أمم) و به معنای: تقلید کردن و پیروی کردن (از کسی) است.

۲. معنای باب افتعال را در افعال زیر با مراجعه به کتاب لغت مشخص نمایید.

معنا	فعل	معنا	فعل
مشارکت	إِخْتَصَمَ الْجُنْدُ ^۱	مطاوعه	اجْتَمَعَ الْقَوْمُ
ثلاثی مجرد	إِصْطَادَ زَيْدٌ حَجَلَةً ^۲	ثلاثی مجرد (انتخاب)	إِخْتَلَبَتِ الْمَرْأَةُ ^۳
طلب	إِقْتَرَبَ الْجُنْدَانِ	ثلاثی مجرد	اقْتَسَمَ الْقَوْمُ الْمَالَ بَيْنَهُمْ ^۴
ثلاثی مجرد و کوشش	إِحْطَاطٌ ^۵	مشارکت	اجْتَوَزَ الْإِخْوَانُ ^۵
ثلاثی مجرد ^۸	﴿ وَ اصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴾	طلب	اِكْتَرَى دَابَّةً ^۷
مطاوعه	﴿ وَ اِنْ تَتَّبِعُوا فَبِهِ خَيْرٌ لَّكُمْ ﴾	ثلاثی مجرد	﴿ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴾ ^۹
طلب	﴿ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ ﴾	ثلاثی مجرد	﴿ اِنْ يَتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًا ﴾
ثلاثی مجرد یا مبالغه			﴿ وَ قَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَ اذْكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ ﴾
مطاوعه			﴿ اَفَمَنْ يَهْدِي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهْدِي اِلَّا اَنْ يُهْدَى ﴾

۳. این کلمات قرآنی باب افتعال را معرفی کنید:

کلمه	التقتا	أضطرَّ	تهتدون	اتبعوا	افتدت
معرفی	صیغه ۵ ماضی از «لقی»	صیغه ۱۲ مضارع از ماده «ضرت»	صیغه ۹ مضارع از «هدی»	صیغه ۹ امر از «تبع»	صیغه ۴ ماضی معلوم از «ندی»

۱. اِخْتَصَمَ الْجُنْدُ: لشکر با هم نزاع کردند.

۲. اِخْتَلَبَتِ الْمَرْأَةُ: زن سرمه کشید.

۳. اِصْطَادَ زَيْدٌ حَجَلَةً: زید یک حجله شکار کرد.

۴. اقْتَسَمَ الْقَوْمُ الْمَالَ بَيْنَهُمْ: گروه مال را بین خود تقسیم کرد.

۵. اجْتَوَزَ الْإِخْوَانُ: برادرها کنار هم جمع شدند.

۶. اِحْطَاطٌ: احتیاط نمود.

۷. اِكْتَرَى دَابَّةً: کرایه کردن چارپایی را درخواست کرد.

۸. یکی از معانی باب افتعال «اختیار و انتخاب» است.

۹. فَعَمَّ یا اقْتَحَمَ: بی پروا وارد شد.

کلمه	إِعْتَدُوا	أَزْدَجِرَ	يَخْصِمُونَ	تَزْدَادُ	تَتَّقُونَ
معرفی	صیغه ۵ ماضی معلوم از «عدو»	صیغه ۱ ماضی مجهول از «رجز»	صیغه ۳ مضارع معلوم از «خصم»	صیغه ۱۴ مضارع معلوم از «زود»	صیغه ۹ مضارع معلوم از «وقتی»

تمرین ۴۲: باب انفعال

افعال زیر را به باب انفعال ببرید و معنا کنید و چنانچه فعلی از افعال داده شده به این باب برده نمی‌شود برابر آن علامت منفی (-) بگذارید:

معنای مصدر	باب انفعال			معنا	ثلاثی مجرد
	ماضی	مضارع	امر		
محکم شدن	إِنْعَقَدَ	يَنْعَقِدُ	لِيَنْعَقِدْ	محکم کرد	عَقَدَ
دور شدن	إِنْعَزَلَ	يَنْعَزِلُ	لِيَنْعَزِلْ	دور کرد	عَزَلَ
خراب شدن	أَنهَدَمَ	يَنْهَدِمُ	لِيَنْهَدِمَ	خراب کرد	هَدَمَ
برگشتن	أَنْصَرَفَ	يَنْصَرِفُ	لِيَنْصَرِفَ	برگرداند	صَرَفَ
—	—	—	—	دانست	عَرَفَ
—	—	—	—	فکر کرد	فَكَرَ
—	—	—	—	یقین کرد	يَقِنَ
تقسیم شدن	أَنْقَسَمَ	يَنْقَسِمُ	لِيَنْقَسِمَ	تقسیم کرد	قَسَمَ
شکافته شدن	أَنْشَقَّ	يَنْشَقُّ	لِيَنْشَقَّ	آن چیز را شکافت	شَقَّ الشَّيْءَ
—	—	—	—	به دست آورد	كَسَبَ
تسلیم شدن / پیروی کردن	أَنْقَادَ	يَنْقَادُ	لِيَنْقَادَ	در پی خود آورد	قَادَ
راندن	أَنْسَقَ	يَنْسَقُ	لِيَنْسَقَ	راند	سَقَ
—	—	—	—	شنید	سَمِعَ
بسته شدن	أَنْسَدَّ	يَنْسَدُّ	لِيَنْسَدَّ	بست	سَدَّ
—	—	—	—	دریافت، فهمید	عَقَلَ
—	—	—	—	رفت	ذَهَبَ
—	—	—	—	آمد	جَاءَ
—	—	—	—	پوشید	لَبَسَ
—	—	—	—	برگشت	عَادَ

ماضی مجهول تفعّل ذلّ

تُدَلَّلْنَ	تُدَلَّلَا	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ
تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ
		تُدَلَّلْتُمْ	تُدَلَّلْتُمْ		

ماضی مجهول تفعّل لَطّ

تُلَطَّلْنَ	تُلَطَّلَا	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ
تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ
		تُلَطَّلْتُمْ	تُلَطَّلْتُمْ		

مضارع مجهول تفعّل تَبَطّ

تَتَبَطَّلْنَ	تَتَبَطَّلَا	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ
تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ
		تَتَبَطَّلْتُمْ	تَتَبَطَّلْتُمْ		

امر مجهول تفعّل عَدَا

اِتَّعَدْنَ	اِتَّعَدَا	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ
اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ
		اِتَّعَدْتُمْ	اِتَّعَدْتُمْ		

۱. تَدَلَّلَ ماضی مجهول (تَدَلَّلَ) و به معنای تسلیم شدن و وجه دیگر فعل، اِدَّلَ - اِدَّلَ - اِدَّلَ است.
 ۲. تَلَطَّلَ ماضی مجهول (تَلَطَّلَ) و به معنای: ۱. پوشانیده شدن ۲. انکار کردن است و وجه دیگر این فعل - تَلَطَّلَ - تَلَطَّلَ - تَلَطَّلَ است.
 ۳. تَبَطَّلَ مضارع مجهول و ماضی آن (تَبَطَّلَ) و به معنای: ۱. کند بودن ۲. دلسرد شدن است و وجه دیگر این فعل - تَبَطَّلَ - تَبَطَّلَ - تَبَطَّلَ است.
 ۴. اِتَّعَدَ امر مجهول و ماضی آن (اِتَّعَدَ) از ماده (عَدی) و به معنای عبور کردن است.

مضارع معلوم تفعل سَطَح:

يَسْطِطُ	يَسْطِطَانِ	يَسْطِطُونَ	تَسْطِطُ	تَسْطِطَانِ	تَسْطِطُونَ
تَسْطِطُ	تَسْطِطَانِ	تَسْطِطُونَ	أَسْطِطُ	أَسْطِطُ	

مضارع معلوم تفعل شَرَف:

يَشْرَفُ	يَشْرَفَانِ	يَشْرَفُونَ	تَشْرَفُ	تَشْرَفَانِ	تَشْرَفُونَ
تَشْرَفُ	تَشْرَفَانِ	تَشْرَفُونَ	أَشْرَفُ	أَشْرَفُ	

امر معلوم تفعل صَدَرَ:

يَتَصَدَّرُ	يَتَصَدَّرَانِ	يَتَصَدَّرُونَ	تَصَدَّرُ	تَصَدَّرَانِ	تَصَدَّرُونَ
تَصَدَّرُ	تَصَدَّرَانِ	تَصَدَّرُونَ	أَتَصَدَّرُ	أَتَصَدَّرُ	

امر معلوم تفعل ضَرَّ:

يَتَضَرَّرُ	يَتَضَرَّرَانِ	يَتَضَرَّرُونَ	تَضَرَّرُ	تَضَرَّرَانِ	تَضَرَّرُونَ
تَضَرَّرُ	تَضَرَّرَانِ	تَضَرَّرُونَ	أَتَضَرَّرُ	أَتَضَرَّرُ	

۱. يَسْطِطُ: ماضی این فعل (سَطَحَ) و به معنای: ۱. پشت بام درست کردن ۲. به پشت خوابیدن و وجه دیگر این فعل ← اسَطَحَ - يَسْطِطُ - اسَطِطَ است.

۲. يَشْرَفُ: ماضی این فعل (شَرَفَ) و به معنای: ۱. شریف شدن ۲. مشرف شدن و وجه دیگر این فعل ← اِشْرَفَ - يَشْرَفُ - اِشْرَفَ است.

۳. يَتَصَدَّرُ: امر معلوم و ماضی آن (تَصَدَّرَ) و به معنای: صدر مجلس نشستن و وجه دیگر این فعل ← اِصْدَرُ - يَتَصَدَّرُ - اِصْدَرُ است.

۴. يَتَضَرَّرُ: امر معلوم و ماضی آن (تَضَرَّرَ) و به معنای: ضرر کردن و وجه دیگر این فعل ← اِضْرَرُ - يَتَضَرَّرُ - اِضْرَرُ است.

يَتَصَرَّفُ	يَتَصَرَّفَانِ	يَتَصَرَّفُونَ	تَصَرَّفُ	تَصَرَّفَانِ	تَصَرَّفِينَ
تَصَرَّفُ	تَصَرَّفَانِ	تَصَرَّفُونَ	تَصَرَّفُ	تَصَرَّفَانِ	تَصَرَّفِينَ
		أَتَصَرَّفُ	نَتَصَرَّفُ		

يَصْرَفُ	يَصْرَفَانِ	يَصْرَفُونَ	تَصْرَفُ	تَصْرَفَانِ	تَصْرَفِينَ
تَصْرَفُ	تَصْرَفَانِ	تَصْرَفُونَ	تَصْرَفُ	تَصْرَفَانِ	تَصْرَفِينَ
		أَصْرَفُ	نَصْرَفُ		

باب تَعَلُّلِ نَظَرَ: تَنْظُرٌ يَتَنَظَّرُ تَنْظَرُ

مضارع معلوم تَنْظَرُ:

يَتَنَظَّرُ	يَتَنَظَّرَانِ	يَتَنَظَّرُونَ	تَنْظُرُ	تَنْظُرَانِ	تَنْظُرِينَ
تَنْظُرُ	تَنْظُرَانِ	تَنْظُرُونَ	تَنْظُرُ	تَنْظُرَانِ	تَنْظُرِينَ
		أَتَنْظُرُ	نَتَنْظُرُ		

يَتَنَظَّرُ	يَتَنَظَّرَانِ	يَتَنَظَّرُونَ	تَنْظُرُ	تَنْظُرَانِ	تَنْظُرِينَ
تَنْظُرُ	تَنْظُرَانِ	تَنْظُرُونَ	تَنْظُرُ	تَنْظُرَانِ	تَنْظُرِينَ
		أَتَنْظُرُ	نَتَنْظُرُ		

۱. تَنْظَرُ: فعل و از ریشه (نظر) و به معنای: با دقت نگریستن است.

يَتَوَالَى	يَتَوَالِيَانِ	يَتَوَالُونَ	تَوَالَى	تَوَالِيَانِ	تَوَالَيْنِ
تَوَالَى	تَوَالِيَانِ	تَوَالُونَ	تَوَالَيْنِ	تَوَالِيَانِ	تَوَالَيْنِ
		أَتَوَالَى	تَتَوَالَى		

باب تفاعل عان: تَعَاوَنُ^۱ يَتَعَاوَنُ تَعَاوَنُ

مضارع باب تفاعل عان:

يَتَعَاوَنُ	يَتَعَاوَنَانِ	يَتَعَاوَنُونَ	تَتَعَاوَنُ	تَتَعَاوَنَانِ	تَتَعَاوَنُونَ
تَتَعَاوَنُ	تَتَعَاوَنَانِ	تَتَعَاوَنُونَ	تَتَعَاوَنَيْنِ	تَتَعَاوَنَانِ	تَتَعَاوَنُونَ
		أَتَعَاوَنُ	تَتَعَاوَنُ		

يَتَعَاوَنُ	يَتَعَاوَنَانِ	يَتَعَاوَنُونَ	تَعَاوَنُ	تَعَاوَنَانِ	تَعَاوَنُونَ
تَعَاوَنُ	تَعَاوَنَانِ	تَعَاوَنُونَ	تَعَاوَنَيْنِ	تَعَاوَنَانِ	تَعَاوَنُونَ
		أَتَعَاوَنُ	تَتَعَاوَنُ		

۳. افعال تمرین ۲ را به باب تفاعل ببرید و از فعل اول مجهول ماضی و مضارع، از فعل دوم معلوم و مجهول امر و از فعل سوم مضارع معلوم را مؤکد به نون خفیفه صرف کنید.

ماضی مجهول باب تفاعل عهد:

تُعْهِدُ بِهِ	تُعْهِدُ بِهِمَا	تُعْهِدُ بِهَا	تُعْهِدُ بِهِمْ	تُعْهِدُ بِهِمَا	تُعْهِدُ بِهِنَّ
تُعْهِدُ بِكَ	تُعْهِدُ بِكُمَا	تُعْهِدُ بِكَ	تُعْهِدُ بِكُمْ	تُعْهِدُ بِكُمَا	تُعْهِدُ بِكُنَّ
		تُعْهِدُ بِنَا	تُعْهِدُ بِي		

۱. تَعَاوَنُ: از ماده (عون) و به معنای: به هم کمک کردن.

الف) تَعَامَلٌ - تُعَامَلَانِ - تُعَامَلَانِ و...

ب) تَتَابَعٌ^۱ - إِتَابِعُ إِتَابِعاً إِتَابِعٌ إِتَابِعٌ

تَتَأَقَلُّ^۲ - إِتَأَقَلُّ إِتَأَقَلُّ إِتَأَقَلُّ إِتَأَقَلُّ

و همین طور: تَدَارَكُ، تَذَابِحُ، تَزَاوَرُ، تَسَارَعُ، تَشَاعَرُ، تَصَاعَدُ، تَضَارَعُ، تَطَابِقُ و تَطَاهَرُ.

ج) تَدَاعَوْا - تَدَاعَى - تَدَاعَى - تَدَاعَى - تَدَاعَى - تَدَاعَى

د) حَجَبًا (ز) - تَحَاجَّوْا - تَحَاجَّوْا - تَحَاجَّوْا - تَحَاجَّوْا - تَحَاجَّوْا

۲. این افعال را به باب تفاعل ببیرید و مضارع آنها را به دو وجه ممکن صرف کنید:

باب تفاعل عهد: تَعَاهَدُ^۳ - تَتَعَاهَدُ^۳ - تَعَاهَدُ

مضارع باب تفاعل عهد:

تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ
تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ
		تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ		

تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ
تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ
		تَتَعَاهَدُونَ	تَتَعَاهَدُونَ		

باب تفاعل ولي: تَوَالَى^۴ - يَتَوَالَى - تَوَالَى

مضارع باب تفاعل ولي:

يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ
يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ
		يَتَوَالَيْنَ	يَتَوَالَيْنَ		

۱. تَتَابَعُ: پیایی شدن، بی در پی آمدن.

۲. تَتَأَقَلُّ: ۱. نظاره سنگینی کردن ۲. غیر قابل تحمل بودن.

۳. تَعَاهَدُ: ۱. با هم عهد بستن ۲. به عهد گرفتن.

۴. تَوَالَى: ۱. متوالی شدن ۲. به نوبت آمدن.

مطارعه	التَّذَلُّلُ لِلْحَقِّ أَقْرَبُ إِلَى الْعِزِّ مِنَ التَّعَزُّرِ بِالْبَاطِلِ ^۱
طلب	﴿ فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا ^۲ ﴾
طلب یا تکلف	﴿ إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا ^۳ ﴾
مطارعه	﴿ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ^۴ ﴾
مطارعه	﴿ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ ﴾

۶ چرا در مضارع مثال باب تفاعل قاعده هشتم اعلال جاری نمی‌شود؟

زیرا همان‌گونه که در قاعده ۸ می‌بینیم، شرط این قاعده این است که «واو» و «یا» فاء الفعل و مثال نباشند.

قاعده هشتم: هر یک از «واو» و «یا» متحرک ماقبل مفتوح، چنانچه فاء الفعل نباشد و حرکت آن نیز عارضی نباشد قلب به «الف» می‌شود؛ مانند: قَوْلٌ ← قَالَ، بَيْعٌ ← باع، دَعْوٌ ← دعا، (يُدْعُوُ ← يُدْعَى ← يُدْعَى، (مُدْعَوٌ ← مُدْعَى ← مُدْعَى، إِسْلَمْتُ ← إِسْلَمْتُ، مُخْتَوٌ ← مُخْتَوٌ، بَوَّبَ ← باب، تَبَّ ب ← ناب.

پرسش و تمرین ۴۴: باب تفاعل

۱. در باب تفاعل چه قواعدی جاری است؟ بیان کنید.

قواعد ۱، ۲ و ۴ باب تفاعل عیناً در باب تفاعل نیز جاری می‌شود. همچنین در مصدر مهموز اللام باب تفاعل چنانچه قاعده تخفیف همزه جاری شود قاعده ۴ نیز جاری خواهد شد. بنابراین:

۱. التَّذَلُّلُ لِلْحَقِّ أَقْرَبُ إِلَى الْعِزِّ مِنَ التَّعَزُّرِ بِالْبَاطِلِ: تواضع و فروتنی برای حق به عزت نزدیک‌تر است از محترم شدن به وسیله باطل. (ذَلَّلْتُ) به معنای: خوارش کرد و (تَذَلَّلْتُ لَهْ) به معنای: برای او تواضع کرد و (عَزَّزْتُ) به معنای: او را بارش کرد، عزیزش کرد و (تَعَزَّزْتُ) به معنای: صار عزیزاً است.

۲. فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا: تو را نرسد که در آن جایگاه تکبر نمایی و خود را بزرگ بینی.

۳. إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا: اگر فاسقی برایتان خبری آورد، نیک و ارسنی کنید و (تَبَيَّنْتُ الشَّيْءَ) به معنای: در آن تأمل و دقت کرد، طلب و وضوح کرد.

۴. الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى: آنکه مال خود را می‌پردازد، برای آنکه پاک شود، زَكَاةَ اللَّهِ = خدا پاکیزه‌اش کرد، تَزَكَّى به معنای: پاک شد و ممکن است به معنای «طلب» هم باشد.

۳. کلمات زیر چه صیغه‌های هستند از چه فعلی؟

نوع فعل	صیغه	کلمات
مصدر = تَدْرَج	مصدر	إِدْرَج
مضارع = يَتَصَدَّرُ	صیغه ۱	يَتَصَدَّرُ
ماضی = تَطَوَّعَ	صیغه ۱	إِطَوَّعَ
ماضی = تَزَكَّى	صیغه ۱	إِزَّكَّى
امر = لِيَتَزَكَّ	صیغه ۱	لِيَتَزَكَّ
مضارع = تَتَصَدَّرَانِ	صیغه ۸، ۱۱ و ۵	تَتَصَدَّرَانِ
مضارع = تَتَصَرَّفَانِ	صیغه ۱۰	تَتَصَرَّفَانِ
ماضی = تَضَرَّرْنَا	صیغه ۱۴	إِضَرَّرْنَا
ماضی = تَتَرَّخَنَ	صیغه ۶	إِتَّرَخَنَ
مضارع = تَتَصَدَّى	صیغه ۷	﴿ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ﴾
مضارع = تَنَزَّلُ	صیغه ۴	﴿ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ ﴾
مضارع = تَتَذَكَّرُونَ	صیغه ۹	﴿ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾
مضارع = يَنْطَوِّفُ	صیغه ۱	﴿ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾
ماضی = تَمَنَّوْا	صیغه ۳	﴿ وَ أَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ ﴾

صَرْفَ وَنظَرَ رابه باب تفاعل ببرید و مضارع معلوم آن دو را به وجوه ممکن صرف کنید

ب تفاعل صَرْفَ: تَصَرَّفَ يَتَصَرَّفُ تَصَرَّفَ

مارع معلوم تَصَرَّفَ ۱:

يَتَصَرَّفُ	يَتَصَرَّفَانِ	يَتَصَرَّفُونَ	تَتَصَرَّفُ	تَتَصَرَّفَانِ	يَتَصَرَّفَانِ
تَتَصَرَّفُ	تَتَصَرَّفَانِ	تَتَصَرَّفُونَ	تَتَصَرَّفَانِ	تَتَصَرَّفَانِ	تَتَصَرَّفَانِ
		أَتَصَرَّفُ	تَتَصَرَّفُ		

صَرْفَ: فعل ماضی از ماده (صرف) و به معنای: دگرگون شدن است.

۵. معنای باب تفعل افعال زیر را با مراجعه به کتاب لغت به دست آورید:

معنا	فعل	معنا	فعل
مطارعه، طلب	تَعَلَّمَ ^۲	اتخاذ	تَصَدَّقَ ^۱
مطارعه	تَصَرَّفَ ^۴	مطارعه	تَكَسَّرَ الزُّجَاجَةُ ^۳
مطارعه	تَجَسَّمَ ^۶	اتخاذ	تَلَحَّفَ ^۵
تکلف	تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ ^۸	مطارعه	تَغَيَّرَ ^۷
مطارعه	تَسَحَّرُوا فَإِنَّ السُّحُورَ بَرَكَةٌ ^{۱۰}	اتخاذ	تَجَهَّزُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ ^۹
تدریج	﴿ تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ ^{۱۲} ﴾	طلب	﴿ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ^{۱۱} ﴾
مطارعه			﴿ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾

۱. تَصَدَّقَ: فعل و از ریشه (صدق) و به معنای: صدقه دادن است.
۲. تَعَلَّمَ: یاد گرفت، طلب علم کرد و (عَلَّمَ) به معنای: به او یاد داد، است.
۳. تَكَسَّرَ الزُّجَاجَةُ: شیشه شکست و (كَسَرَ) به معنای: شکاند و (تَكَسَّرَ) به معنای: شکسته شد است.
۴. تَصَرَّفَ: گردید و (صَرَفَ) به معنای: تغییر داد، تبدیل کرد، گرداند و (تَصَرَّفَ) به معنای: عوض شد، گردید است.
۵. تَلَحَّفَ: لحاف به سر کشید.
۶. تَجَسَّمَ: مجسم شد و (جَسَمَهُ) به معنای تنومندش کرد و (جَسَمَهُ بَيْنَ الْقَوْمِ) یعنی: او را از میان مردم انتخاب کرد و (تَجَسَّمَ) به معنای: تنومند شد و (تَجَسَّمَ فِي عَيْنِي كَذَا) یعنی: جلوی چشمم مجسم شد.
۷. تَغَيَّرَ: تغییر یافت و (غَيَّرَ الشَّيْءَ) به معنای: تغییرش داد و (تَغَيَّرَ) به معنای: تغییر یافت.
۸. تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ: خود را به اخلاق الهی آراسته کنید.
۹. تَجَهَّزُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ: آماده شوید، خداوند رحمتش را شامل حال شما فرماید.
۱۰. تَسَحَّرُوا فَإِنَّ السُّحُورَ بَرَكَةٌ: سحری بخورید به درستی که در غذای سحری برکت است. و (سَحَّرَ) به معنای: سحرخیز شد. (سَحَّرَهُ) یعنی: غذای سحری به او خوراند و (تَسَحَّرَ) یعنی: سحری خورد و (السُّحُورُ) به معنای: غذای سحری است.
۱۱. فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى: تو به او می‌پردازی و (صَدَّهُ عَنِ كَذَا) به معنای: از او ممانعت به عمل آورد و (تَصَدَّدَ بِتَصَدَّى لَهَا) یعنی: در صدد انجام آن برآمد، او را خواست.
۱۲. تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ: ملائکه به تدریج نازل شدند، (تَنْزَلُ) یعنی: آهسته آهسته پائین آمد.

پرسش و تمرین ۴۳: باب تفعل

۱. این افعال را به باب تفعل ببرید:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
دَرَجَ	تَدَرَجَ ^۱	يَتَدَرَجُ	تَدَرُّجٌ	سَطَحَ	تَسَطَّحَ	يَتَسَطَّحُ	تَسَطُّحٌ
شَرَفَ	تَشَرَّفَ	يَتَشَرَّفُ	تَشَرُّفٌ	صَدَرَ	تَصَدَّرَ	يَتَصَدَّرُ	تَصَدُّرٌ
ضَرَّ	تَضَرَّرَ	يَتَضَرَّرُ	تَضَرُّرٌ	ذَلَّ	تَذَلَّلَ	يَتَذَلَّلُ	تَذَلُّلٌ
لَطَّ	تَلَطَّطَ	يَتَلَطَّطُ	تَلَطُّطٌ	قَبَطَ	تَقَبَّطَ	يَتَقَبَّطُ	تَقَبُّطٌ
عَدَا	تَعَدَّى	يَتَعَدَّى	تَعَدِّيٌّ	تَرَحَّ	تَتَرَحَّ ^۲	يَتَتَرَحُّ	تَتَرَحُّحٌ
يَسَرَ	تَيَسَّرَ ^۳	يَتَيَسَّرُ	تَيَسَّرٌ	طَاعَ	تَطَوَّعَ ^۴	يَتَطَوَّعُ	تَطَوُّعٌ
حَالَ	تَحَوَّلَ	يَتَحَوَّلُ	تَحَوُّلٌ	صَبَا	تَصَبَّى	يَتَصَبَّى	تَصَبِّيٌّ
وَقَى	تَوَقَّى	يَتَوَقَّى	تَوَقُّيٌّ	رَوَى	تَرَوَّى ^۵	يَتَرَوَّى	تَرَوِّيٌّ
جَزَأَ	تَجَزَّأَ	يَتَجَزَّأُ	تَجَزُّأٌ	وَلَّى	تَوَلَّى	يَتَوَلَّى	تَوَلِّيٌّ

۲. از باب تفعل افعال تمرین ۱، ماضی معلوم یک فعل، مضارع معلوم دو فعل، امر معلوم دو فعل، ماضی مجهول دو فعل و مضارع و امر مجهول یک فعل را صرف کنید.

ماضی معلوم تفعل دَرَجَ:

تَدَرَّجَ	تَدَرَّجَا	تَدَرَّجْتُ	تَدَرَّجُوا	تَدَرَّجْنَا	تَدَرَّجْتُمْ
تَدَرَّجْتُمْ	تَدَرَّجْتُمَا	تَدَرَّجْتِ	تَدَرَّجْتُمْ	تَدَرَّجْنَا	تَدَرَّجْتُمْ

۱. تَدَرَّجَ: وجه دیگر این فعل ← اِدَّرَجَ - يَدَّرُجُ - اِدَّرُجُ و به معنای: درجه بندی شدن است.

۲. تَتَرَحَّحَ: وجه دیگر این فعل ← اِتَّرَحَّحَ - يَتَتَرَحُّحُ - اِتَّرَحَّحَ و به معنای: ۱. اندوهگین. ۲. بی خیر است.

۳. تَيَسَّرَ: ۱. آسان شدن ۲. سرسبز و خرم شدن.

۴. تَطَوَّعَ: وجه دیگر این فعل ← اِطَّوَّعَ - يَطَّوَّعُ - اِطَّوَّعَ و به معنای: ۱. داوطلب شدن ۲. بخشیدن است.

۵. تَرَوَّى = سیراب شد، اندیشید؛ تَرَوَّى الحديث = حدیث را نقل کرد.

مضارع مجهول باب تفاعل عهد:

يُتَعَاهَدُ بِهِ	يُتَعَاهَدُ بِهِمَا	يُتَعَاهَدُ بِهِمَا	يُتَعَاهَدُ بِهِمْ	يُتَعَاهَدُ بِهِمَا	يُتَعَاهَدُ بِهِنَّ
يُتَعَاهَدُ بِكَ	يُتَعَاهَدُ بِكُمَا	يُتَعَاهَدُ بِك	يُتَعَاهَدُ بِكُمْ	يُتَعَاهَدُ بِكُمَا	يُتَعَاهَدُ بِكُنَّ
		يُتَعَاهَدُ بِنَا	يُتَعَاهَدُ بِي		

امر معلوم باب تفاعل ولي:

لِيَتَوَالَى	لِيَتَوَالَيَا	لِيَتَوَالَى	لِيَتَوَالُوا	لِيَتَوَالَيَا	لِيَتَوَالَيْنَّ
تَوَالٍ	تَوَالِيَا	تَوَالِي	تَوَالُوا	تَوَالِيَا	تَوَالَيْنَّ
		لِيَتَوَالَى	لِيَتَوَالَى		

امر مجهول باب تفاعل ولي:

لِيَتَوَالَى بِهِ	لِيَتَوَالَى بِهِمَا	لِيَتَوَالَى بِهَا	لِيَتَوَالَى بِهِمْ	لِيَتَوَالَى بِهِمَا	لِيَتَوَالَى بِهِنَّ
لِيَتَوَالَى بِكَ	لِيَتَوَالَى بِكُمَا	لِيَتَوَالَى بِكَ	لِيَتَوَالَى بِكُمْ	لِيَتَوَالَى بِكُمَا	لِيَتَوَالَى بِكُنَّ
		لِيَتَوَالَى بِنَا	لِيَتَوَالَى بِي		

مضارع معلوم باب تفاعل عان مؤكد به نون خفيفه:

يَتَعَاوَنُنَّ	يَتَعَاوَنُنَّ	يَتَعَاوَنُنَّ	يَتَعَاوَنُنَّ	يَتَعَاوَنُنَّ	يَتَعَاوَنُنَّ
		أَتَعَاوَنُنَّ	أَتَعَاوَنُنَّ		

۴. افعال زیر را به باب تفاعل بپسید:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
تَرَكَ	تَرَكْتُ	يَتَرَكُ	تَرَكٌ	تَقَفَّ	تَقَفْتُ	يَتَقَفُّ	تَقَفٌّ

۱. تَرَكَ: وجه دیگر این فعل ← إِتَرَكَ، يَتَرَكَ، إِتَرَكَ (تَرَكَه): او را ترک کرد؛ تَتَرَكَوا الامْرَ: کار را به همراه هم رها کردند.
۲. تَقَفَّ: وجه دیگر این فعل ← إِتَقَفَّ، يَتَقَفُّ، إِتَقَفَّ (تَقَفَّ): حاذق و فرزند؛ تَتَقَفَّ: در تخصص و مهارت با هم مسابقه گذاشتند.

دَرَسَ	تَدَارَسَ ^۱	يَتَدَارَسُ	تَدَارَسُوا	تَدَارَسْتُمْ	تَدَارَسْتُمْ	تَدَارَسُوا
سَرَّ	تَسَارَّ ^۲	يَتَسَارَّ	تَسَارَّوْا	تَسَارَّتُمْ	تَسَارَّتُمْ	تَسَارَّوْا
صَدَفَ	تَصَادَفَ ^۵	يَتَصَادَفُ	تَصَادَفُوا	تَصَادَفْتُمْ	تَصَادَفْتُمْ	تَصَادَفُوا
طَالَ	تَطَاوَلَ ^۷	يَتَطَاوَلُ	تَطَاوَلُوا	تَطَاوَلْتُمْ	تَطَاوَلْتُمْ	تَطَاوَلُوا
زَاجَ	تَزَاوَجَ ^۹	يَتَزَاوَجُ	تَزَاوَجُوا	تَزَاوَجْتُمْ	تَزَاوَجْتُمْ	تَزَاوَجُوا
وَالَى	تَوَالَى ^{۱۱}	يَتَوَالَى	تَوَالَىوْا	تَوَالَىتُمْ	تَوَالَىتُمْ	تَوَالَىوْا
عَلَا	تَعَالَى ^{۱۳}	يَتَعَالَى	تَعَالَىوْا	تَعَالَىتُمْ	تَعَالَىتُمْ	تَعَالَىوْا

۱. تَدَارَسَ ← إِقَارَسَ، يَتَدَارَسُ، إِدَارَسَ (دَرَسَ الرَّسْمُ: اساس خانه از میان رفت تَدَارَسَ: با هم مباحثه کردند).
۲. تَدَاكَّرَ: وجه دیگر این فعل ← إِذَاكَّرَ، يَدَاكَّرُ، إِذَاكَّرَ (ذَكَرَ الشَّيْءَ: آن را حفظ کرد؛ تَدَاكَّرُوا الشَّيْءَ: آن چیز را به یاد آوردند).
۳. تَسَارَّ: وجه دیگر فعل ← إِسَارَّ، يَسَارَّ، إِسَارَّ (سَرَّ: سرور کرد).
۴. تَسَارَّطَ: وجه دیگر فعل ← إِسَارَّطَ، يَسَارَّطُ، إِسَارَّطُوا (سَرَّطَ: شرط کرد؛ تَسَارَّطَ القَوْمُ: با هم شرط کردند).
۵. تَصَادَفَ: وجه دیگر فعل ← إِصَادَفَ، يَصَادَفُ، إِصَادَفُوا (صَدَفَ: کج کرد و برگشت؛ تَصَادَفَا: به هم برخوردند).
۶. تَضَاخَلَ: وجه دیگر فعل ← إِضَاخَلَ، يَضَاخَلُ، إِضَاخَلُوا (ضَخَلَ: خندید؛ تَضَاخَلَ: خندید، به زور خندید).
۷. تَطَاوَلَ: وجه دیگر فعل ← إِطَاوَلَ، يَطَاوَلُ، إِطَاوَلُوا (طَالَ: قد کشید، دراز شد؛ تَطَاوَلَ: گردن کشید که به جای دور نگاه کند).
۸. تَطَارَفَ: وجه دیگر فعل ← إِطَارَفَ، يَطَارَفُ، إِطَارَفُوا (طَرَفَ: باهوش بود، زیبا بود؛ تَطَارَفَ: ظرافت نشان داد).
۹. تَزَاوَجَ: وجه دیگر فعل ← إِزَاوَجَ، يَزَاوَجُ، إِزَاوَجُوا (زَاجَ بَيْنَهُمَ: میان آنها سخن جنسی کرد؛ تَزَاوَجَ القَوْمُ: از یکدیگر زن گرفتند).
۱۰. تَيَاسَرَ: (سَرَ: آسان شد؛ تَيَاسَرَ: آسان گرفت).
۱۱. تَوَالَى: (وَالَى فَلَانًا: پشت سر او قرار گرفت و به دنبالش رفت؛ تَوَالَى: پشت سر هم قرار گرفتند).
۱۲. تَسَاوَى: وجه دیگر فعل ← إِشَاوَى، يَسَاوَى، إِشَاوَى (سَوَى الرَّجُلُ: کار او درست شد؛ تَسَاوَى فِي كَذَا: با هم یکسان شدند).
۱۳. تَعَالَى: عَلَا بِأَعَالَى: بالا رفت.
۱۴. تَمَارَضَ: تَمَارَضَ بِبِمَرَضِي: خود را به مریضی زدن.

۵. در افعال زیر کدام یک از معانی باب تفاعل مراد است؟ معنا را با مراجعه به کتاب لغت به دست آورید:

کلمه	معنا	کلمه	معنا
تَعَاضَدْنَا ^۱	مشارکت	تَسَاوَوْنَا ^۲	مشارکت یا مطارعة «ساوی»
تَجَاهَرْنَا ^۳	ثلاثی مجرد	تَهَاجَمُوا ^۴	مشارکت
تَعَاهَدُوا ^۵	مشارکت	تَغَافَلْنَا ^۶	تظاهر
تَوَاضَعْنَا ^۷ لِلْمُحْسِنِ إِلَيْكَ	ثلاثی مجرد یا تظاهر	تَكَامَلْنَا	تکرار

۶. با مراجعه به این آیات قرآنی، افعال باب تفاعل را شناسایی و معرفی کنید و معنای باب را در هر یک از موارد، با مراجعه به کتاب لغت، مشخص نمایید:

المجادلة / ۹: ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مبالغه در معنای ثلاثی مجرد	مضارع معلوم صیغه ۷	تَتَمَارَىٰ

التوبة / ۳۸: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْتَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مبالغه در معنای ثلاثی مجرد	ماضی معلوم صیغه ۹	اتَأْتَلْتُمْ

۱. تعاضدنا: همدستی کردیم.
۲. تساوتنا: آن دو با هم برابر شدند.
۳. تجاهرنا: اظهار کرد، علنی کرد.
۴. تهاجموا: هجوم کردند.
۵. تعاهدوا: با هم عهد بستند.
۶. تغافلنا: خود را به غفلت زد.
۷. تواضعنا: از خود فروتنی نشان بده.

۲. معنای باب افعال زیر را با مراجعه به کتاب لغت شناسایی کنید:

معنا	فعل
صیورت	أَفْطَرَ النَّبْتُ ^۱
صیورت	إِعْوَرَ زَيْدٌ ^۲
صیورت	تَخَضَّرَ الْحَقْلَةُ فِي الرَّبِيعِ ^۳
صیورت	إِخْوَلُ ^۴
صیورت	يَصْفَرُّ لَوْنُ زَيْدٍ ^۵
صیورت	﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ﴾ ^۶
صیورت	وَلَعْمَرَى لَوْ كُنَّا نَأْتِي مَا أَتَيْتُمْ مَقَامَ الَّذِينَ عَمَوْدٌ وَلَا اخْضَرُّ لِلْإِيمَانِ عَوْدٌ ^۷

۱. أَفْطَرَ النَّبْتُ: گیاه شروع به خشکیدن کرد، از ماده (فطر).

۲. إِعْوَرَ زَيْدٌ: زید، یک چشمی شد، از ماده (عور).

۳. تَخَضَّرَ الْحَقْلَةُ فِي الرَّبِيعِ: در بهار باغچه سبز می‌شود، از ماده (خضر).

۴. إِخْوَلُ: از ماده (حول) و به معنای: لوج شد.

۵. يَصْفَرُّ لَوْنُ زَيْدٍ: رنگ زید دارد زرد می‌شود، از ماده (صفر).

۶. يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ: روزی که چهره‌هایی سپید و چهره‌هایی سیاه گردد.

۷. وَلَعْمَرَى لَوْ كُنَّا نَأْتِي مَا أَتَيْتُمْ مَقَامَ الَّذِينَ عَمَوْدٌ وَلَا اخْضَرُّ لِلْإِيمَانِ عَوْدٌ: امیرالمؤمنین علیه السلام سوگند به جانم اگر

مسلمانان زمان پیامبر هم می‌خواستند مثل شما در دفاع از اسلام سستی کنند هیچ ستونی برای دین برافراشته

نمی‌شد و هیچ چوبی برای ایمان سبز نمی‌شد.

الحجرات / ۱۱ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مشارکت	نهی معلوم صیغه ۹	تَنَابَزُوا

العائده / ۲ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا سَعَايَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ لَبِيَّتِ الْحَرَامِ يَتَّبِعُونَ فَضلاً مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَاناً وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مشارکت	امر معلوم صیغه ۹	تَعَاوَنُوا

تمرین ۴۵: باب افعال

۱. باب افعال ماده‌های حُمْرَة، بِيَاض، سَوَاد و صُفْرَة را بسازید و معلوم ماضی فعل اول، مضارع فعل دوم، امر فعل سوم و نهی فعل چهارم را صرف کنید.

ماده	ماضی	مضارع	مصدر	ماده	ماضی	مضارع	مصدر
حُمْرَة	إِحْمَرُ ^۱	يَحْمَرُ	إِحْمِرَار	بِيَاض	إِبْيَضُ ^۲	يَبْيِضُ	إِبْيَاض
سَوَاد	إِسْوَدُ ^۳	يَسْوَدُ	إِسْوَاد	صُفْرَة	إِصْفَرُ	يَصْفَرُ	إِصْفَار

۱. اِحْمَرُ: سرخ شدن، قرمز شدن.

۲. اِبْيَضُ: ۱. سفید شدن ۲. سفیدتر شدن.

۳. اِسْوَدُ: ۱. سیاه شدن ۲. تاریک شدن، بسیار تیره شدن.

الفعل / ۶۶ ﴿ بَلِ آدَارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مبالغه در معنای ثلاثی مجرد	ماضی معلوم صیغه ۱	آدَارَكَ

الکحل / ۱۷ ﴿ وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ مِنْهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مبالغه در معنای ثلاثی مجرد	مضارع معلوم صیغه ۴	تَزَاوَرُ عَنْ

العصر / ۳ ﴿ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مشارکت	ماضی معلوم صیغه ۳	تَوَاصَوْا

النبا / ۱ ﴿ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مشارکت	مضارع معلوم صیغه ۳	يَتَسَاءَلُونَ

البقرة / ۷۲ ﴿ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مشارکت	ماضی معلوم صیغه ۹	إِدَّارَأْتُمْ

البقرة / ۸۵ ﴿ ثُمَّ أَنْتُمْ هُنَالِكَ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتَخْرُجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنَوْمٌ أَلْقِيَامَةٍ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴾

معنای باب	معرفی	فعل
مشارکت	مضارع معلوم صیغه ۹	تَظَاهَرُونَ

ماضی معلوم از حُمرة:

إِخْمَرُوا	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْنَا	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ
إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ
إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ	إِخْمَرْتُمْ

مضارع معلوم از تَبْيَض:

تَبْيَضُونَ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْنَا	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ
تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ
تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ	تَبْيَضْتُمْ

امر معلوم از سَوَد:

اسْوِدُوا	اسْوِدْتُمْ	اسْوَدْنَا	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ
اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ
اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ	اسْوِدْتُمْ

نهی معلوم از صَفَر:

لَا تَصْفَرُوا	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْنَا	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ
لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ
لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ	لَا تَصْفَرْتُمْ

۱- با توجه به حروف اصلی این افعال، در می‌یابیم که این افعال مضاعف نیستند زیرا که از دو حرف معادل، تنها یکی اصلی است ولی چون حرف زاید تکرار لام الفعل است بنابراین از جهت صرف کردن حکم مضاعف را دارند.

۲. باب استفعال افعال تمرین ۱ را به شرح زیر صرف کنید:

ماضی معلوم استفعال خَرَجَ:

إِسْتَخْرَجَ	إِسْتَخْرَجَا	إِسْتَخْرَجُوا	إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُنَّ	إِسْتَخْرَجْتُمْ
إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُمْ
		إِسْتَخْرَجْتُمْ	إِسْتَخْرَجْتُمْ		

مضارع معلوم استفعال مَدَّ:

يَسْتَمِدُّ	يَسْتَمِدَانِ	يَسْتَمِدُونَ	تَسْتَمِدُّونَ	تَسْتَمِدْنَ	تَسْتَمِدُّونَ
تَسْتَمِدُّ	تَسْتَمِدَانِ	تَسْتَمِدُونَ	تَسْتَمِدُّونَ	تَسْتَمِدْنَ	تَسْتَمِدُّونَ
		أَسْتَمِدُّ	أَسْتَمِدُّونَ	نَسْتَمِدُّ	نَسْتَمِدُّونَ

امر معلوم استفعال أَمِنَ:

لِيسْتَأْمِنُ	لِيسْتَأْمِنَا	لِيسْتَأْمِنُوا	إِسْتَأْمِنِي	إِسْتَأْمِنِي	إِسْتَأْمِنِي
إِسْتَأْمِنُ	إِسْتَأْمِنَا	إِسْتَأْمِنُوا	إِسْتَأْمِنِي	إِسْتَأْمِنِي	إِسْتَأْمِنِي
		لِأَسْتَأْمِنُ	لِأَسْتَأْمِنُ		

ماضی مجهول استفعال وَضَحَ:

أُسْتُوَضِحَ	أُسْتُوَضِحَا	أُسْتُوَضِحُوا	أُسْتُوَضِحْتُمْ	أُسْتُوَضِحْتُنَّ	أُسْتُوَضِحْتُمْ
أُسْتُوَضِحَ	أُسْتُوَضِحَا	أُسْتُوَضِحُوا	أُسْتُوَضِحْتُمْ	أُسْتُوَضِحْتُنَّ	أُسْتُوَضِحْتُمْ
		أُسْتُوَضِحْتُمْ	أُسْتُوَضِحْتُمْ		

مضارع مجهول استفعال خَارَ:

يُسْتَخَارُ	يُسْتَخَارَانِ	يُسْتَخَارُونَ	تُسْتَخَارُونَ	تُسْتَخَارْنَ	تُسْتَخَارُونَ
تُسْتَخَارُ	تُسْتَخَارَانِ	تُسْتَخَارُونَ	تُسْتَخَارُونَ	تُسْتَخَارْنَ	تُسْتَخَارُونَ
		أُسْتَخَارُ	أُسْتَخَارُونَ	نُسْتَخَارُ	نُسْتَخَارُونَ

پرسش و تمرین ۴۶: باب استفعال

۱. افعال زیر را به باب استفعال بپسند:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
خَرَجَ	إِسْتَخْرَجَ ^۱	يَسْتَخْرِجُ	إِسْتِخْرَاجٌ	مَدَّ	إِسْتَمَدَّ ^۲	يَسْتَمِدُّ	إِسْتِمْدَادٌ
أَمِنَ	إِسْتَأْمَنَ ^۳	يَسْتَأْمِنُ	إِسْتِئْمَانٌ	وَضَحَّ	إِسْتَوْضَحَّ ^۴	يَسْتَوْضِعُ	إِسْتِضْوَاحٌ
خَازَ	إِسْتَخَارَ ^۵	يَسْتَخِيرُ	إِسْتِخَارَةٌ	فَتَا	إِسْتَفْتَى ^۶	يَسْتَفْتِي	إِسْتِفْتَاءٌ
وَفَى	إِسْتَوْفَى ^۷	يَسْتَوْفِي	إِسْتِيفَاءٌ	حَبَّ	إِسْتَحَبَّ ^۸	يَسْتَحِبُّ	إِسْتِحْبَابٌ
غَاتَ	إِسْتَعَاثَ ^۹	يَسْتَعِيثُ	إِسْتِعَاثَةٌ	جَازَ	إِسْتَجَازَ ^{۱۰}	يَسْتَجِيرُ	إِسْتِجَارَةٌ
حَالَ	إِسْتَحَالَ ^{۱۱}	يَسْتَحِيلُ	إِسْتِحَالَةٌ	سَقَى	إِسْتَسْقَى ^{۱۲}	يَسْتَسْقِي	إِسْتِسْقَاءٌ

۱. اِسْتَخْرَجَ: ۱. خروج چیزی را طلبیدن ۲. بیرون آوردن ۳. استنباط کردن.

۲. اِسْتَمَدَّ: ۱. باری طلبیدن ۲. تمديد خواستن.

۳. اِسْتَأْمَنَ: ۱. امان طلبیدن ۲. کسی را امان شمردن.

۴. اِسْتَوْضَحَّ: اِسْتَوْضِعَ: توضیح خواستن.

۵. اِسْتَخَارَ: بهترین را خواستن.

۶. اِسْتَفْتَى: فتوا پرسیدن، استفتا کردن.

۷. اِسْتَوْفَى: ۱. (حق خود را) کاملاً گرفتن ۲. وصول کردن.

۸. اِسْتَحَبَّ: دوست داشتن.

۹. اِسْتَعَاثَ: فریادرسى خواستن.

۱۰. اِسْتَجَازَ: ۱. اجازه خواستن ۲. جایز دانستن.

۱۱. اِسْتَحَالَ: ۱. دگرگون شدن ۲. محال شدن.

۱۲. اِسْتَسْقَى: ۱. آب در شکم کسی جمع شدن ۲. استفرغ کردن ۳. دعای باران کردن ۴. طلب آب کردن.

بهر مجهول استفعال فتا:

لا يُسْتَنْتَبُ	لا يُسْتَنْتَبَانِ	لا يُسْتَنْتَبُونَ	لا يُسْتَنْتَبُوا	لا يُسْتَنْتَبِي	لا يُسْتَنْتَبِينَ
لاُسْتَنْتَبُ	لاُسْتَنْتَبَانِ	لاُسْتَنْتَبُونَ	لاُسْتَنْتَبُوا	لاُسْتَنْتَبِي	لاُسْتَنْتَبِينَ
		لاُسْتَنْتَبُ	لاُسْتَنْتَبُ		

مضارع معلوم استفعال و فاعل مؤكّد به نون ثقلبه:

يُسْتَوْفِي	يُسْتَوْفِيانِ	يُسْتَوْفُونَ	يُسْتَوْفُوا	يُسْتَوْفِي	يُسْتَوْفِينَ
يُسْتَوْفِي	يُسْتَوْفِيانِ	يُسْتَوْفُونَ	يُسْتَوْفُوا	يُسْتَوْفِي	يُسْتَوْفِينَ
		أُسْتَوْفِي	أُسْتَوْفِي		

۳. معنای باب استفعال افعال زیر را با مراجعه به کتاب لغت معین کنید:

معنا	فعل	معنا	فعل
تلائی مجرد با تأکید و مبالغه + طلب	اِسْتَحَلَّ الشَّيْءَ	تلائی مجرد	اِسْتَمَرَّ ^۱
طلب	اِسْتَجَازَ ^۳	تحوّل	اِسْتَوَقَّ الْجَمَلَ ^۲
مطارعه	اِسْتَوْحَشَ ^۵	مطارعه	اِسْتَلَمْتَ لِلْمَوْتِ؟ ^۴

۱. اِسْتَمَرَّ: عبور کرد (همچنین مرّ به معنای عبور کرد).

۲. اِسْتَوَقَّ الْجَمَلَ: شتر نر، ماده شد.

۳. اِسْتَجَازَ: اجازه خواست از ماده (جوز).

۴. اِسْتَلَمْتَ لِلْمَوْتِ: آیا تسلیم مرگ شده‌ای؟ (سَلَمْتُ: او را تسلیم کرده اِسْتَلَمْتُ: تسلیم شد).

۵. اِسْتَوْحَشَ: وحشت کرد (او اَوْحَشَ الرَّجُلَ به معنای: مرد را به وحشت انداخت).

تمرین ۴۷: باب افعیلال

شهب، دهم، صفر، سود را به باب افعیلال ببرید و به شرح زیر صرف کنید:

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
شهب	إشهب ^۱	يشهب	إشهباب	دهم	أدهم ^۲	يذهم	أذهمام
صفر	أصفار ^۳	يصفار	أصفيرار	سود	أسود	يسواد	أسوداد

ماضی معلوم افعیلال شهب:

إشهب	إشهبنا	إشهبت	إشهبوا	إشهبنا	إشهبین
إشهبت	إشهبنا	إشهبت	إشهبتم	إشهبنا	إشهبتم
		إشهبنا	إشهبتم		

ماضی مجهول افعیلال شهب:

أشهب به	أشهب بهما	أشهب بها	أشهب بهم	أشهب بهما	أشهب بهن
أشهب بك	أشهب بكم	أشهب بك	أشهب بكن	أشهب بكن	أشهب بكن
		أشهب بنا	أشهب بي		

مضارع معلوم افعیلال دهم:

يذهم	يذهمان	يذهم	يذهمون	يذهمان	يذهمن
يذهم	يذهمان	يذهمن	يذهمون	يذهمان	يذهمن
		يذهم	يذهم		

۱. إشهب: خشک شدن، زرد شدن.

۲. أدهم: سیاه شدن.

۳. أصفار: زرد شدن.

مفعول را بر صفتی یافتن	إِسْتَحْسَنَ زَيْدٌ خَالِدًا ^۲	طلب	إِسْتَسْقَى ^۱
مفعول را بر صفتی متصف کردن	﴿ وَاسْتَعْشَوْا نِيَابَهُمْ ^۳ ﴾	صیوروت	إِنَّ الْبَغَاثَ بِأَرْضِنَا يَسْتَنْسِرُ
ثلاثی مجرد	﴿ أَمَا مَنِ اسْتَعْنَى ^۵ ﴾	مفعول را بر صفتی متصف کردن	﴿ أَبِي وَاسْتَكْبَرَ ^۴ ﴾
مفعول را دارای صفتی یافتن	﴿ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّونِي ^۷ ﴾	ثلاثی مجرد	﴿ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ ^۶ ﴾
طلب			﴿ وَاسْتَعْمَرَ كُمْ فِيهَا ^۸ فَاسْتَغْفِرُوهُ ﴾
طلب			﴿ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ﴾
طلب			﴿ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ ﴾
طلب			﴿ قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴾

۱. اِسْتَسْقَى: ۱. طلب سقایت کرد ۲. درخواست آب کرد.

۲. اِسْتَحْسَنَ زَيْدٌ خَالِدًا: زید، خالد را نیکو یافت.

۳. وَاسْتَعْشَوْا نِيَابَهُمْ: ردای خویش را بر سر کشیدند (لباس‌هایشان را «غشاء = برده» و پوستینی برای خود فرار دادند.

۴. أَبِي وَاسْتَكْبَرَ: (کَبَرَ) به معنای: بزرگ قدر و بزرگ منزلت شد و (اسْتَكْبَرَ الامر) به معنای: مطلب را بزرگ دید و شمرد.

۵. أَمَا مَنِ اسْتَعْنَى: اما کسی که به غنی و ثروت می‌رسد؛ غَنَى: ثروتمند شد = اِسْتَعْنَى.

۶. فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ: از روی جهل و عناد به خدا روی نیاوردند و تواضع نکردند، كَانٌ (بَكِين): فروتنی کرد = اِسْتَكَانَ.

۷. إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّونِي: به درستی که قوم مرا ضعیف یافتند، ضَعَفَ: ضعیف شد؛ اِسْتَضَعَّفَ: او را ضعیف دید.

۸. وَاسْتَعْمَرَ كُمْ فِيهَا: آبادی زمین را از شما خواست.

امر مجهول افعیلال سَوَد:

لُسَوَادُ بِهِ	لُسَوَادُ بِهِمَا	لُسَوَادُ بِهَا	لُسَوَادُ بِهِمْ	لُسَوَادُ بِهِمَا	لُسَوَادُ بِهِ (لُسَوَادُ بِهِ)
لُسَوَادُ بِكُمْ	لُسَوَادُ بِكُنَّ	لُسَوَادُ بِكِ	لُسَوَادُ بِكُم	لُسَوَادُ بِكُنَّ	لُسَوَادُ بِكِ
لُسَوَادُ بِي	لُسَوَادُ بِنَا				

پرسش و تمرین ۴۸: ابواب غیر مشهور و نادر

۱. با مراجعه به قواعد ادغام بیان کنید که چرا در افعال باب‌های فَعَلَّة، تَفَعَّل و اِفْعَلَّال از ابواب غیر مشهور ثلاثی مزید، ادغام صورت نمی‌گیرد.
زیرا افعال این باب‌ها ملحق شده‌اند، در حالی که در قاعده دوم ادغام شرط شده است که کلمه از ملحقات نباشد.

قاعده دوم ادغام: ادغام دو حرف متمائل چنانچه اولی متحرک جایز التسکین، دومی متحرک و هر دو در یک کلمه باشند و آن کلمه اسم ثلاثی مجرد یا ملحق نباشد، واجب است؛ مانند: مَدَدَ (← مَدَد) ← مَدَّ، يَمْدُدُ (← يَمْدُدُ) ← يَمْدُ.

۲. هر یک از افعال زیر از چه بابی است؟

باب	فعل	باب	فعل	باب	فعل
اِفْعِيْعَال	اِغْدَوْدَنَّ ^۳	اِفْتِيْعَال	اِخْصَمَّ ^۲	تَفَعَّل	تَصَدَّعَ ^۱
اِفْعِيْعَال	اِغْشَوْشَبَ ^۶	اِفْعِيْعَال	اِغْوَارَ ^۵	اِفْعِيْعَال	اِغْلُوْطَ ^۴

۱. تَصَدَّعَ: ترک ترک خورد.

۲. اِخْصَمَّ: مخاصمه کردند.

۳. اِغْدَوْدَنَّ: آن چیز بلند و در هم پیچیده.

۴. اِغْلُوْطَ: به آن چیز دل بست و علاقه‌مند شد.

۵. اِغْوَارَ: چشم نابینا شد.

۶. اِغْشَوْشَبَ: آن مکان علف رویانید.

مضارع مجهول افعیلال دهم:

يُذْهَمُ بِهِ	يُذْهَمُ بِهِمَا	يُذْهَمُ بِهَا	يُذْهَمُ بِهِمْ	يُذْهَمُ بِهِمَا	يُذْهَمُ بِهِ
يُذْهَمُ بِكَ	يُذْهَمُ بِكُمَا	يُذْهَمُ بِكِ	يُذْهَمُ بِكُمْ	يُذْهَمُ بِكُمَا	يُذْهَمُ بِكَ
		يُذْهَمُ بِتَا	يُذْهَمُ بِي		

امر معلوم افعیلال صفر:

لِيُضْفَرِزْ (لِيُضْفَرِزْ)	لِيُضْفَرِزْ	لِيُضْفَرِزْ	لِيُضْفَرِزْ	لِيُضْفَرِزْ	لِيُضْفَرِزْ (لِيُضْفَرِزْ)
اِضْفَرِزْ (اِضْفَرِزْ)	اِضْفَرِزْ	اِضْفَرِزْ	اِضْفَرِزْ	اِضْفَرِزْ	اِضْفَرِزْ (اِضْفَرِزْ)
		لِاِضْفَرِزْ (لِاِضْفَرِزْ)	لِاِضْفَرِزْ (لِاِضْفَرِزْ)		

امر مجهول افعیلال صفر:

لِيُضْفَرِزْ بِهِ	لِيُضْفَرِزْ بِهِمَا	لِيُضْفَرِزْ بِهَا	لِيُضْفَرِزْ بِهِمْ	لِيُضْفَرِزْ بِهِمَا	لِيُضْفَرِزْ بِهِ
لِيُضْفَرِزْ بِكَ	لِيُضْفَرِزْ بِكُمَا	لِيُضْفَرِزْ بِكِ	لِيُضْفَرِزْ بِكُمْ	لِيُضْفَرِزْ بِكُمَا	لِيُضْفَرِزْ بِكَ
		لِيُضْفَرِزْ بِتَا	لِيُضْفَرِزْ بِي		

امر معلوم افعیلال سواد:

لِيُسْوَدِزْ (لِيُسْوَدِزْ)	لِيُسْوَدِزْ	لِيُسْوَدِزْ	لِيُسْوَدِزْ	لِيُسْوَدِزْ	لِيُسْوَدِزْ (لِيُسْوَدِزْ)
اِسْوَدِزْ (اِسْوَدِزْ)	اِسْوَدِزْ	اِسْوَدِزْ	اِسْوَدِزْ	اِسْوَدِزْ	اِسْوَدِزْ (اِسْوَدِزْ)
		لِاِسْوَدِزْ (لِاِسْوَدِزْ)	لِاِسْوَدِزْ (لِاِسْوَدِزْ)		

۱. در تمام صیغه‌های امر مجهول، همانند صیغه اول سه وجه جایز است، ولی به جهت اختصار تنها سه وجه صیغه اول را ذکر کرده‌ایم.

فَيْعَلَةٌ	بَيَّطَرَ ^۱	فَعِيلَةٌ	شَرِيفٌ	تَفَاعُلٌ	إِنْقَالَ
فَوُعَلَةٌ	رَوَدَنَ	فَوُعَلَةٌ	هُوَجَلٌ	فَيْعَلَةٌ	سَيَّطَرَ
تَفَعُّلٌ	تَشَمَّلَ	فَعَلَّلَةٌ	جَلَبَبٌ ^۳	فَعَوَّزَةٌ	دَهَوَّرَ ^۲
تَفَعُّلٌ	تَسَيَّطَرَ	تَفَعُّعُلٌ	تَكْوَوَّرَ ^۴	تَمَعَّلٌ	تَمَنَّدَلٌ
إِفْعِلَاءٌ	إِحْرَنْبَى ^۵	إِفْعِلَالٌ	إِفْعِنْدَدٌ	تَفْعَلِي	تَجْعَبِي
				إِفْتِعْلَاءٌ	إِجْتَعَبِي

۳. معانی ابواب در واژه‌های تمرین ۲ را با مراجعه به کتاب لغت به دست آورید.

معنا	کلمه	معنا	کلمه	معنا	کلمه
مبالغه و تحول	إِعْدُوْدَنَ	مشارکت	إِحْصَمٌ	تدریج / مطاوعه	تَصَدَّعٌ
مبالغه و تأکید ثلاثی مجرد	إِعْشَوْشَبٌ	تأکید و مبالغه	إِعْوَارٌ	تأکید	إِعْلَوِّطٌ
تعدی	بَيَّطَرَ	صیرورت	شَرِيفٌ	تأکید و مبالغه	إِنْقَالَ
تعدیه	رَوَدَنَ	تعدیه	هُوَجَلٌ	تعدیه و مبالغه	سَيَّطَرَ
مطاوعه	تَشَمَّلَ	تعدیه و مبالغه	جَلَبَبٌ	تعدیه	دَهَوَّرَ
تأکید و مبالغه	تَسَيَّطَرَ	تکثیر و مبالغه	تَكْوَوَّرَ	واجدیت، صیرورت	تَمَنَّدَلٌ
مطاوعه و مبالغه	إِحْرَنْبَى	مطاوعه	إِفْعِنْدَدٌ	مطاوعه	تَجْعَبِي
				مطاوعه صیرورت	إِجْتَعَبِي

۱. بَيَّطَرَ: سم چهارپا را شکافت.

۲. دَهَوَّرَ: آن چیز را به هم جمع کرد و در جایی انداخت.

۳. جَلَبَبٌ: بر او جلباب پوشانید.

۴. تَكْوَوَّرَ: آن چیز خیلی زیاد شد.

۵. إِحْرَنْبَى: کینه به دل گرفت.

۴. مشخص کنید رباعی مجردهای زیر کدام لازم و کدام متعدی است:

فعل	لازم / متعدی	فعل	لازم / متعدی	فعل	لازم / متعدی
ذَرَبَخَ ^۱	لازم	زَلَزَلَ ^۲	متعدی	صَحَّصَحَ	لازم
شَرَّشَرَ	متعدی و لازم	زَحَلَفَ	متعدی و لازم	شَعْبَدَ ^۳	لازم
حَنَحَتْ ^۴	متعدی	قَرَدَخَ ^۵	لازم	كَنَكَتَ ^۶	لازم
حَبَبَ ^۷	لازم	شَقَشَفَ ^۸	متعدی و لازم	شَغَشَغَ ^۹	متعدی و لازم
شَغَشَغَ ^{۱۰}	متعدی				

تمرین ۵۰: رباعی مزید

۱. تَطَامَنُ = تَفَعَّلَ، اِحْرَنْجَمَ = اِفْعَلَّلَ، اِقْشَعَرَ = اِفْعَلَّلَ و اِحْرَمَزَ = اِحْرَنْمَزَ = اِفْعَلَّلَ را صرف کنید.

تَطَامَنُ^{۱۱}:

تَطَامَنُ	تَطَامَنَا	تَطَامَنُوا	تَطَامَنَتْ	تَطَامَنْتِ	تَطَامَنْتُمْ
تَطَامَنْتُمْ	تَطَامَنْتُمْ	تَطَامَنْتُمْ	تَطَامَنْتُمْ	تَطَامَنْتُمْ	تَطَامَنْتُمْ
		تَطَامَنْتُمْ	تَطَامَنْتُمْ		

۱. ذَرَبَخَ: سر خود را زیر افکند و کمر خود را خم کرد.

۲. زَلَزَلَ: ۱. لرزاندن ۲. ترساندن.

۳. شَعْبَدَ: شعبده‌بازی کردن.

۴. حَنَحَتْ: ۱. آن چیز را ریخت ۲. آن چیز را ریز ریز کرد.

۵. قَرَدَخَ: ۱. به بدهی خود اعتراف کردن ۲. خود را به خواری زدن.

۶. كَنَكَتَ: آهسته راه رفتن.

۷. حَبَبَ: کمی جاری شدن.

۸. شَقَشَفَ: همشینی کردن، نشست و برخاست کردن.

۹. شَغَشَغَ: ۱. درخشیدن ۲. تابیدن.

۱۰. شَغَشَغَ لِلْجَمَامِ: لجام چارپا را تکان داد تا آن را آرام و ادب کند.

۱۱. تَطَامَنُ: پایین آمدن، نزول کردن.

۳. باب (ماضی - مضارع - مصدر) زَلَزَلَ و زَخَرَ را ذکر نمایید و ماضی معلوم و مجهول زَلَزَلَ و مضارع و امر معلوم زَخَرَ را صرف کنید.

فعل	ماضی	مضارع	مصدر	فعل	ماضی	مضارع	مصدر
زَلَزَلَ	زَلَزَلَ	يُزَلِّزِلُ	زَلْزَلَةٌ	زَخَرَ	زَخَرَ	يُزَخِرُ	زَخْرَةٌ

ماضی معلوم زَلَزَلَ:

زَلَزَلَ	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلُوا	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلُوا
زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْتُمْ

ماضی مجهول زَلَزَلَ:

زَلَزَلَ	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلُوا	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلُوا
زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْنَا	زَلَزَلْتُمْ	زَلَزَلْتُمْ

مضارع معلوم زَخَرَ:

يُزَخِرُ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ
يُزَخِرْتُمْ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ

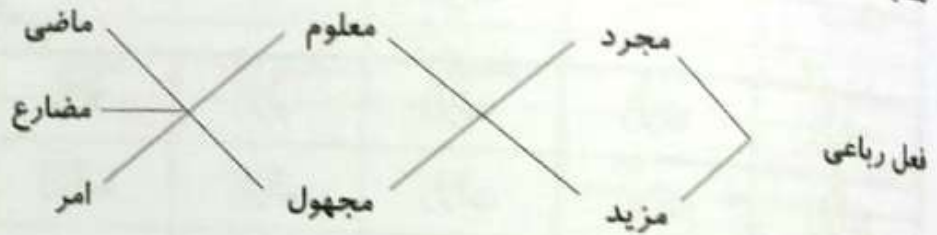
امر معلوم زَخَرَ:

يُزَخِرُ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ
يُزَخِرْتُمْ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرَانِ	يُزَخِرُونَ	يُزَخِرُونَ

پرسش و تمرین ۴۹: رباعی مجرد

۱. اشتقاق اقسام فعل رباعی را توضیح دهید.

تقسیمات فعل رباعی همانند ثلاثی است:

بنابراین فعل رباعی مجرد از مصدر رباعی مجرد و فعل رباعی مزید از مصدر رباعی مزید گرفته می‌شود.

قاعده ساختن اقسام فعل رباعی و صیغه‌های هر یک و خصوصیات ماضی و مضارع و ضمائر آنها همان گونه است که در مبحث ثلاثی مجرد و مقدمه بحث ثلاثی مزید کتاب صرف ساده بیان شده است.

۲. کلمات زیر یک بخش از باب رباعی مجردند؛ دو بخش دیگر هر یک را ذکر کنید:

بخش ۱	زَمَزَمَةٌ	يُزَخِرِفُ	صَحَّصَحَ ^۱	يُشَقِّقُ	شَرَّشَرَةٌ	زَخَلَفَ	دَادَأَ
بخش ۲	زَمَزَمٌ ^۲	زَخَرَفَ ^۳	يُصَحِّصُ	شَقَّقَ ^۴	شَرَّشَرٌ ^۵	زَخَلَفَ ^۶	يُدَادِأُ
بخش ۳	يُزَمَزِمُ	زَخَرَفَةٌ	صَحَّصَحَةٌ	شَقَّقَةً	يُشَرِّشِرُ	يُزَخَلِفُ	دَادَأَةٌ

۱. صَحَّصَحَ: روشن و واضح شدن.

۲. زَمَزَمٌ: ۱. گردآوری کردن ۲. نگهداری کردن ۳. نوشیدن.

۳. زَخَرَفَ: ۱. پیراستن، آرایش دادن ۲. دروغ بافتن.

۴. شَقَّقَ: ۱. بانگ سر دادن (شتر) ۲. جیک جیک کردن (پرنده).

۵. شَرَّشَرٌ: ۱. بریدن ۲. گاز گرفتن و دور افکندن.

۶. زَخَلَفَ: ۱. غلتاندن ۲. دور کردن ۳. بر کردن.

إِخْرَجَ نَجْمًا

إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْنَا	إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْنَا	إِخْرَجْتُمْ
إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ
		إِخْرَجْتُمْ	إِخْرَجْتُمْ		

أَفْشَعَرُوا

أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْنَا	أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْنَا	أَفْشَعَرْتُمْ
أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ
		أَفْشَعَرْتُمْ	أَفْشَعَرْتُمْ		

أَجْرَمُوا

أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْنَا	أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْنَا	أَجْرَمْتُمْ
أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ
		أَجْرَمْتُمْ	أَجْرَمْتُمْ		

۲. این کلمات قرآنی را معرفی کنید:

کلمه	إِشْمَارَاتٌ	تَقْشِيرٌ	تَطْمَئِنُّ	يُوسُوسٌ
معرفی	ماضی معلوم صیغه ۴ رباعی مزید	مضارع معلوم صیغه ۴ یا ۷ رباعی مزید	مضارع معلوم صیغه ۴ یا ۷ رباعی مزید	مضارع معلوم صیغه ۱ رباعی مجرد
کلمه	عَسَعَسَ	كَبِيبُوا	حَصَحَصَ	زُحِرِحَ
معرفی	ماضی معلوم صیغه ۱ رباعی مجرد	ماضی مجهول صیغه ۳ رباعی مجرد	ماضی معلوم صیغه ۱ رباعی مجرد	ماضی مجهول صیغه ۱ رباعی مجرد

۱. إِخْرَجَ نَجْمًا: ۱. جمع شدن ۲. اراده کاری را کردن و سپس منصرف شدن.
۲. أَجْرَمُوا: جمع شدن و منقبض شدن.

۳. استاد محترم چند کلمه مشتبه میان ثلاثی مزید بودن، یا رباعی مجرد یا رباعی مزید بودن، به شاگردان خود بدهند و از آنها بخواهند هویت هر کلمه را مشخص کنند.

تَجَوَّزَبَ ← ثلاثی مزید

اِنْفَعَسَ ← ثلاثی مزید

يَتَجَلَّبَبُ ← ثلاثی مزید

اِخْرَجْتُمْ ← رباعی مزید

خَرَجْتُ ← رباعی مجرد

يُنْزِلُ ← ثلاثی مزید

پرسش و تمرین ۵۱: فعل منحوت، غیرمتصرف، جامد و اسم فعل

۱. فعل منحوت چه فعلی است؟

در زبان عربی علاوه بر افعال متعارف که مصدر آنها از حروف الفبا گرفته می شود، به افعال دیگری نیز بر می خوریم که مصدر آنها از اسم جامد دیگر یا از چند کلمه (مرکب اضافی) یا از جمله گرفته شده است. به چنین فعلی فعل منحوت می گویند. این گونه افعال غالباً بر وزن یکی از افعال ثلاثی مزید یا رباعی مجرد یا رباعی مزید ساخته می شوند.

۲. برای قسم یکم فعل منحوت، بیست مثال از ابواب ثلاثی مزید ذکر کنید.

أَضْيَحَ	أَمْسَى	قَشَّرَهُ	تَبَيَّنَى	أَقْفَرَ	دَرَعَهُ	أَدْرَعَ	إِدْرَعَ	إِسْوَدَّ	إِخْضَرَ
إِضْفَرَ	إِيضَضَ	إِحْمَرَّ	إِحْمَارًا	إِسْوَدَّ	إِضْفَارًا	إِنْيَاضًا	سَافَهُ	تَسَيَّفَهُ	إِحْطَبَ

۳. برای قسم دوم فعل منحوت، پنج مثال ذکر کنید و بیان نمایید از چه گرفته شده است.

فعل منحوت	كَبَّرَ	هَلَّلَ	هَنَّأَهُ	سَقَّيْتُهُ	إِسْتَرْجَعَ
اصل	الله أكبر گفت	لا إله إلا الله گفت	به او تبریک (تهنیت) گفت	به او سقاك الله (خدا تو را سیراب کند) گفتم	إِنَّا لِلَّهِ وَاِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ گفت

۴. چه فعلی را متصرف و چه فعلی را غیر متصرف گویند و اقسام فعل غیر متصرف چیست؟

الف: متصرف: فعلی است که ماضی، مضارع، امر، مصدر و اسم‌هایی که از فعل مشتق می‌شوند را با صیغه‌های مربوط به هر یک، داشته باشد؛ مانند: عَلِمَ و كَتَبَ.

ب: غیر متصرف: فعلی است که همه آنچه را که گفته شد ندارد.

ج: اقسام غیر متصرف: ۵ قسم دارد:

۱- ماضی و مضارع دارد، امر ندارد؛ مانند: زَالَ يَزَالُ، بَرِحَ يَبْرَحُ، فَتِي يَفْتُو، اِنْفَكَ يَنْفَكُ، كَادَ يَكَادُ، اَوْشَكَ يُوْشِكُ.

۲- ماضی دارد، مضارع و امر ندارد؛ مانند: مادام، لَيْسَ، عَسَى، حَرَى، اِخْلَوْلَقُ، اَنْشَأَ، طَفِقَ، جَعَلَ، اَخَذَ، عَلِقَ، كَرَبَ و اَرَأَيْتَكَ.

۳- امر دارد، ماضی و مضارع ندارد؛ مانند: تَعَالَى = بِيَا، هَاتِ و هَاءِ = بَدِ، بِيَاوِرْ، حَاضِرْ كُنْ؛ هَاءٌ = بگیری؛ هَبْ = فرض کن و تَعَلَّمْ = بدان، معتقد شو.

۴- مضارع دارد، ماضی و امر ندارد؛ مانند: اَتَقُولُ؟ به معنای اَتَنْظُنُّ؟

۵- مضارع و امر دارد، ماضی ندارد؛ مانند: يَذَرُ، ذَرَّ.

۵. اسم فعل چیست و چند قسم است؟

اسم فعل: کلمه‌ای است که دارای اثر و معنی فعل باشد ولی وزن فعل را نداشته باشد یا اگر دارد بعضی از خواص اسم - مثلاً تنوین - را بپذیرد؛ مانند: هَيْهَاتَ، صِهْ.

اسماء افعال سه دسته‌اند:

دسته یکم: آنهایی که به معنی فعل ماضی هستند؛ مانند: هَيْهَاتَ = دور شد.

دسته دوم: آنهایی که به معنی فعل مضارعند؛ مانند: اُفَّ = آخ، ناراحتم، به تنگ آمده‌ام.

دسته سوم: آنهایی که به معنی فعل امر می‌باشند؛ مانند: صِهْ، صِهْ = ساکت شو.

شایان ذکر است که: اسم فعل با تأکید و مبالغه بر معنای فعل مرادف خود دلالت می‌کند.

در بخش اسم کتاب صرف ساده توضیح بیشتری درباره اسم فعل آمده است.

فعل ثلاثي مجرد سالم بر وزن (فعل - يفعل) از ماده (ج ع ل)

	ماضي	مضارع	امر	حذف	نفي	نهي
١	جَعَلَ	يَجْعَلُ	يَجْعَلْ	لَمْ يَجْعَلْ	لَا يَجْعَلُ	لَا يَجْعَلْ
٢	جَعَلَا	يَجْعَلَانِ	يَجْعَلَا	لَمْ يَجْعَلَا	لَا يَجْعَلَانِ	لَا يَجْعَلَا
٣	جَعَلُوا	يَجْعَلُونَ	يَجْعَلُوا	لَمْ يَجْعَلُوا	لَا يَجْعَلُونَ	لَا يَجْعَلُوا
٤	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
٥	جَعَلْنَا	نَجْعَلُ	نَجْعَلْ	لَمْ نَجْعَلْ	لَا نَجْعَلُ	لَا نَجْعَلْ
٦	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
٧	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
٨	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
٩	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
١٠	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
١١	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
١٢	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
١٣	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا
١٤	جَعَلْتُمْ	تَجْعَلُونَ	تَجْعَلُوا	لَمْ تَجْعَلُوا	لَا تَجْعَلُونَ	لَا تَجْعَلُوا

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضي مجهول	امر با نون خفيفة	امر با نون ثقيله
١. جَاعِلٌ	لِيَجْعَلْ	يُجْعَلُ	جُعِلَ	لِيَجْعَلْنَ	لِيَجْعَلْنَ
٢. جَاعِلَانِ	لِيَجْعَلَا	يُجْعَلَانِ	جُعِلَا	---	---
٣. جَاعِلُونَ	لِيَجْعَلُوا	يُجْعَلُونَ	جُعِلُوا	لِيَجْعَلْنَ	لِيَجْعَلْنَ
٤. جَاعِلَةٌ	لِيَجْعَلْ	تُجْعَلُ	جُعِلَتْ	لِيَجْعَلْنَ	لِيَجْعَلْنَ
٥. جَاعِلَتَانِ	لِيَجْعَلَا	تُجْعَلَانِ	جُعِلَتَا	---	---
٦. جَاعِلَاتٌ	لِيَجْعَلْنَ	يُجْعَلْنَ	جُعِلْنَ	---	---
	لِيَجْعَلْ	تُجْعَلُ	جُعِلَتْ	اجْعَلْنَ	اجْعَلْنَ
	لِيَجْعَلَا	تُجْعَلَانِ	جُعِلْتُمَا	---	---
١. مَجْعُولٌ	لِيَجْعَلُوا	تُجْعَلُونَ	جُعِلْتُمْ	اجْعَلْنَ	اجْعَلْنَ
٢. مَجْعُولَانِ	لِيَجْعَلُوا	تُجْعَلُونَ	جُعِلْتُمْ	اجْعَلْنَ	اجْعَلْنَ
٣. مَجْعُولُونَ	لِيَجْعَلُوا	تُجْعَلُونَ	جُعِلْتُمْ	---	---
٤. مَجْعُولَةٌ	لِيَجْعَلْ	تُجْعَلُ	جُعِلَتْ	---	---
٥. مَجْعُولَتَانِ	لِيَجْعَلَا	تُجْعَلَانِ	جُعِلْتُمَا	---	---
٦. مَجْعُولَاتٌ	لِيَجْعَلْنَ	يُجْعَلْنَ	جُعِلْنَ	لِيَجْعَلْنَ	لِيَجْعَلْنَ

۹. اِسْتَكَانَ^۱ يَسْتَكِينُ اِسْتِكَانَةٌ از چه ماده‌ای است و از چه بابی؟

این فعل یا از باب اِنتعال و از ماده «سکون» است که در این صورت حرف مد آن خلاف قاعده و ساعی است؛ یا از باب استفعال و از ماده «کون» است که حرف مد آن برابر قاعده است.

(منبع: کتب صرفی شرح رضی بر شافیه، ج ۱، ص ۶۷).

۱۰. برای مباحث بخش یکم کتاب، نمودار گویایی رسم کنید.

۱. اِسْتَكَانَ: فعل ثلاثی مزید از ریشه (ساکن) و به معنای: خوار و ذلیل شدن است. و اگر از ریشه (کون) باشد به معنای: سر فرود آوردن و تسلیم شدن است.

۶ این جمله را توضیح دهید: «تصریف در فعل، بیشتر از اسم است».

توضیح اینکه: فعل به دلیل دلالتش بر زمان ماضی، مضارع و البته هر یک با حالات مختلف، انواع ماضی و انواع اعراب مضارع، امر و نهی و دارا بودن چهارده صیغه هر کدام از اینها، تصرفات بسیاری دارد ولی اسم چنین نیست و تصریف کمتری دارد.

۷ قُرْنٌ در آیه ۳۳ سوره احزاب چه صیغه‌ای است؟

«قُرْنٌ» صیغه ۶ امر حاضر است از قَارَ يَقَارُ قَوْرًا (قَارَ = اجْتَمَعَ) و در این صورت اجوف است، یا از قَرَّ يَقَرُّ که لغتی است از قَرَّ يَقَرُّ قَرًّا و قَرَارًا (ساکن شدن، آرام گرفتن) و در این صورت مضاعف است. کلمه مزبور «قُرْنٌ» هم قرانت شده است. قُرْنٌ نیز صیغه ۶ امر حاضر است از وَقَرَ يَقَرُّ قِرَّةً و وَقَارًا (سگینی، منالمت) و در این صورت مثال است؛ یا از قَرَّ يَقَرُّ و در این صورت مضاعف است.

قُرْنٌ یا قِرْنٌ را چنانچه مضاعف دانستیم مأخوذ از اِقْرَزْنَ یا اِقْرِزْنَ می‌باشد که عین الفعل پس از نقل حرکت آن به ماقبل (فاء الفعل) حذف شده و سپس همزه امر نیز به خاطر متحرک شدن فاء الفعل و مرفوع شدن نیاز به آن، حذف شده است.

در توجه حذف عین الفعل، دو قول است:

الف) عین الفعل پس از نقل حرکت آن به ماقبل حذف شده است.

ب) عین الفعل به «یاء» تبدیل شده است همان‌گونه که اولی از دو حرف همجنس در کلماتی مانند:

دَبَّرَ و قَرَّاطَ قلب به «یاء» می‌شود و کلمه به صورت دینار و قیراط در می‌آید؛ سپس حرکت یاء به

فاء الفعل داده شده و یاء به خاطر التقاء ساکنین افتاده است: اِقْرِزْنَ ← اِقْرِزْنَ ← اِقْرِزْنَ ← قُرْنٌ؛ اِقْرِزْنَ

← اِقْرِزْنَ ← اِقْرِزْنَ ← قُرْنٌ

منابع: تفاسیر: مجمع الیابان، المیزان و کشاف؛ کتب صرفی: شرح رضی بر شافیه، ج ۳، ص ۲۴۵؛

شرح القیامه ابن مالک، بیت ۹۹۰: «... و قِرْنٌ فِی اِقْرِزْنَ و قُرْنٌ نِقْلًا»؛ فرهنگ مجمع البحرین، ماده ق ر ر.

۸. قیل در آیه ۸۸ سوره زخرف چه کلمه‌ای است؟

«قیل» در این آیه اسم است و همانند کلمه «قَوْلٌ» مصدر برای فعل «قَالَ - يَقُولُ» است.

فعل مضاعف بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (م ر ر)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نقی	نهی
۱	مَرَّ	یَمُرُّ	یَمُرْ	لَمْ یَمُرْ	لَا یَمُرُّ	لَا یَمُرُّ
۲	مَرَّ	یَمُرُّ	یَمُرْ	لَمْ یَمُرْ	لَا یَمُرُّ	لَا یَمُرُّ
۳	مَرُّوا	یَمُرُّونَ	یَمُرُّوا	لَمْ یَمُرُّوا	لَا یَمُرُّونَ	لَا یَمُرُّوا
۴	مَرَّتْ	تَمُرُّ	تَمُرِّ	لَمْ تَمُرِّ	لَا تَمُرُّ	لَا تَمُرُّ
۵	مَرَّتَا	تَمُرَّانِ	تَمُرَّا	لَمْ تَمُرَّا	لَا تَمُرَّانِ	لَا تَمُرَّا
۶	مَرُّونَ	یَمُرُّونَ	یَمُرُّونَ	لَمْ یَمُرُّونَ	لَا یَمُرُّونَ	لَا یَمُرُّونَ
۷	مَرَّتْ	تَمُرُّ	مُرِّ	لَمْ تَمُرِّ	لَا تَمُرُّ	لَا تَمُرُّ
۸	مَرَّتُمَا	تَمُرَّانِ	مُرَّا	لَمْ تَمُرَّا	لَا تَمُرَّانِ	لَا تَمُرَّا
۹	مَرَّتُمُ	تَمُرُّونَ	مُرُّوا	لَمْ تَمُرُّوا	لَا تَمُرُّونَ	لَا تَمُرُّوا
۱۰	مَرَّتْ	تَمُرِّینَ	مُرِّی	لَمْ تَمُرِّی	لَا تَمُرِّینَ	لَا تَمُرِّی
۱۱	مَرَّتُمَا	تَمُرَّانِ	مُرَّا	لَمْ تَمُرَّا	لَا تَمُرَّانِ	لَا تَمُرَّا
۱۲	مَرَّتُنَّ	تَمُرُّونَ	أَمُرُّنَ	لَمْ تَمُرُّونَ	لَا تَمُرُّونَ	لَا تَمُرُّونَ
۱۳	مَرَّتْ	أَمُرُّ	لَا أَمُرُّ	لَمْ أَمُرُّ	لَا أَمُرُّ	لَا أَمُرُّ
۱۴	مَرَّتَا	نَمُرُّ	لِنَمُرِّ	لَمْ نَمُرِّ	لَا نَمُرُّ	لَا نَمُرُّ

	امر	ماضی	مضارع	امر	اسم فاعل
۱	لِنَمُرِّ	مَرَّ	یَمُرُّ	یَمُرْ	۱. مَارٌّ
۲	لِنَمُرَّانِ	مَرَّا	یَمُرَّانِ	یَمُرَّا	۲. مَارَّانِ
۳	لِنَمُرُّونَ	مَرُّوا	یَمُرُّونَ	یَمُرُّوا	۳. مَارُّونَ
۴	لِنَمُرِّ	مَرَّتْ	تَمُرُّ	تَمُرِّ	۴. مَارَّةٌ
۵	لِنَمُرَّانِ	مَرَّتَا	تَمُرَّانِ	تَمُرَّا	۵. مَارَّتَانِ
۶	لِنَمُرُّونَ	مَرُّونَ	یَمُرُّونَ	یَمُرُّونَ	۶. مَارَّاتٌ
۷	مُرِّ	مَرَّتْ	تَمُرُّ	مُرِّتٌ	
۸	مُرَّانِ	مَرَّتُمَا	تَمُرَّانِ	مُرَّتُمَا	اسم مفعول
۹	مُرُّونَ	مَرَّتُمُ	تَمُرُّونَ	مُرَّتُمُ	۱. مَمْرُورٌ
۱۰	مُرِّ	مَرَّتْ	تَمُرِّینَ	مُرِّتٌ	۲. مَمْرُورَانِ
۱۱	مُرَّانِ	مَرَّتُمَا	تَمُرَّانِ	مُرَّتُمَا	۳. مَمْرُورُونَ
۱۲	أَمُرُّونَ	مَرَّتُنَّ	تَمُرُّونَ	مُرَّتُنَّ	۴. مَمْرُورَةٌ
۱۳	لَا أَمُرُّ	مَرَّتْ	أَمُرُّ	مُرَّتٌ	۵. مَمْرُورَتَانِ
۱۴	لِنَمُرِّ	مَرَّتَا	نَمُرُّ	مُرَّتَا	۶. مَمْرُورَاتٌ

فعل مضاعف بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (ش د)

	مانسی	مضارع	امر	جحد	نقی	نهی
۱	شُدْ	یُشُدْ	یُشُدْ	لَمْ یُشُدْ	لَا یُشُدْ	لَا یُشُدْ
۲	شُدَا	یُشُدَانِ	یُشُدَا	لَمْ یُشُدَا	لَا یُشُدَانِ	لَا یُشُدَا
۳	شُدُوا	یُشُدُونَ	یُشُدُوا	لَمْ یُشُدُوا	لَا یُشُدُونَ	لَا یُشُدُوا
۴	شُدَتْ	تُشُدُ	تُشُدُ	لَمْ تُشُدْ	لَا تُشُدُ	لَا تُشُدُ
۵	شُدَاتُ	تُشُدَانِ	تُشُدَا	لَمْ تُشُدَا	لَا تُشُدَانِ	لَا تُشُدَا
۶	شُدْنَ	یُشُدْنَ	یُشُدْنَ	لَمْ یُشُدْنَ	لَا یُشُدْنَ	لَا یُشُدْنَ
۷	شُدَّتْ	تُشُدُ	تُشُدُ	لَمْ تُشُدْ	لَا تُشُدُ	لَا تُشُدُ
۸	شُدَّتَا	تُشُدَانِ	تُشُدَا	لَمْ تُشُدَا	لَا تُشُدَانِ	لَا تُشُدَا
۹	شُدَّتُوا	تُشُدُونَ	تُشُدُوا	لَمْ تُشُدُوا	لَا تُشُدُونَ	لَا تُشُدُوا
۱۰	شُدَّتِ	تُشُدِی	تُشُدِی	لَمْ تُشُدِی	لَا تُشُدِی	لَا تُشُدِی
۱۱	شُدَّتَا	تُشُدَانِ	تُشُدَا	لَمْ تُشُدَا	لَا تُشُدَانِ	لَا تُشُدَا
۱۲	شُدَّتْنِ	تُشُدْنَ	تُشُدْنَ	لَمْ تُشُدْنَ	لَا تُشُدْنَ	لَا تُشُدْنَ
۱۳	شُدَّتْ	أُشُدْ	أُشُدْ	لَمْ أُشُدْ	لَا أُشُدْ	لَا أُشُدْ
۱۴	شُدَّتَا	تُشُدُ	تُشُدُ	لَمْ تُشُدْ	لَا تُشُدُ	لَا تُشُدُ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	مانسی مجهول	امر با نون خفیفه	امر با نون ثقیله
۱. شَادُ	یُشَدْ	یُشَدُ	شُدْ	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ
۲. شَادَانِ	یُشَدَا	یُشَدَانِ	شُدَا	—	یُشَدَانِ
۳. شَادُونَ	یُشَدُوا	یُشَدُونَ	شَدُوا	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ
۴. شَادَةٌ	تُشَدُ	تُشَدُ	شَدَتْ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
۵. شَادَاتِ	تُشَدَانِ	تُشَدَانِ	شَدَاتَا	—	تُشَدَانِ
۶. شَادَاتُ	تُشَدْنَ	یُشَدْنَ	شَدْنَ	—	یُشَدْنَ
	یُشَدُ	تُشَدُ	شَدَّتْ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
اسم مفعول	تُشَدَا	تُشَدَانِ	شَدَّتَا	—	تُشَدَانِ
۱. مَشَدُودٌ	یُشَدُوا	تُشَدُونَ	شَدَّتُمْ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
۲. مَشَدُودَانِ	یُشَدِی	تُشَدِی	شَدَّتِ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
۳. مَشَدُودُونَ	یُشَدَا	تُشَدَانِ	شَدَّتَا	—	تُشَدَانِ
۴. مَشَدُودَةٌ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ	شَدَّتْنِ	—	تُشَدْنَ
۵. مَشَدُودَاتِ	لَا أُشَدُ	أُشَدُ	شَدَّتْ	لَا أُشَدُ	لَا أُشَدُ
۶. مَشَدُودَاتُ	یُشَدُ	تُشَدُ	شَدَّتَا	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ

فعل مضاعف بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (ش د د)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	شُدْ	یُشَدُ	یُشَدُ	لَمْ یُشَدْ	لَا یُشَدُ	لَا یُشَدُ
۲	شَدَا	یُشَدَانِ	یُشَدَا	لَمْ یُشَدَا	لَا یُشَدَانِ	لَا یُشَدَا
۳	شَدُوا	یُشَدُونَ	یُشَدُوا	لَمْ یُشَدُوا	لَا یُشَدُونَ	لَا یُشَدُوا
۴	شَدَتْ	تُشَدُ	تُشَدُ	لَمْ تُشَدْ	لَا تُشَدُ	لَا تُشَدُ
۵	شَدَتَا	تُشَدَانِ	تُشَدَا	لَمْ تُشَدَا	لَا تُشَدَانِ	لَا تُشَدَا
۶	شَدَدْنَ	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ	لَمْ یُشَدْنَ	لَا یُشَدْنَ	لَا یُشَدْنَ
۷	شَدَدَتْ	تُشَدُ	تُشَدُ	لَمْ تُشَدْ	لَا تُشَدُ	لَا تُشَدُ
۸	شَدَدْنَا	تُشَدَانِ	تُشَدَا	لَمْ تُشَدَا	لَا تُشَدَانِ	لَا تُشَدَا
۹	شَدَدْتُمْ	تُشَدُونَ	تُشَدُوا	لَمْ تُشَدُوا	لَا تُشَدُونَ	لَا تُشَدُوا
۱۰	شَدَدْتِ	تُشَدِینِ	تُشَدِی	لَمْ تُشَدِی	لَا تُشَدِینِ	لَا تُشَدِی
۱۱	شَدَدْنَا	تُشَدَانِ	تُشَدَا	لَمْ تُشَدَا	لَا تُشَدَانِ	لَا تُشَدَا
۱۲	شَدَدْتُمْ	تُشَدُونَ	تُشَدُوا	لَمْ تُشَدُوا	لَا تُشَدُونَ	لَا تُشَدُوا
۱۳	شَدَدْتِ	أُشَدُ	أُشَدُ	لَمْ أُشَدْ	لَا أُشَدُ	لَا أُشَدُ
۱۴	شَدَدْنَا	تُشَدُ	تُشَدُ	لَمْ تُشَدْ	لَا تُشَدُ	لَا تُشَدُ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر با نون خفیفه	امر با نون تقبله
۱. شَادُ	یُشَدُ	یُشَدُ	شُدْ	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ
۲. شَادَانِ	یُشَدَا	یُشَدَانِ	شَدَا	—	یُشَدَانِ
۳. شَادُونَ	یُشَدُوا	یُشَدُونَ	شَدُوا	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ
۴. شَادَةٌ	تُشَدُ	تُشَدُ	شَدَتْ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
۵. شَادَتَانِ	تُشَدَا	تُشَدَانِ	شَدَتَا	—	تُشَدَانِ
۶. شَادَاتُ	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ	شَدَدْنَ	—	یُشَدْنَ
	تُشَدُ	تُشَدُ	شَدَدَتْ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
اسم مفعول	تُشَدَا	تُشَدَانِ	تُشَدَتَا	—	تُشَدَانِ
۱. تُشَادُونَ	یُشَدُوا	یُشَدُونَ	شَدَدْتُمْ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
۲. تُشَادَانِ	تُشَدِی	تُشَدِینِ	شَدَدْتِ	تُشَدْنَ	تُشَدْنَ
۳. تُشَادُونَ	یُشَدَا	یُشَدَانِ	شَدَدْنَا	—	تُشَدَانِ
۴. تُشَادُونَ	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ	شَدَدْتُمْ	—	تُشَدْنَ
۵. تُشَادَتَانِ	یُشَدُ	أُشَدُ	شَدَدْتِ	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ
۶. تُشَادَاتُ	یُشَدُ	تُشَدُ	شَدَدْنَا	یُشَدْنَ	یُشَدْنَ

فعل اجوف واوی بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (ز و ر)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	زاک	زکد	یزک	لم یزک	لا یزک	لا یزک
۲	زاکا	یزکالی	یزکوا	لم یزکوا	لا یزکوا	لا یزکوا
۳	زاکوا	یزکوا	یزکوا	لم یزکوا	لا یزکوا	لا یزکوا
۴	زاکت	تکود	یتک	لم تک	لا تک	لا تک
۵	زاکتا	تکودا	یتکوا	لم تکوا	لا تکوا	لا تکوا
۶	زکت	یزک	یزک	لم یزک	لا یزک	لا یزک
۷	زکت	تکود	یتک	لم تک	لا تک	لا تک
۸	زکتا	تکودا	یتکوا	لم تکوا	لا تکوا	لا تکوا
۹	زکتکم	تکودون	یتکوا	لم تکوا	لا تکوا	لا تکوا
۱۰	زکتب	تکودین	یتکوبن	لم تکوبن	لا تکوبن	لا تکوبن
۱۱	زکتکما	تکودان	یتکودا	لم تکودا	لا تکودا	لا تکودا
۱۲	زکتکم	تکودن	یتکون	لم تکون	لا تکون	لا تکون
۱۳	زکتکم	تکودن	یتکون	لم تکون	لا تکون	لا تکون
۱۴	زکتکم	تکودن	یتکون	لم تکون	لا تکون	لا تکون

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر با نون خفیه	امر با نون ثقیله
۱. زاکت	یزک	یزک	یزک	یزکون	یزکون
۲. زاکتان	یزکوا	یزکان	یزکا	---	---
۳. زاکون	یزکوا	یزکون	یزکوا	یزکون	یزکون
۴. زاکتة	یتک	تک	تک	تکون	تکون
۵. زاکتان	یتکوا	تکون	تک	---	---
۶. زاکتات	یتکون	تکون	تک	---	---
	یتک	تک	تک	تکون	تکون
	یتکوا	تکون	تک	---	---
اسم مفعول	یتکوا	تکون	تک	---	---
۱. تکود	یتکوا	تکون	تک	تکون	تکون
۲. تکودان	یتکوبن	تکونین	تکون	تکون	تکون
۳. تکودون	یتکوا	تکون	تک	---	---
۴. تکودة	یتکون	تکون	تک	---	---
۵. تکودتان	یتکون	تکون	تک	تکون	تکون
۶. تکودات	یتکون	تکون	تک	تکون	تکون

فعل مثال یایی بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (ی س ر)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی
۱	یَسَر	یَسِرُ	یَسِرْ	لَمْ یَسِرْ	لَا تَسِرْ
۲	یَسَرَا	یَسِرَانِ	یَسِرَا	لَمْ یَسِرَا	لَا تَسِرَا
۳	یَسَرُوا	یَسِرُونَ	یَسِرُوا	لَمْ یَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۴	یَسَرْتُمْ	تَسِرُونَ	تَسِرُوا	لَمْ تَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۵	یَسَرْنَا	نَسِرُ	نَسِرْ	لَمْ نَسِرْ	لَا تَسِرْ
۶	یَسَرْنَا	نَسِرُونَ	نَسِرُوا	لَمْ نَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۷	یَسَرْتُمْ	تَسِرُونَ	تَسِرُوا	لَمْ تَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۸	یَسَرْتُمْ	تَسِرَانِ	تَسِرَا	لَمْ تَسِرَا	لَا تَسِرَا
۹	یَسَرْتُمْ	تَسِرُونَ	تَسِرُوا	لَمْ تَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۱۰	یَسَرْتُمْ	تَسِرُونَ	تَسِرُوا	لَمْ تَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۱۱	یَسَرْنَا	نَسِرُ	نَسِرْ	لَمْ نَسِرْ	لَا تَسِرْ
۱۲	یَسَرْنَا	نَسِرُونَ	نَسِرُوا	لَمْ نَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۱۳	یَسَرْتُمْ	تَسِرُونَ	تَسِرُوا	لَمْ تَسِرُوا	لَا تَسِرُوا
۱۴	یَسَرْنَا	نَسِرُ	نَسِرْ	لَمْ نَسِرْ	لَا تَسِرْ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر بانون خفیفه	امر بانون ثقیله
۱. یاسِرُ	یُوسِرْ	یُوسِرُ	یُسِرُ	یَسِرْ	یَسِرْ
۲. یاسِرَانِ	یُوسِرْهُمَا	یُوسِرَانِ	یُسِرُهُمَا	—	یَسِرَانِ
۳. یاسِرُونَ	یُوسِرْهُمْ	یُوسِرُونَ	یُسِرُهُمْ	یَسِرُونَ	یَسِرُونَ
۴. یاسِرَةٌ	یُوسِرْهَا	یُوسِرُهَا	یُسِرُهَا	یَسِرُونَ	یَسِرُونَ
۵. یاسِرَاتِنِ	یُوسِرْهُمَا	یُوسِرَانِ	یُسِرُهُمَا	—	یَسِرَانِ
۶. یاسِرَاتِ	یُوسِرْهُنَّ	یُوسِرْنَ	یُسِرْنَ	—	یَسِرْنَ
	یُوسِرْكَ	یُوسِرُكَ	یُسِرُكَ	یَسِرْنَ	یَسِرْنَ
اسم مفعول	یُوسِرْكُمْ	یُوسِرُكُمْ	یُسِرُكُمْ	—	یَسِرَانِ
۱. مَسُورٌ	یُوسِرْكُمْ	یُوسِرُكُمْ	یُسِرُكُمْ	یَسِرُونَ	یَسِرُونَ
۲. مَسُورُهُمَا	یُوسِرْكَ	یُوسِرُكَ	یُسِرُكَ	یَسِرُونَ	یَسِرُونَ
۳. مَسُورُهُمْ	یُوسِرْكُمْ	یُوسِرُكُمْ	یُسِرُكُمْ	—	یَسِرَانِ
۴. مَسُورَاتِهَا	یُوسِرْكُمْ	یُوسِرُكُمْ	یُسِرُكُمْ	—	یَسِرَانِ
۵. مَسُورُهُمَا	یُوسِرْ	یُوسِرُ	یُسِرُ	یَسِرُونَ	یَسِرُونَ
۶. مَسُورُهُنَّ	یُوسِرْنَا	یُوسِرُونَ	یُسِرُونَ	یَسِرُونَ	یَسِرُونَ

فعل لغيف مفروق بر وزن (فعل - يفعل) از ماده (ول ی)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نفي	نهي
١	وَلِي	يَلِي	يَلِ	لَمْ يَلِ	لَا يَلِي	لَا يَلِ
٢	وَلِيَا	يَلِيَانِ	يَلِيَا	لَمْ يَلِيَا	لَا يَلِيَانِ	لَا يَلِيَا
٣	وَلَوْا	يَلُونَ	يَلُوا	لَمْ يَلُوا	لَا يَلُونَ	لَا يَلُوا
٤	وَلَيْتَ	تَلِي	تَلِ	لَمْ تَلِ	لَا تَلِي	لَا تَلِ
٥	وَلَيْتَا	تَلِيَانِ	تَلِيَا	لَمْ تَلِيَا	لَا تَلِيَانِ	لَا تَلِيَا
٦	وَلَيْتُمْ	تَلِيْنَ	تَلِيْنَ	لَمْ تَلِيْنَ	لَا تَلِيْنَ	لَا تَلِيْنَ
٧	وَلَيْتَ	تَلِي	لِ	لَمْ تَلِ	لَا تَلِي	لَا تَلِ
٨	وَلَيْتَا	تَلِيَانِ	لِيَا	لَمْ تَلِيَا	لَا تَلِيَانِ	لَا تَلِيَا
٩	وَلَيْتُمْ	تَلُونَ	لُوا	لَمْ تَلُوا	لَا تَلُونَ	لَا تَلُوا
١٠	وَلَيْتَ	تَلِيْنَ	لِي	لَمْ تَلِيْ	لَا تَلِيْنَ	لَا تَلِيْ
١١	وَلَيْتَا	تَلِيَانِ	لِيَا	لَمْ تَلِيَا	لَا تَلِيَانِ	لَا تَلِيَا
١٢	وَلَيْتُمْ	تَلِيْنَ	لِيْنَ	لَمْ تَلِيْنَ	لَا تَلِيْنَ	لَا تَلِيْنَ
١٣	وَلَيْتَ	أَلِي	أَلِ	لَمْ أَلِ	لَا أَلِي	لَا أَلِ
١٤	وَلَيْتَا	تَلِي	تَلِي	لَمْ تَلِي	لَا تَلِي	لَا تَلِي

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر بانون خفیفه	امر
١. وَالِ	يُولِ	يُولِي	وَلِي	يُولِيْنَ	يُولِ
٢. وَالِيَانِ	يُولِيَا	يُولِيَانِ	وَلِيَا	—	يُولِيَا
٣. وَالْوَنَ	يُولُوا	يُولُونَ	وَلُوا	يُولُونَ	يُولُوا
٤. وَالِيَّةَ	يُولِ	تُولِي	وَلَيْتَ	تُولِيْنَ	تُولِ
٥. وَالِيَانِ	يُولِيَا	تُولِيَانِ	وَلَيْتَا	—	تُولِيَا
٦. وَالِيَاتِ	يُولِيْنَ	يُولِيْنَ	وَلَيْتُمْ	—	تُولِيْنَ
	يُولِ	تُولِي	وَلَيْتَ	لِيْنَ	تُولِ
اسم مفعول	يُولِيَا	تُولِيَانِ	وَلَيْتَا	—	يُولِيَا
١. مَوْلِيَّ	يُولُوا	تُولُونَ	وَلَيْتُمْ	لُنَ	يُولُوا
٢. مَوْلِيَانِ	يُولِيَا	تُولِيَانِ	وَلَيْتَ	لِنَ	يُولِيَا
٣. مَوْلِيُونَ	يُولُوا	تُولِيَانِ	وَلَيْتَا	—	يُولُوا
٤. مَوْلِيَّةَ	يُولِيْنَ	تُولِيْنَ	وَلَيْتُمْ	—	يُولِيْنَ
٥. مَوْلِيَانِ	يُولُوا	أُولِي	وَلَيْتَ	لَأُولِيْنَ	يُولُوا
٦. مَوْلِيَاتِ	يُولِ	تُولِي	وَلَيْتَا	لَتُولِيْنَ	يُولِ

فعل لفيف مقرون بر وزن (فعل - يفعل) از ماده (ح ی ی)

ماضی	مضارع	امر	جحد	نفي	نهي
حَبِي	يَحْبِي	يَحْبِي	لَمْ يَحْبِي	لَا يَحْبِي	لَا يَحْبِي
حَبِيَّتَا	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتُمْ	يَحْبِيُونَ	يَحْبُوا	لَمْ يَحْبُوا	لَا يَحْبُونَ	لَا يَحْبُوا
حَبِيَّتُكُمْ	يَحْبِيُونَ	يَحْبُوا	لَمْ يَحْبُوا	لَا يَحْبُونَ	لَا يَحْبُوا
حَبِيَّتُنَّ	يَحْبِيْنَ	يَحْبِيْنَ	لَمْ يَحْبِيْنَ	لَا يَحْبِيْنَ	لَا يَحْبِيْنَ
حَبِيَّتَيْنِ	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتَيْكُمْ	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتَيْنِ	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتَيْنَا	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتَيْنَا	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتَيْنَا	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ
حَبِيَّتَيْنَا	يَحْبِيَانِ	يَحْبِيَانِ	لَمْ يَحْبِيَا	لَا يَحْبِيَانِ	لَا يَحْبِيَانِ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر بانون خفيفه	امر بانون ثقله
حَايٍ	يُحْيِ مِنْهُ	يُحْيِي مِنْهُ	حَيَّ مِنْهُ	يُحْيِيَنَّ	يُحْيِيَنَّ
حَايَاتَانِ	يُحْيِي مِنْهُمَا	يُحْيِيَانِ مِنْهُمَا	حَيَّ مِنْهُمَا	—	يُحْيِيَانِ
حَايُونَ	يُحْيِي مِنْهُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْهُمْ	حَيَّ مِنْهُمْ	يُحْيِيُونَ	يُحْيِيُونَ
حَايِيَّةٌ	يُحْيِي مِنْهَا	يُحْيِيَانِ مِنْهَا	حَيَّ مِنْهَا	يُحْيِيَنَّ	يُحْيِيَنَّ
حَايِيَّتَانِ	يُحْيِي مِنْهُمَا	يُحْيِيَانِ مِنْهُمَا	حَيَّ مِنْهُمَا	—	يُحْيِيَانِ
حَايِيَّاتٌ	يُحْيِي مِنْهُنَّ	يُحْيِيَانِ مِنْهُنَّ	حَيَّ مِنْهُنَّ	—	يُحْيِيَانِ
	يُحْيِي مِنْكَ	يُحْيِيَانِ مِنْكَ	حَيَّ مِنْكَ	يُحْيِيَنَّ	يُحْيِيَنَّ
اسم مفعول	يُحْيِي مِنْكُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْكُمْ	حَيَّ مِنْكُمْ	—	يُحْيِيَانِ
مُحْيِيٌّ مِنْهُ	يُحْيِي مِنْكُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْكُمْ	حَيَّ مِنْكُمْ	يُحْيِيُونَ	يُحْيِيُونَ
مُحْيِيٌّ مِنْهَا	يُحْيِي مِنْكَ	يُحْيِيَانِ مِنْكَ	حَيَّ مِنْكَ	يُحْيِيَنَّ	يُحْيِيَنَّ
مُحْيِيٌّ مِنْهُمْ	يُحْيِي مِنْكُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْكُمْ	حَيَّ مِنْكُمْ	—	يُحْيِيَانِ
مُحْيِيٌّ مِنْهَا	يُحْيِي مِنْكُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْكُمْ	حَيَّ مِنْكُمْ	—	يُحْيِيَانِ
مُحْيِيٌّ مِنْهُمَا	يُحْيِي مِنْكُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْكُمْ	حَيَّ مِنْكُمْ	يُحْيِيُونَ	يُحْيِيُونَ
مُحْيِيٌّ مِنْهُنَّ	يُحْيِي مِنْكُمْ	يُحْيِيَانِ مِنْكُمْ	حَيَّ مِنْكُمْ	يُحْيِيُونَ	يُحْيِيُونَ

فعل مثال واوی بر وزن (فَعَلَ - يَفْعَلُ) از ماده (و ع د)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	وَعَدَ	يَعِدُ	اِيعِدْ	لَمْ يَعْ	لَا يَعْ	لَا يَعْ
۲	وَعَدَا	يَعِدَانِ	اِيعِدَا	لَمْ يَعْ	لَا يَعْ	لَا يَعْ
۳	وَعَدُوا	يَعِدُونَ	اِيعِدُوا	لَمْ يَعْ	لَا يَعْ	لَا يَعْ
۴	وَعَدَتْ	تَعِدُ	اِيعِدِي	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۵	وَعَدَتَا	تَعِدَانِ	اِيعِدَا	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۶	وَعَدْتُمْ	تَعِدُونَ	اِيعِدُوا	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۷	وَعَدَتْ	تَعِدُ	اِيعِدِي	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۸	وَعَدْتُمَا	تَعِدَانِ	اِيعِدَا	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۹	وَعَدْتُمْ	تَعِدُونَ	اِيعِدُوا	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۱۰	وَعَدْتِ	تَعِدِينَ	اِيعِدِي	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۱۱	وَعَدْتُمَا	تَعِدَانِ	اِيعِدَا	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۱۲	وَعَدْتُمْ	تَعِدُونَ	اِيعِدُوا	لَمْ تَعْ	لَا تَعْ	لَا تَعْ
۱۳	وَعَدْتُ	أَعِدُ	اِأَعِدْ	لَمْ أَعْ	لَا أَعْ	لَا أَعْ
۱۴	وَعَدْنَا	نُوعِدُ	اِنْعِدْنَا	لَمْ نَعْ	لَا نَعْ	لَا نَعْ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر با نون خفیه	امر با نون ثقیله
۱. واعد	اِيعِدْ	يُوعِدُ	وَعَدَ	اِيعِدْ	اِيعِدْ
۲. واعدان	اِيعِدَا	يُوعِدَانِ	وَعَدَا	—	اِيعِدَا
۳. واعدون	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدُوا	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۴. واعدة	اِيعِدِي	تُوعِدُ	وَعَدَتْ	اِيعِدِي	اِيعِدِي
۵. واعدتان	اِيعِدَا	تُوعِدَانِ	وَعَدَتَا	—	اِيعِدَا
۶. واعدات	اِيعِدِي	تُوعِدِينَ	وَعَدْتِ	اِيعِدِي	اِيعِدِي
	اِيعِدِي	تُوعِدِينَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۸. واعدان	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۹. واعدون	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۱۰. واعدان	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۱۱. واعدون	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۱۲. واعدون	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۱۳. واعدان	اِيعِدُوا	يُوعِدُونَ	وَعَدْتُمْ	اِيعِدُوا	اِيعِدُوا
۱۴. واعدات	اِيعِدِي	تُوعِدِينَ	وَعَدْتِ	اِيعِدِي	اِيعِدِي

فعل مهموز العين بر وزن (فعل - يفعُل) از ماده (س ا ل)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	سَأَلَ	يَسْأَلُ	يَسْأَلْ	لَمْ يَسْأَلْ	لَا يَسْأَلْ	لَا يَسْأَلْ
۲	سَأَلَا	يَسْأَلَانِ	يَسْأَلَا	لَمْ يَسْأَلَا	لَا يَسْأَلَا	لَا يَسْأَلَا
۳	سَأَلُوا	يَسْأَلُونَ	يَسْأَلُوا	لَمْ يَسْأَلُوا	لَا يَسْأَلُوا	لَا يَسْأَلُوا
۴	سَأَلَتْ	تَسْأَلُ	تَسْأَلِي	لَمْ تَسْأَلِي	لَا تَسْأَلِي	لَا تَسْأَلِي
۵	سَأَلْتَا	تَسْأَلَانِ	تَسْأَلَا	لَمْ تَسْأَلَا	لَا تَسْأَلَا	لَا تَسْأَلَا
۶	سَأَلْتُمُ	تَسْأَلْنَ	يَسْأَلْنَ	لَمْ يَسْأَلْنَ	لَا يَسْأَلْنَ	لَا يَسْأَلْنَ
۷	سَأَلْتِ	تَسْأَلِينَ	إِسْأَلِي	لَمْ تَسْأَلِي	لَا تَسْأَلِي	لَا تَسْأَلِي
۸	سَأَلْتُمَا	تَسْأَلَانِ	إِسْأَلَا	لَمْ تَسْأَلَا	لَا تَسْأَلَا	لَا تَسْأَلَا
۹	سَأَلْتُمْ	تَسْأَلُونَ	إِسْأَلُوا	لَمْ تَسْأَلُوا	لَا تَسْأَلُوا	لَا تَسْأَلُوا
۱۰	سَأَلْتِ	تَسْأَلِينَ	إِسْأَلِي	لَمْ تَسْأَلِي	لَا تَسْأَلِي	لَا تَسْأَلِي
۱۱	سَأَلْتُمَا	تَسْأَلَانِ	إِسْأَلَا	لَمْ تَسْأَلَا	لَا تَسْأَلَا	لَا تَسْأَلَا
۱۲	سَأَلْتُنَّ	تَسْأَلْنَ	إِسْأَلْنَ	لَمْ تَسْأَلْنَ	لَا تَسْأَلْنَ	لَا تَسْأَلْنَ
۱۳	سَأَلْتُ	أَسْأَلُ	لِأَسْأَلْ	لَمْ أَسْأَلْ	لَا أَسْأَلْ	لَا أَسْأَلْ
۱۴	سَأَلْتَا	تَسْأَلْنَ	لِأَسْأَلْنَ	لَمْ تَسْأَلْنَ	لَا تَسْأَلْنَ	لَا تَسْأَلْنَ

اسم	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر بانون خفيفه	امر بانون ثقیله
۱. سَائِلٌ	يَسْأَلْ	يُسْأَلُ	سُئِلَ	يَسْأَلْ	يَسْأَلْ
۲. سَائِلَانِ	يَسْأَلَا	يُسْأَلَانِ	سُئِلَا	—	يَسْأَلَانِ
۳. سَائِلُونَ	يَسْأَلُوا	يُسْأَلُونَ	سُئِلُوا	—	يَسْأَلُونَ
۴. سَائِلَةٌ	يَسْأَلِي	يُسْأَلِي	سُئِلَتْ	يَسْأَلِي	يَسْأَلِي
۵. سَائِلَتَانِ	يَسْأَلَا	يُسْأَلَانِ	سُئِلْتَا	—	يَسْأَلَانِ
۶. سَائِلَاتٌ	يَسْأَلْنَ	يُسْأَلْنَ	سُئِلْنَ	—	يَسْأَلْنَ
	يَسْأَلْ	يُسْأَلُ	سُئِلْتُ	إِسْأَلْ	يَسْأَلْ
	يَسْأَلَا	يُسْأَلَانِ	سُئِلْتُمَا	—	يَسْأَلَانِ
۱. مَسْئُولٌ	يُسْأَلُوا	يُسْأَلُونَ	سُئِلْتُمْ	إِسْأَلْ	يَسْأَلُونَ
۲. مَسْئُولَانِ	يُسْأَلِي	يُسْأَلِينَ	سُئِلْتِ	إِسْأَلِي	يَسْأَلِينَ
۳. مَسْئُولُونَ	يُسْأَلَا	يُسْأَلَانِ	سُئِلْتُمَا	—	يَسْأَلَانِ
۴. مَسْئُولَةٌ	يُسْأَلِي	يُسْأَلِي	سُئِلْتُنَّ	—	يَسْأَلْنَ
۵. مَسْئُولَتَانِ	لِأَسْأَلْ	لِأَسْأَلْنَ	سُئِلْتُ	لِأَسْأَلْ	لِأَسْأَلْنَ
۶. مَسْئُولَاتٌ	لِأَسْأَلْ	لِأَسْأَلْنَ	سُئِلْنَا	لِأَسْأَلْنَ	لِأَسْأَلْنَ

فعل اجوف یایی (مهموز اللام) بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (ش ی ء)

ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی
۱. شَاءَ	يُشَاءُ	يُشَأْ	لَمْ يَشَأْ	لَا يَشَأْ
۲. شَاءُوا	يُشَاءُونَ	يُشَأُوا	لَمْ يَشَأُوا	لَا يَشَأُوا
۳. شَاءَتْ	تُشَاءُ	تُشَأْ	لَمْ تُشَأْ	لَا تُشَأْ
۴. شَاءَتَا	تُشَاءَانِ	تُشَأَا	لَمْ تُشَأَا	لَا تُشَأَا
۵. شِئْنَا	يُشَاءُنَ	يُشَأُنْ	لَمْ يُشَأُنْ	لَا يُشَأُنْ
۶. شِئْتُمْ	تُشَاءُونَ	تُشَأُوا	لَمْ تُشَأُوا	لَا تُشَأُوا
۷. شِئْتُمْ	تُشَاءُونَ	تُشَأُوا	لَمْ تُشَأُوا	لَا تُشَأُوا
۸. شِئْتُمْ	تُشَاءُونَ	تُشَأُوا	لَمْ تُشَأُوا	لَا تُشَأُوا
۹. شِئْتُمْ	تُشَاءُونَ	تُشَأُوا	لَمْ تُشَأُوا	لَا تُشَأُوا
۱۰. شِئْتُمْ	تُشَاءُونَ	تُشَأُوا	لَمْ تُشَأُوا	لَا تُشَأُوا
۱۱. شِئْنَا	يُشَاءُنَ	يُشَأُنْ	لَمْ يُشَأُنْ	لَا يُشَأُنْ
۱۲. شِئْنَا	يُشَاءُنَ	يُشَأُنْ	لَمْ يُشَأُنْ	لَا يُشَأُنْ
۱۳. شِئْنَا	يُشَاءُنَ	يُشَأُنْ	لَمْ يُشَأُنْ	لَا يُشَأُنْ
۱۴. شِئْنَا	يُشَاءُنَ	يُشَأُنْ	لَمْ يُشَأُنْ	لَا يُشَأُنْ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر با نون خفیفه
۱. شَائِي	يُشَأْ	يُشَاءُ	شِئَ	يُشَاءُنْ
۲. شَائِتَانِ	يُشَأَا	يُشَاءَانِ	شِئَا	—
۳. شَائُوْنَ	يُشَأُوا	يُشَاءُونَ	شِئُوا	يُشَأُونْ
۴. شَائِتَةٌ	يُشَأْ	تُشَاءُ	شِئَتْ	تُشَاءُنْ
۵. شَائِتَاتِنِ	يُشَأَا	تُشَاءَانِ	شِئْتَا	—
۶. شَائِتَاتٌ	يُشَأَا	تُشَاءَانِ	شِئْتَا	—
۷. شَاءَانُ	يُشَأُنْ	يُشَاءُنَ	شِئْنَا	—
۸. شَاءُونَ	يُشَأُوا	يُشَاءُونَ	شِئْتُمْ	—
۹. شَائِنٌ	يُشَأُنْ	يُشَاءُنَ	شِئْنَا	—
۱۰. شَائِنٌ	يُشَأُنْ	يُشَاءُنَ	شِئْنَا	—
۱۱. شَاءَانُ	يُشَأَانِ	يُشَاءَانِ	شِئْنَا	—
۱۲. شَاءَانُ	يُشَأَانِ	يُشَاءَانِ	شِئْنَا	—
۱۳. لَأَشَاءُ	لَأُشَأْ	لَأُشَاءُ	لَشِئْتُ	لَأُشَأُنْ
۱۴. لَأَشَاءُ	لَأُشَأْ	لَأُشَاءُ	لَشِئْتُ	لَأُشَأُنْ

فعل ناقص یایی بر وزن (فعل - یفعل) از ماده (ر ع ی)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	رَعَى	یُرْعَى	یُرْعَ	لَمْ یُرْعَ	لا یُرْعَ	لا یُرْعَ
۲	رَعَا	یُرْعَانِ	یُرْعَا	لَمْ یُرْعَا	لا یُرْعَا	لا یُرْعَا
۳	رَعَوْا	یُرْعَوْنَ	یُرْعَوْا	لَمْ یُرْعَوْا	لا یُرْعَوْا	لا یُرْعَوْا
۴	رَعَتْ	تُرْعَى	تُرْعَیْ	لَمْ تُرْعَیْ	لا تُرْعَیْ	لا تُرْعَیْ
۵	رَعَتَا	تُرْعَانِ	تُرْعَا	لَمْ تُرْعَا	لا تُرْعَا	لا تُرْعَا
۶	رَعَتَا	تُرْعَانِ	تُرْعَا	لَمْ تُرْعَا	لا تُرْعَا	لا تُرْعَا
۷	رَعَتْ	تُرْعَى	تُرْعَیْ	لَمْ تُرْعَیْ	لا تُرْعَیْ	لا تُرْعَیْ
۸	رَعِثْنَا	تُرْعَانِ	تُرْعَا	لَمْ تُرْعَا	لا تُرْعَا	لا تُرْعَا
۹	رَعِثْنَا	تُرْعَوْنَ	تُرْعَوْا	لَمْ تُرْعَوْا	لا تُرْعَوْا	لا تُرْعَوْا
۱۰	رَعِثَتْ	تُرْعَانِ	تُرْعَا	لَمْ تُرْعَا	لا تُرْعَا	لا تُرْعَا
۱۱	رَعِثْنَا	تُرْعَانِ	تُرْعَا	لَمْ تُرْعَا	لا تُرْعَا	لا تُرْعَا
۱۲	رَعِثْنَا	تُرْعَوْنَ	تُرْعَوْا	لَمْ تُرْعَوْا	لا تُرْعَوْا	لا تُرْعَوْا
۱۳	رَعِثَتْ	أُرْعَى	أُرْعَیْ	لَمْ أُرْعَیْ	لا أُرْعَیْ	لا أُرْعَیْ
۱۴	رَعِثْنَا	نُرْعَى	نُرْعَیْ	لَمْ نُرْعَیْ	لا نُرْعَیْ	لا نُرْعَیْ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر	ماضی
۱. رَاعٍ	یُرْعَ	یُرْعَى	رُعِيَ	یُرْعَ	رُعِيَ
۲. رَاعِيَانِ	یُرْعَا	یُرْعَانِ	رُعِيَا	یُرْعَا	رُعِيَا
۳. رَاعُوْنَ	یُرْعَوْا	یُرْعَوْنَ	رُعُوا	یُرْعَوْا	رُعُوا
۴. رَاعِيَةً	یُرْعَیْ	تُرْعَى	رُعِيَتْ	یُرْعَیْ	رُعِيَتْ
۵. رَاعِيَاتِنِ	یُرْعَا	تُرْعَانِ	رُعِيْنَا	یُرْعَا	رُعِيْنَا
۶. رَاعِيَاتُ	یُرْعَا	تُرْعَانِ	رُعِيْنَا	یُرْعَا	رُعِيْنَا
	یُرْعَیْ	تُرْعَى	رُعِيَتْ	یُرْعَیْ	رُعِيَتْ
اسم مفعول	یُرْعَا	تُرْعَانِ	رُعِيْنَا	یُرْعَا	رُعِيْنَا
۱. مَرْعِيٌّ	یُرْعَوْا	تُرْعَوْنَ	رُعِيْتُمْ	یُرْعَوْا	رُعِيْتُمْ
۲. مَرْعِيَانِ	یُرْعَا	تُرْعَانِ	رُعِيْتَا	یُرْعَا	رُعِيْتَا
۳. مَرْعِيُوْنَ	یُرْعَوْا	تُرْعَوْنَ	رُعِيْتُمْ	یُرْعَوْا	رُعِيْتُمْ
۴. مَرْعِيَّةٌ	یُرْعَیْ	تُرْعَى	رُعِيَتْ	یُرْعَیْ	رُعِيَتْ
۵. مَرْعِيَاتِنِ	یُرْعَا	تُرْعَانِ	رُعِيْنَا	یُرْعَا	رُعِيْنَا
۶. مَرْعِيَاتُ	یُرْعَا	تُرْعَانِ	رُعِيْنَا	یُرْعَا	رُعِيْنَا

فعل ناقص واوی بر وزن (فعل - بفعل) از ماده (ر ض ی)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	رَضِيَ	يَرْضَى	ارْضُ	لَمْ يَرْضَ	لَا يَرْضُ	لَا يَرْضُ
۲	رَضِيَتْ	يَرْضِيَانِ	ارْضِيَا	لَمْ يَرْضِيَا	لَا يَرْضِيَانِ	لَا يَرْضِيَانِ
۳	رَضُوا	يَرْضَوْنَ	ارْضُوا	لَمْ يَرْضَوْا	لَا يَرْضَوْنَ	لَا يَرْضَوْا
۴	رَضِيَتْ	تَرْضَى	ارْضِي	لَمْ تَرْضِي	لَا تَرْضِي	لَا تَرْضِي
۵	رَضِيَتْ	تَرْضِيَانِ	ارْضِيَا	لَمْ تَرْضِيَا	لَا تَرْضِيَانِ	لَا تَرْضِيَانِ
۶	رَضُوا	يَرْضَوْنَ	ارْضُوا	لَمْ يَرْضَوْا	لَا يَرْضَوْنَ	لَا يَرْضَوْا
۷	رَضِيَتْ	تَرْضَى	ارْضِي	لَمْ تَرْضِي	لَا تَرْضِي	لَا تَرْضِي
۸	رَضِيَتْ	تَرْضِيَانِ	ارْضِيَا	لَمْ تَرْضِيَا	لَا تَرْضِيَانِ	لَا تَرْضِيَانِ
۹	رَضُوا	يَرْضَوْنَ	ارْضُوا	لَمْ يَرْضَوْا	لَا يَرْضَوْنَ	لَا يَرْضَوْا
۱۰	رَضِيَتْ	تَرْضَى	ارْضِي	لَمْ تَرْضِي	لَا تَرْضِي	لَا تَرْضِي
۱۱	رَضِيَتْ	تَرْضِيَانِ	ارْضِيَا	لَمْ تَرْضِيَا	لَا تَرْضِيَانِ	لَا تَرْضِيَانِ
۱۲	رَضُوا	يَرْضَوْنَ	ارْضُوا	لَمْ يَرْضَوْا	لَا يَرْضَوْنَ	لَا يَرْضَوْا
۱۳	رَضِيَتْ	تَرْضَى	ارْضِي	لَمْ تَرْضِي	لَا تَرْضِي	لَا تَرْضِي
۱۴	رَضِيَتْ	تَرْضِيَانِ	ارْضِيَا	لَمْ تَرْضِيَا	لَا تَرْضِيَانِ	لَا تَرْضِيَانِ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر	امر
۱. راضٍ	ارْضُ عَنْهُ	يَرْضَى عَنْهُ	رَضِيَ عَنْهُ	ارْضُ	ارْضُ
۲. راضيان	ارْضَا عَنْهُمَا	يَرْضِيَانِ عَنْهُمَا	رَضِيَا عَنْهُمَا	ارْضَا	ارْضَا
۳. راضون	ارْضُوا عَنْهُمْ	يَرْضَوْنَ عَنْهُمْ	رَضَوْا عَنْهُمْ	ارْضُوا	ارْضُوا
۴. راضية	ارْضِي عَنْهَا	يَرْضِي عَنْهَا	رَضِيَ عَنْهَا	ارْضِي	ارْضِي
۵. راضيتان	ارْضِيَا عَنْهُمَا	يَرْضِيَانِ عَنْهُمَا	رَضِيَا عَنْهُمَا	ارْضِيَا	ارْضِيَا
۶. راضيات	ارْضُوا عَنْهُنَّ	يَرْضَوْنَ عَنْهُنَّ	رَضَوْا عَنْهُنَّ	ارْضُوا	ارْضُوا
	ارْضُ عَنْكَ	يَرْضَى عَنْكَ	رَضِيَ عَنْكَ	ارْضُ	ارْضُ
اسم مفعول	ارْضُ عَنْكُمْ	يَرْضَى عَنْكُمْ	رَضِيَ عَنْكُمْ	ارْضُ	ارْضُ
۱. مرضي عنه	ارْضُ عَنْكُمْ	يَرْضَى عَنْكُمْ	رَضِيَ عَنْكُمْ	ارْضُ	ارْضُ
۲. مرضي عنهما	ارْضُ عَنْكُمَا	يَرْضَى عَنْكُمَا	رَضِيَ عَنْكُمَا	ارْضُ	ارْضُ
۳. مرضي عنهم	ارْضُوا عَنْهُمْ	يَرْضَوْنَ عَنْهُمْ	رَضَوْا عَنْهُمْ	ارْضُوا	ارْضُوا
۴. مرضي عنها	ارْضِي عَنْهَا	يَرْضِي عَنْهَا	رَضِيَ عَنْهَا	ارْضِي	ارْضِي
۵. مرضي عنهما	ارْضِيَا عَنْهُمَا	يَرْضِيَانِ عَنْهُمَا	رَضِيَا عَنْهُمَا	ارْضِيَا	ارْضِيَا
۶. مرضي عنهن	ارْضُوا عَنْهُنَّ	يَرْضَوْنَ عَنْهُنَّ	رَضَوْا عَنْهُنَّ	ارْضُوا	ارْضُوا

فعل مهموز اللام بر وزن (فعل - يفعل) از ماده (ق ر ا)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نهی	نهی
۱	قرأ	یقرأ	اقرأ	لم یقرأ	لا یقرأ	لا یقرأ
۲	قرأت	یقرآن	اقرأ	لم یقرأ	لا یقرآن	لا یقرآن
۳	قرأوا	یقرؤن	اقرأوا	لم یقرؤوا	لا یقرؤوا	لا یقرؤوا
۴	قرأت	تقرأ	اقرأ	لم تقرأ	لا تقرأ	لا تقرأ
۵	قرأت	تقرآن	اقرأ	لم تقرآ	لا تقرآن	لا تقرآن
۶	قرأت	یقرآن	اقرأ	لم یقرآن	لا یقرآن	لا یقرآن
۷	قرأت	تقرأ	اقرأ	لم تقرأ	لا تقرأ	لا تقرأ
۸	قرأت	تقرآن	اقرأ	لم تقرآ	لا تقرآن	لا تقرآن
۹	قرأتم	تقرؤن	اقرأوا	لم تقرؤوا	لا تقرؤوا	لا تقرؤوا
۱۰	قرأت	تقرین	اقرأ	لم تقرین	لا تقرین	لا تقرین
۱۱	قرأت	تقرآن	اقرأ	لم تقرآ	لا تقرآن	لا تقرآن
۱۲	قرأت	تقرآن	اقرأ	لم تقرآن	لا تقرآن	لا تقرآن
۱۳	قرأت	أقرأ	اقرأ	لم أقرأ	لا أقرأ	لا أقرأ
۱۴	قرأت	تقرأ	اقرأ	لم تقرأ	لا تقرأ	لا تقرأ

اسم فاعل	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر با نون خفیفه	امر با نون ثقیله
۱. قاری	اقرأ	یقرأ	قرأ	اقرأ	اقرأ
۲. قارئان	اقرأ	یقرآن	قرأت	اقرأ	اقرأ
۳. قاریون	اقرأوا	یقرؤن	قرأت	اقرأوا	اقرأوا
۴. قارئه	اقرأ	تقرأ	قرأت	اقرأ	اقرأ
۵. قارئان	اقرأ	تقرآن	قرأت	اقرأ	اقرأ
۶. قارئات	اقرأ	یقرآن	قرأت	اقرأ	اقرأ
	اقرأ	تقرأ	قرأت	اقرأ	اقرأ
اسم مفعول	اقرأ	تقرآن	قرأت	اقرأ	اقرأ
۱. مقروء	اقرأوا	تقرؤن	قرأت	اقرأوا	اقرأوا
۲. مقروءان	اقرأ	تقرین	قرأت	اقرأ	اقرأ
۳. مقروءون	اقرأ	تقرآن	قرأت	اقرأ	اقرأ
۴. مقروءة	اقرأ	تقرآن	قرأت	اقرأ	اقرأ
۵. مقروءان	اقرأ	أقرأ	قرأت	اقرأ	اقرأ
۶. مقروءات	اقرأ	تقرأ	قرأت	اقرأ	اقرأ

فعل مهموز الفاء بر وزن (فعل - يَفْعَل) از ماده (أ خ ذ)

	ماضی	مضارع	امر	جحد	نفي	نهي
١	أَخَذَ	يَأْخُذُ	يَأْخُذْ	تَمْ يَأْخُذْ	لَا يَأْخُذْ	لَا يَأْخُذْ
٢	أَخَذَا	يَأْخُذَانِ	يَأْخُذَا	تَمْ يَأْخُذَا	لَا يَأْخُذَانِ	لَا يَأْخُذَا
٣	أَخَذُوا	يَأْخُذُونَ	يَأْخُذُوا	تَمْ يَأْخُذُوا	لَا يَأْخُذُونَ	لَا يَأْخُذُوا
٤	أَخَذَتْ	تَأْخُذُ	تَأْخُذِي	تَمْ تَأْخُذِي	لَا تَأْخُذِي	لَا تَأْخُذِي
٥	أَخَذَتَا	تَأْخُذَانِ	تَأْخُذَا	تَمْ تَأْخُذَا	لَا تَأْخُذَانِ	لَا تَأْخُذَا
٦	أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَ	يَأْخُذُوا	تَمْ يَأْخُذُوا	لَا يَأْخُذُونَ	لَا يَأْخُذُوا
٧	أَخَذْتِ	تَأْخُذِي	تَأْخُذِي	تَمْ تَأْخُذِي	لَا تَأْخُذِي	لَا تَأْخُذِي
٨	أَخَذْتُمْ	تَأْخُذُونَ	تَأْخُذُوا	تَمْ تَأْخُذُوا	لَا تَأْخُذُونَ	لَا تَأْخُذُوا
٩	أَخَذْتُمْ	تَأْخُذُونَ	تَأْخُذُوا	تَمْ تَأْخُذُوا	لَا تَأْخُذُونَ	لَا تَأْخُذُوا
١٠	أَخَذْتِ	تَأْخُذِينَ	تَأْخُذِي	تَمْ تَأْخُذِي	لَا تَأْخُذِينَ	لَا تَأْخُذِي
١١	أَخَذْتُمْ	تَأْخُذَانِ	تَأْخُذَا	تَمْ تَأْخُذَا	لَا تَأْخُذَانِ	لَا تَأْخُذَا
١٢	أَخَذْتُمْ	تَأْخُذُونَ	تَأْخُذُوا	تَمْ تَأْخُذُوا	لَا تَأْخُذُونَ	لَا تَأْخُذُوا
١٣	أَخَذْتِ	أَخُذْ	لَاخُذِي	تَمْ أَخُذِي	لَا أَخُذِي	لَا أَخُذِي
١٤	أَخَذْتَا	تَأْخُذَانِ	تَأْخُذَا	تَمْ تَأْخُذَا	لَا تَأْخُذَانِ	لَا تَأْخُذَا

اسم	امر مجهول	مضارع مجهول	ماضی مجهول	امر بانون خفيفه	امر بانون ثقیله
١. أَخَذَ	يَأْخُذْ	يُؤْخِذُ	أَخَذَ	يَأْخُذَنَّ	يَأْخُذَنَّ
٢. أَخَذَانِ	يَأْخُذَا	يُؤْخِذَانِ	أَخَذَا	يَأْخُذَانَّ	يَأْخُذَانَّ
٣. أَخَذُونَ	يَأْخُذُوا	يُؤْخِذُونَ	أَخَذُوا	يَأْخُذُونَّ	يَأْخُذُونَّ
٤. أَخَذَةٌ	يَأْخُذِي	يُؤْخِذِي	أَخَذْتِ	يَأْخُذِيَنَّ	يَأْخُذِيَنَّ
٥. أَخَذَتَانِ	يَأْخُذَانِ	يُؤْخِذَانِ	أَخَذْتَا	يَأْخُذَانَنَّ	يَأْخُذَانَنَّ
٦. أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَ	يُؤْخِذُونَ	أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَنَّ	يَأْخُذُونَنَّ
٧. أَخَذْتِ	يَأْخُذِي	يُؤْخِذِي	أَخَذْتِ	يَأْخُذِيَنَّ	يَأْخُذِيَنَّ
٨. أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَ	يُؤْخِذُونَ	أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَنَّ	يَأْخُذُونَنَّ
٩. أَخَذْتِ	يَأْخُذِينَ	يُؤْخِذِينَ	أَخَذْتِ	يَأْخُذِيَنَّ	يَأْخُذِيَنَّ
١٠. أَخَذْتُمْ	يَأْخُذَانِ	يُؤْخِذَانِ	أَخَذْتُمْ	يَأْخُذَانَنَّ	يَأْخُذَانَنَّ
١١. أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَ	يُؤْخِذُونَ	أَخَذْتُمْ	يَأْخُذُونَنَّ	يَأْخُذُونَنَّ
١٢. أَخَذْتِ	أَخُذْ	لَاوْخِذِي	أَخَذْتِ	لَاوْخِذِيَنَّ	لَاوْخِذِيَنَّ
١٣. أَخَذْتَا	تَأْخُذَانِ	تُؤْخِذَانِ	أَخَذْتَا	تَأْخُذَانَنَّ	تَأْخُذَانَنَّ
١٤. أَخَذْتُمْ	تَأْخُذُونَ	تُؤْخِذُونَ	أَخَذْتُمْ	تَأْخُذُونَنَّ	تَأْخُذُونَنَّ

باب‌های ثلاثی مزید

باب	ماضی	مضارع	امر به لام	امر حاضر	نهی
ثلاثی مجرد	فَعَلَ	يَفْعَلُ	يَفْعَلْ	اِفْعَلْ	لَا يَفْعَلْ
افعال	أَفْعَلَ	يُفْعِلُ	يُفْعِلْ	أَفْعِلْ	لَا يُفْعِلْ
تفعيل	فَعَّلَ	يُفَعِّلُ	لِيُفَعِّلْ	فَعِّلْ	لَا يُفَعِّلْ
مفاعلة	فَاعَلَ	يُفَاعِلُ	يُفَاعِلْ	فَاعِلْ	لَا يُفَاعِلْ
تفعل	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	يَتَفَعَّلْ	تَفَعَّلْ	لَا يَتَفَعَّلْ
تفاعُل	تَفَاعَلَ	يَتَفَاعَلُ	لِيَتَفَاعَلْ	تَفَاعَلْ	لَا يَتَفَاعَلْ
افتيعال	اِفْتَعَلَ	يُفْتَعِلُ	يُفْتَعِلْ	اِفْتَعِلْ	لَا يُفْتَعِلْ
انفعال	اِنْفَعَلَ	يَنْفَعِلُ	لِيَنْفَعِلْ	اِنْفَعِلْ	لَا يَنْفَعِلْ
استفعال	اِسْتَفْعَلَ	يَسْتَفْعِلُ	لِيَسْتَفْعِلْ	اِسْتَفْعِلْ	لَا يَسْتَفْعِلْ

باب	امر با نون ثقیله	امر با نون خفیفه	ماضی مجهول	مضارع مجهول	اسم فاعل	اسم مفعول
ثلاثی مجرد	لِيَفْعَلَنَّ	لِيَفْعَلَنَّ	فَعِلَ	يُفْعَلُ	فَاعِلٌ	مَفْعُولٌ
افعال	لِيُفْعِلَنَّ	لِيُفْعِلَنَّ	أَفْعِلَ	يُفْعِلُ	مُفْعِلٌ	مُفْعَلٌ
تفعيل	لِيُفَعِّلَنَّ	لِيُفَعِّلَنَّ	فَعَّلَ	يُفَعِّلُ	مُفَاعِلٌ	مُفَعَّلٌ
مفاعلة	لِيُفَاعِلَنَّ	لِيُفَاعِلَنَّ	فُوَعِلَ	يُفَاعِلُ	مُفَاعِلٌ	مُفَاعَلٌ
تفعل	لِيَتَفَعَّلَنَّ	لِيَتَفَعَّلَنَّ	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	مُتَفَعِّلٌ	مُتَفَعَّلٌ
تفاعُل	لِيَتَفَاعَلَنَّ	لِيَتَفَاعَلَنَّ	تُفُوَعِلَ	يَتَفَاعَلُ	مُتَفَاعِلٌ	مُتَفَاعَلٌ
افتيعال	لِيُفْتَعِلَنَّ	لِيُفْتَعِلَنَّ	أَفْتَعِلَ	يُفْتَعِلُ	مُفْتَعِلٌ	مُفْتَعَلٌ
انفعال	لِيَنْفَعِلَنَّ	لِيَنْفَعِلَنَّ	اِنْفَعِلَ	يَنْفَعِلُ	مُنْفَعِلٌ	مُنْفَعَلٌ
استفعال	لِيَسْتَفْعِلَنَّ	لِيَسْتَفْعِلَنَّ	اِسْتَفْعِلَ	يَسْتَفْعِلُ	مُسْتَفْعِلٌ	مُسْتَفْعَلٌ